

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

IV РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 55

София, сбота, 14 мартъ.

1931 г.

58. заседание

Петък, 13 мартъ 1931 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ въ 15 ч. 55 м.)

Председателстващъ А. Христовъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Агушевъ Еминъ, Александровъ Василъ, Ангеловъ Иванъ, Андреевъ Никола, Аретовъ Никола, Баралиевъ Христо, Бечевъ Милко, Бешковъ д-ръ Иванъ, Бошковъ Борисъ, Наковъ, Бояджиевъ Стефанъ, Бояджийски Илия, Василевъ Ради, Витановъ Добри, Гавалюговъ Йорданъ, Гайдаджиевъ Димитъръ, х. Галибовъ Хюсенъ, Георгиевъ Павелъ, Георгиевъ Страшимиръ, Герай Мехмедали, Губидѣльниковъ Георги, Димитровъ Владимиръ, Димитровъ Добри, Димитровъ Никола, Драгневъ Георги, Думановъ д-ръ Никола, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Евтимовъ Борисъ, Ерменковъ Трифонъ, Ецовъ Борисъ, Желѣзовъ д-ръ Димо, Ивановъ Савчо, Илиевъ Христо, Казанджиевъ Иванъ, Каишевъ Атанасъ, Кемилевъ Никола, Кожаклиевъ Колю, Колевъ Боню, Колевъ Еню, Кръстевъ Гето, Кулишевъ Георги, Куневъ Кузманъ, Куртевъ Иванъ, Кударовъ Янко, Кънчевъ Кънчо, Лазаровъ Григоръ, Личевъ Несторъ, Маджаровъ Рашко, Малиновъ Атанасъ, Мановъ Христо, Марулевъ Йосифъ, Миновъ Петъръ, Митевъ Добри, Михайловъ Иванъ, Момчиловъ Миланъ, Муравиевъ Константинъ, х. Николовъ Иванъ, Омарчевски Стоянъ, Панайотовъ Петъръ, Паневъ Малинъ, Пенчевъ Георги, х. Петковъ х. Георги, Петковъ Петко, Поповъ Проданъ, Рашковъ Христо, Салиевъ Мехмедъ Алиевъ, Сапунджиевъ Никола, Силяновъ Христо, Славовъ Кирилъ, Статевъ Христо, Стефановъ Стефанъ, Стоялковъ Таско, Тахтаджи Никола Костовъ, Толевъ Борисъ, Томчевъ Ангелъ, Тонковъ Тодоръ, Узуновъ Ангелъ, Хитриловъ Александъръ, Христовъ Иванъ, Христовъ Кирко Цвѣтковъ, Цаневъ Александъръ, п. Цвѣтковъ Кръстю, Ченгелиевъ Антонъ, Чернооковъ Георги, Шиваровъ Маринъ, Янѣзовъ Теню и п. Янчевъ Иванъ).

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Димитъръ Икономовъ — 2 дена;
На г. Желю Тончевъ — 1 день;
На г. Любомиръ Стоянчовъ — 2 дена;
На г. Проданъ Поповъ — 3 дни;
На г. Трифонъ Капитановъ — 1 день;
На г. Вичо Петевъ — 2 дена и
На г. Левъ Кацковъ — 7 дни

Съобщавамъ на Събранието, че е постъпило отъ Министерството на вътрешнитъ работи и народното здраве законопроектъ за признаване новозаселени мѣста за самостоятелни и за преименуване на нѣкои отъ сѣщитѣ. (Вж прил. Т. I, № 91)

Тоя законопроектъ ще бѣде раздаденъ на г. г. народнитъ представители и поставенъ на дневенъ редъ.

Приставяме къмъ разглеждане на първата точка отъ дневния редъ: първо четене бюджетопроекта на държавата за 1931/1932 финансова година — продължение разискванията

Има думата народниятъ представителъ г. Христо Калайджиевъ, за да продължи речта си отъ снощи.

Х. Калайджиевъ (раб): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Снощи се спрѣхъ на мисълта, че кризата у насъ, както и въ всички останали страни все повече се задълбочава. Като примѣръ за това азъ посочихъ между другото и нарастващото число на протестиранитъ полици. За това нарастване броя на протестиранитъ полици сведочатъ следнитъ цифри. Въ 1928 г. броятъ на протестиранитъ полици е билъ 95.596 на сума 502 милиона лева; презъ 1929 г. — 247.837 на сума 2 милиарда 127 милиона лева, а презъ 1930 г. — 352.776 на сума 2 милиарда 989 милиона лева или близо 3 милиарда лева.

Броятъ на несъстоятелноститъ презъ 1928 г. е билъ 93, презъ 1929 г. — 108, а презъ 1930 г. — 219.

Г. Сакаровъ дава следнитъ цифри за данѣнитъ постѣпления отъ 1 априлъ до 1 октомврий 1929 г. и отъ 1 априлъ до 1 октомврий 1930 г. Докато за първия периодъ сж постѣпили 4 милиарда и 95 милиона лева кръгло, за втория периодъ сж постѣпили 3 милиарда и 253 милиона лева или постѣпили сж по-малко около 811 милиона лева. Приходътъ отъ желѣзницитъ е намалялъ съ 800 милиона лева, а трафикътъ съ 50 хиляди лѣтници.

Друга цифра, която достатѣчно характеризира задълбочаващата се криза у насъ е тази, която изнесе в. „Миръ“, а именно, че производството у насъ презъ последната година е намаляло съ 40%. Къмъ това азъ бихъ добавилъ, че всички фондове почти се изядоха. Изплащането на заплатитъ и на пенситъ все повече и повече закъснява. Има мѣста, кждето заплатитъ се получаватъ съ цѣлъ месецъ закъснение, даже и повече.

Г. Реджовъ (д. сг): Рускитъ фондове още не сж се изяли.

Х. Калайджиевъ (раб): Рускитъ фондове нѣма и да се изядатъ.

Какъ намалява консомативната способностъ на населението? Ще ви посоча за примѣръ тютюна. Докато презъ януарий тая година сж консомирани 296.800 кгр. тютюневи произведения, презъ м. декемврий м. г. сж били консомирани 339 хиляди килограма такива. Тия цифри и данни достатѣчно ясно илюстриратъ задълбочаването на кризата.

Каква борба води Сговорътъ противъ кризата и какви резултати дава тя? Г. Молдовъ се похвали, че подъ негово давление се намалила цената на солта, петрола и памучнитъ преди и се закали да вземе мѣрки срещу картелитъ. Но намалението ценитъ на казанитъ артикули е просто нищожно. То е 20 ст. за килограмъ солъ и 48 ст. за килограмъ петролъ — и то на едро. Това поевтиняване, макаръ нищожно, не достига до консоматора, а заканитъ противъ картелитъ отдавна си оставатъ само закани. Г. Молдовъ въ Женева препорѣча и друга една мѣрка, като бѣше взелъ най-войствената поза между всички събрали се тамъ, която поза осѣди даже и вестникъ „Знаме“. Съ високопарни фрази той подкани синедриона на капиталистическия интернационалъ на борба съ тѣй наречения съветски дѣмпингъ. Подъ тая фраза капиталистическиятъ свѣтъ разбира война противъ Съветска Русия. Не може друго да е

разбирал и г. Моллов. Факт е, обаче, че нѣма никакъв съветски дѣмпингъ, а има по-евтино съветско производство, поради социалистическия начинъ на производството тамъ. Приказки за принудителния трудъ сѣ басия, необходима на капиталистите за сѣне заблуда, а приказки за дѣмпинга сѣ необходими за подготовката на войната противъ Русия. Защото, г. да, тамъ нѣма нито робитѣ негри, каквито ги има въ Съединенитѣ Щати, нито използването на затворнически трудъ безъ никакво възнаграждение, нито трудовата ангария, нито работнически роби, каквито сѣ въ „Текстиль“ въ Варна, а има едно работническо съревнувание за изграждането на социализма.

Срѣдствата за борба съ кризата у насъ, както и въ останалия капиталистически свѣтъ сѣ: засилване рационализацията на производството и увеличение експлоатацията надъ работническото маси. Надницитѣ продължаватъ да зърватъ надолу. Съ отварянето на тютюневитѣ складове почнаха и стачки противъ опита да се намалятъ надницитѣ. Въ „Изида“ на възрастни работници почнаха да плащатъ по 20—25 л. Селскитѣ работници презъ тая зима сѣ роголивали съ 25 л. надници и храната отъ тѣхъ. Закъсненията въ плащанията и неизплащанията все повече и повече се увеличаватъ за градскитѣ, а още повече за селскитѣ работници. Поради умората отъ прѣкомѣрна работа, поради алчността за печалби на капиталиститѣ и липса на контролъ, както споменахъ и снощи, злополукитѣ отъ 600 презъ 1923 г. сѣ се увеличили презъ 1930 г. на 1.014 само въ Софийски окръгъ.

При това положение, следнитѣ цифри говорятъ за отношенията на властта къмъ работническия въпросъ. Дадени помощи на безработни презъ 1929/1930 г. — 1.160.000 за 3.776 души, отъ които 3.209 получили помощи до 1 месецъ, 404 до 2 месеца и 113 до 3 месеца. Тая година се предвижда за подпомагане на безработнитѣ 1.000.000 л., докато презъ последнитѣ две години сѣ събрали отъ работническиятъ фондъ „Безработица“ 72 милиона лева. Тия именно смѣшни помощи, това отношение къмъ безработнитѣ създава картини, каквито азъ съмъ виждалъ въ нашия кварталъ: цѣло семейство да стоятъ подъ юргана 20 часа въ денюшницето, поради недостатъчна храна и липса на топлина. Това отношение на фашистката властъ къмъ безработнитѣ създава и резултати като вчерашния случай при III районно кметство, кждето видѣхъ единъ младъ мъжъ изнемошѣлъ, съвършено изтощенъ, да умира отъ гладъ на улицата, подпрѣнъ на дувара на кметството. За старостъ сѣ получили пенсия 55 души на сума 87.250 л. Не имъ се падатъ по 2.000 л. годишно. За инвалидностъ сѣ получили пенсия 37 души на сума 279.000 л. т. е. по 600 л. месечно. Въ замѣна на това властта награждава работническиятъ щедро съ друго: съ камшици, затворъ и парабели! На г. министъра на вътрешнитѣ работи е неприятно и иска да се скрие задъ сѣдилищата, за да се отърве отъ монитѣ питания, които засѣгатъ тия въпроси. Азъ пъкъ чувствавамъ единъ неизпълненъ дългъ, като не направя въ всѣко заседание питане, защото имамъ ежедневно маса оплаквания за нанесени побоища и за произволно вършени арести.

Прочемъ нашата група ще изнесе въ подробностъ полицейския тероръ при разглеждането на бюджета за разходите по Министерството на вътрешнитѣ работи, за да изтъкне ясно картината въ това отношение. Сега ще изнесе само нѣколко случая отъ последнитѣ дни.

Вчера получихъ отъ Хасково телеграма отъ стачкуващитѣ тютюноработници, които се оплакватъ и протестиратъ, че полицията постоянно ги тормози, бие и ги разкарва, за да имъ прѣчи въ борбата, за да парализира борбата имъ и съ това се явява въ услуга на капиталиститѣ. А миналия денъ получихъ една телеграма отъ Пловдивъ, отъ работническия окръженъ съветникъ тамъ, въ която той казва: (Чете) „Днесъ сутринта, отивайки на работа, приставитѣ отъ втория участъкъ Стаматовъ въ срѣдата на града, предъ хотелъ „Булевардъ“ и предъ много публичка, безъ всѣкакъв поводъ ме спрѣ и почна да ме бие. На протеста ми отговори съ новъ побой и съ думитѣ „окръженъ съветникъ“, напсува ме и се закана, че ще ме „очисти“.

Другъ единъ прѣсентъ случай...

Г. Енчевъ (з. в.): Ами съ тебе бѣше ли се случило нѣщо подобно въ Горна Орѣховица?

Х. Калайджиевъ (раб): ... това е случаятъ съ окръжния съветникъ въ Варна, който отъ нѣколко седмици е въ неизвѣстностъ и никой не може да каже, кжде е.

Г. Нешковъ (д. сг): Това се каза вече. Все едно и сѣщо повтаряте.

П. Стояновъ (д. сг): Той се намѣри вече — самъ се намѣри, защото се бѣше самоарестувалъ.

Х. Калайджиевъ (раб): До снощи не бѣше намѣренъ, никой не знаеше, кжде се намира.

П. Стояновъ (д. сг): Какъ да не сте го знаели? Знаехте го, кжде е.

Х. Калайджиевъ (раб): Нека каже г. министърътъ, кжде е билъ тоя съветникъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не мога да знамъ, кжде е билъ, не го знамъ кжде се е движилъ и кжде се движи постоянно, но знамъ едно — че никаква опасностъ не е имало за него, нито е задиганъ отъ нѣкого.

Х. Калайджиевъ (раб): Какъ да не е билъ задиганъ?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не е билъ задиганъ.

П. Стояновъ (д. сг): Не е билъ задиганъ, а напротивъ, торможенъ е билъ отъ своитѣ приятели и е избѣгалъ отъ собственитѣ си партизани. Какъ не те е срамъ да говоришъ!

Х. Калайджиевъ (раб): Не е бѣгалъ. Отъ наши политически приятели отъ тамъ имамъ писмо, че е арестуванъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А отъ него самия имате ли писмо?

Х. Калайджиевъ (раб): Имамъ изпратено и медицинско свидетелство, издадено му следъ медицински прегледъ отъ доктора, ...

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Отъ него, отъ него имате ли писмо?

Х. Калайджиевъ (раб): ... въ което се изтъква, че той е билъ живъ и здравъ при арестуването, следователно, да имаме това предъ видъ при по-нататѣшния ходъ на работата. Значи докторътъ свидетелствува, че тоя съветникъ е билъ задигнатъ отъ полицията, а по-нататѣкъ какво става съ него, никой не знае и не може да каже.

Другъ подобенъ случай, г. г. народни представители, е побоятъ надъ мене въ Горна Орѣховица. Отнесохъ се съ питане къмъ г. министъра, но г. министърътъ и до днесъ не пожела да ми отговори. Въмѣсто отговоръ, свалиха ме отъ трибуната и ми откраднаха хастара на шапката. И т. н. — изброяването на такива случаи може да отнеме часове, но азъ ви казахъ, че ще имаме случай да ги изнесемъ при разглеждането на бюджета за разходите по Министерството на вътрешнитѣ работи.

Чинovníческия въпросъ, г. г. народни представители, се разрешава сѣщо съ тая тенденция — влошаване положението на масата. Първенъ се прибѣгна къмъ намалението отъ 10%. Оправданието бѣ, че животътъ поевтинялъ — Това оправдание е несъстоятелно, защото по-рано заплатитѣ на масата отъ чинovníчеството не сѣ били съобразни съ скѣпотията, за да се намалятъ поради настѣпила евтиния. Споредъ статистиката отъ 1925 г. за прихода-разхода на чинovníческитѣ семейства, азъ не намѣрихъ такова семейство безъ дефицитъ, щомъ нѣма странични приходи. А колко сѣ тия, които иматъ страниченъ доходъ? Думата ми е, разбира се, за низшитѣ служащи.

Па и поевтиняването не е значително. Пакъ споредъ статистиката, то е следното, изчислено на база 100 отъ 1910 г. За облѣкло — 2.805 за 1929 г.; 2.780 за 1930 г. За обуца — 2.408 за 1929 г., — 2.240 за 1930 г. За храна 3.991 за 1929 г., 2.900 за 1930 г. За отопление — 3.826 за 1929 г., 3.670 за 1930 г. Общиятъ индексъ за 1930 г., възъ основа на гия цифри, е 29, а за 1929 г. — 32.

Сега правителството излиза съ нови чинovníчески табели, като ги оправдава съ необходимостта отъ уеднаквяване и прегледностъ въ заплатитѣ. Истинската целъ, обаче, е намалението на заплатитѣ на масата отъ чинovníчеството до размѣръ на една сума, необходима за изплащане на пенситѣ, които сѣщо така ще бждатъ намалени. Уеднаквяване не се получава освенъ за писаритѣ, за регистраторитѣ, архиваритѣ, дѣловодителитѣ и разсилнитѣ,

защото за всички останали категории отделилните министерства сж си запазили правото да си нареждат сами заплатитѣ.

Че ще получават по-малки заплати, се вижда отъ следния примѣръ: досега единъ отъ V категория новоназначающъ чиновникъ е получавалъ заплатата 1.660, плюсъ различнитѣ странични възнаграждения — около 2.000 л., а сега ще получава 90 по 23 — 2.070 л., безъ 100, понеже нѣма прослужени 6 години и като ергенинъ 10% одръжки, се получаватъ 1773 л. Желѣзничаритѣ протестиратъ, че ще получаватъ по-малко, първоначалнитѣ учители сжщо протестиратъ и смѣтатъ, че ще получаватъ 200—300 л. по-малко. Въ Дирекцията на статистиката пресмѣтачитѣ, които сж 9/10 отъ персонала, ще получаватъ срѣдно по 2.850 л., а до сега първоначално сж получавали 3000 л. плюсъ възнаграждение за семейно положение.

Въ Държавнитѣ дългове на IV, V и VI категории сжщо се намаляватъ заплатитѣ. На висшитѣ чиновници обаче, заплатитѣ се увеличаватъ. Така въ Дирекцията на държавнитѣ дългове началницитѣ досега сж получавали около 7.000 л. заедно съ добавъчнитѣ и стотинкитѣ, а сега ще получаватъ надъ 9.000 л.

Изчислено споредъ таблицитѣ сжщо има увеличение. Началници — база 550 по 17 прави 9.350 л.; за ненавършени 6 години намаление 120 плюсъ 10% като ергенинъ, получава се 8.307 л. А по-рано е получавалъ 5.480 л., допълнителна заплатата 1.000 л. и 640 за семейно положение, прави 7.120 — увеличаване отъ 1.200 л.

Директори — сега ще получаватъ 800 по 17 равно 13.600, а по-рано 10.000 плюсъ 640 за семейно положение — увеличение съ 3.000 л.

Новоназначающъ гимназиаленъ учителъ ще получава 4.100 л., а ако сжщиятъ бѣде назначенъ за инспекторъ при министерството, ще получава 9.000 л., а ако прослужи 6 години като учителъ, ще получи увеличение само 300 л.

П. Анастасовъ (с. д.): Повече отъ двойно ще взематъ инспекторитѣ.

Х. Калайджиевъ (раб): Даже повече отъ двойно. Какво е положението на бедния и срѣденъ земледѣлецъ и какви сж отношенията на правителството къмъ него.

Земята, г-да, у насъ е разпредѣлена така: до 10 декара — 86.323 стопанства; отъ 10 до 20 декара — 90.418; отъ 20 до 30 — 88.064; отъ 30 до 40 — 81.150; отъ 40 до 50 — 72.011, или всичко до 50 декара — 417.966 стопанства, а надъ 50 декара иматъ 326.291 стопанства. Значи болшинството стопанства иматъ подъ 50 декара. Това е „справедливото“ разпредѣление на земята у насъ, споредъ г. д-ръ Никола Думановъ.

Споредъ изчисленията на компетентни лица, доходътъ на едно шесточленно семейство съ 40 декара земя, е приблизително следниятъ при най-благоприятни условия 30 декара, посѣти съ жито, царевица и ечемикъ, по 100 кгр. чистъ доходъ, даватъ 3.000 кгр., за изхранването на семейството отиватъ 1.800 кгр., за уемъ на вършачката 250 кгр., като се прибави за храна на добитъка, оставатъ му 400—500 кгр. за проданъ. Засѣватъ единъ декаръ съ тютюнъ и единъ декаръ съ други индустриални растения, отъ които доходътъ, споредъ списанието „Стопанска мисль“, е около 3.500 л.; засѣватъ два декара съ фуражни крѣмни растения, които отиватъ за храна на добитъка, и два декара съ варива, които отиватъ за храна на хората. Четири декара оставатъ за угаръ. До тукъ доходътъ възлизъ на около 5 хиляди лева.

Къмъ този доходъ сжщо списанието прибавя: доходъ отъ една крава — 2.700 л., отъ 10 овце — 4.000 л., или всичко доходъ 11.700 л. Отъ тоя доходъ земледѣлецътъ ще има да плати поземеленъ данъкъ по 20 л. на декаръ — 800 л.; бегликъ — 700 л.; акцизъ, общински такси и други най-малко 300 л., или всичко тежоба 1.800 л. При единъ дългъ отъ 15.000 л., при лихва 16% най-малко, ще трѣбва да плаща около 2.000 л. за лихви, безъ погашения. За поправка на инвентара — 2.000 л. Или всичко разходи 5.800 л. Остава чистъ доходъ крѣгло 6.000 л. Въ смѣтката, обаче, е пропуснато да се добави пѣтна повинность, желѣзопѣтенъ данъкъ, трудова повинность. Съ тия 6.000 л. той трѣбва да задоволи нуждата отъ дрехи, обща, газъ, соль, пиперъ, прика за момитѣ и пр. Ами при една неплодородна година, при моръ по добитъка, при болестъ за хората? Ами тия, които иматъ 30—20—10 декара земя? Ами колко пѣкъ нѣматъ крави и овце? Очевидно, дребнитѣ и срѣдни селяни пропадатъ. Тѣ сж потънали въ дългове, не могатъ да си плащатъ данъцитѣ, стоятъ на тъмно, защото не могатъ да си купятъ газъ; не могатъ сжщо така да си купятъ

и соль. Тѣ масово търсятъ своята прехрана въ индустриалнитѣ предприятия, дето сжщо не могатъ да я намѣрятъ. Въ захарнитѣ фабрики, въ мина Перникъ и въ другитѣ държавни и частни мини, въ голѣмитѣ предприятия като Изида и Рилския водопроводъ, въ предприятията по пресушаване Бургазкитѣ блатъ и др. повечето отъ половината работници сж селяни.

Правителството продължава да поддържа високитѣ цени на продуктитѣ, които купува селянинътъ, и безценицата на тия, които той продава. Ценитѣ на кофа жито продължаватъ да се движатъ между 40—50 л., а на царевичата — между 20—30 л. Правителството продължава да поддържа високъ лихвенъ процентъ и да покровителствува лихваритѣ; то продължава да облага съ непоносими данъци земледѣлцитѣ, а министърътъ на земледѣлието продължава да ги утешава съ износа на доматитѣ! Отъ премахването износнитѣ мита на нѣкои земледѣлски произведения се възползуваха експортѣритѣ, така както се възползуватъ отъ вноснитѣ мита индустриалцитѣ. Данъчнитѣ бонове не засѣгатъ дребнитѣ селяни, защото тѣ нѣматъ за проданъ, а месеци наредъ купуватъ храна. Доколкуто гня бонове засѣгатъ срѣднитѣ селяни, които биха могли да продадатъ нѣщо — ако тѣ не сж продали малкото излишѣкъ веднага следъ хармана или презъ есента, както се изтъкна отъ мнозина тукъ — чорбаджитѣ пакъ сж намѣрили начинъ за гешефтарство съ тѣхъ, както винаги.

Друга голѣма маса сж бѣжанцитѣ, въпросътъ за настаняването на които, споредъ г. министра, е окончателно уреденъ. Не е такова, обаче, сжщиятъ положение. Бѣжански семейства въ България има най-малко 100 хиляди. Отъ тѣхъ 3/4 и повече даже сж били въ миналото земледѣлци. Между това настанени сж само 31.000 семейства. Мнозинството отъ тѣхъ, обаче, сж въ категорията на временно оземелени, по силата на което обстоятелство сж постоянно подгнета на околийскитѣ началници, на партизанитѣ, заплашвани съ отземляване. На всички тѣхъ не сж правени къщи и не имъ е давано кредитъ, а само земя и инвентаръ. Друга голѣма частъ сж оземелени съ гориста площъ, за изкореняването на която сж били нуждни дълго време и срѣдства. За коренежъ сж давани срѣдства или много късно, или никакъ. Поради това, мнозина сж приобѣгнали до лихвари, а заемъ следъ туй, поради свършения фактъ, не имъ е давано. За примѣръ ще посоча селата Чавакчии и Живелъ, Ново-Пазарско, и с. Бѣла, Варненско.

Оземелени сж много патриотари и партизани, които нѣматъ нищо общо съ земледѣлието и иматъ къщи по голѣмитѣ градове, гдето живѣятъ, т. е. дава имъ се лѣщо като чифликъ.

Комисии сж раздавали недоброкачествени коне, които на пазара биха могли да се купятъ съ 30—40% по-евтино. Къщитѣ имъ сж хванати по 70 и 80 хиляди лева, когато, строени по стопански начинъ, въ никой случай не биха стрували повече отъ 40—50 хиляди лева.

На нѣкои отъ бѣжанцитѣ, заселени въ градоветѣ, бѣха дадени мѣста и кредитъ срѣдно 20.000 л. за строежъ на къщи, когато най-дребната къща струва 50—60 хиляди лева, а това значи, че тѣ всички сж потънали въ дългове, зарадъ тия къщурки. Въпросътъ, който занимава отъ нѣколко години тия бѣжанци, е да се снабдятъ съ нотариални актове, за да могатъ да прехвърлятъ задълженията си, като заложатъ къщитѣ на нѣкоя банка. Правителството, обаче, и на това нещастно искане не е бръщало внимание и си е правало оглушки. Сега, предъ изборитѣ, то е приготвило законопроектъ, очевидно съ цель да ги лѣже съ него и да имъ вземе гласовѣтѣ.

Правителството съ неплащания трудъ на зетворницитѣ, съ голѣмитѣ данъци, съ голѣмия лихвенъ процентъ, съ покровителството на картелитѣ, съ покровителството на наемодателитѣ, като махна жилищния законъ, съ сѣмпо-титата въобще, съ цѣлата си политика на обединяване маситѣ влошава крайно положението и на занаятчиитѣ.

Цѣлата тая политика къмъ съсловията, които изброихъ, които съставляватъ масата отъ народа, води къмъ увеличение мизерията на масата, къмъ засилване първопричината на кризата, къмъ нейното задълбочаване.

Нашата буржоазия, сжщо като международната, нито може, нито е въ сила, нито е въ припората ѝ да трѣгне изъ другъ пътъ.

Възстановяването на производството изисква възстановяване консомативната способность на маситѣ, борба противъ експлоатацията на тѣхъ и пълното премахване на последната. А това значи премахване полицейско-фашистката диктатура, свобода на трудящитѣ се въ борбата имъ

за подобрене на тѣхния животъ, широко покровителство на труда, ефикасно подпомагане безработните съ най-малко 2.000 л. месечно, опрощаване дълговетъ на бедни и сръдни селяни и занаятчи, настаняване бѣжанците по начинъ да могатъ да изкаратъ една свѣсна прехрана, безъ да потъватъ въ дългове, увеличаване заплатите на низшите чиновници до 5.000 л., освобождаване отъ данъци всички съ доходъ до 70.000 л.

Н. Търкалановъ (д. сг): Премия на разбойниците, които обиратъ!

Х. Калайджиевъ (раб): А това значи бюджетъ, свличанъ отъ гърба на малцинството подтисници, а разходванъ за повдигане поминѣка на масата подтиснати.

Такъвъ бюджетъ днешното правителство не може да даде, защото е въ борба съ масите, а е приятел на банкерите, експортъорите, индустриалците и бюрократите. Такъвъ бюджетъ не може да даде и буржоазната и дребно-буржоазната оппозиция, защото въ острата борба между масата и нейните експлоататори, тѣ сѣ на страната на последните и на една линия съ управляващите. Такъвъ бюджетъ ще е дѣло само на масите чрезъ тѣхното работническо-селско правителство.

Бюджетътъ, който ни предлага правителството за 1931-1932 финансова година, е изграденъ на напълно противоположна основа. Искатъ се 6.400.000.000 л. Правителството схвали, че е намалило бюджета съ 600.000.000 л. Намалението, обаче, фактически е резултатъ на намалените данъчни постѣпления, на намаление чиновническите заплати, за смѣтка на отказъ отъ строежъ на пѣтица, както се изрази г. министърътъ на финансите.

Но и такъвъ, какъвто е бюджетътъ, не ще може да бѣде реализиранъ, защото тия, отъ които се свлича, сѣ обосѣли, а на босия царвудите не могатъ да се взематъ.

Главното перо отъ приходите сѣ косвените данъци, които, безспорно, се свличатъ отъ масите, защото тѣ сѣ главните консоматори. Това се вижда ясно отъ следните цифри. Голѣмимъ пера, които попълватъ сумата, предвидена отъ косвени данъци, сѣ: 350 милиона лева акцизъ върху солта и други мѣстни и инострани стоки; 115 милиона лева отъ продажба на кибритъ; 900 милиона лева мита отъ вносни стоки, отъ които луксозните, предназначени за охолните сѣ твърде малко. Сѣщо е за такси и берии.

Прѣките данъци. Главните пера сѣ: 350 милиона лева поземеленъ данѣкъ; 250 милиона лева данѣкъ-занятис; 60 милиона лева бегликъ; 50 милиона лева за освобождаване отъ ангарията наречена редовна трудова повинност. Тия пера главно засѣгатъ масите. А ето тия, които могатъ да засѣгнатъ и охолните: 35 милиона върху общия доходъ; 35 милиона данѣкъ върху дружествата; 1 милионъ данѣкъ върху увеличените печалби презъ време на войната.

Разходниятъ бюджетъ отива 50% за репарации, дългове и войска. Другата половина отива за полиция, черква, трудова повинност, за голѣмимъ заплати на бюрократите, а за масите оставатъ здравитъ бичове, които ще имъ бѣдатъ подарени по гърбоветъ чрезъ полицията на г. Ляпчевъ.

Трудящите се сѣ противъ даването и на една кързава стотинка за изплащане репарации и дългове, защото тѣ сѣ резултатъ на войните, предизвикани отъ безумната патриотарска политика на буржоазията. Въ борбата си срещу империализма, тѣ ще успѣятъ да ликвидиратъ съ тоя въпросъ. А до тогавъ тѣ искатъ да плаща буржоазията, защото трудящите се дадохъ въ войните повече отъ 200 хиляди ранени и 100 хиляди убити. Тѣ сѣ противъ даването на стотинка за полицията и войската, защото чрезъ тѣхъ буржоазията поддържа своето господство. Тѣ сѣ противъ бюджета на трудовата повинност и искатъ премахването на тая ангария. Тѣ сѣ противъ бюджета за черквата и искатъ да се предостави на всѣки попъ и черква, да имъ бере грижата да ги издържа.

Съответните бюджети отъ цитираните ведомства да отидатъ за издрѣжка на безработните и за увеличение заплатите на низшите държавни служащи, които получаватъ до 5 хиляди лева месечно. Бюджетътъ, който ни се предлага, е бюджетъ на мизерията, на терора и на войната противъ съветския съюзъ.

Азъ, г. г. народни представители, познавамъ единъ единственъ бюджетъ, койго да е въ услуга на производството и чрезъ него — на масата. Това е съветскиятъ бюджетъ за 1929 г. Ето нѣколко цифри, които сами достатъчно красноречиво говорятъ.

Цѣлиятъ бюджетъ е билъ 11.400.000.000 рубли. Приходната частъ се сѣстои отъ фискални и нефискални приходи.

Първите сѣ прѣки и косвени данъци, а вторите — отъ държавната индустрия и други имоти. Сравненъ бюджетътъ съ другите години, тенденцията е къмъ намаление на първите и увеличение на вторите, което говори за бързата социализация. За 1929 г. фискални приходи сѣ 5.225.000.000 рубли, а нефискални — 4.830.000.000. Отъ фискалните приходи половината сѣ отъ прѣки данъци, а половината — отъ косвени. Най-голѣмиятъ прѣкъ данѣкъ е върху индустрията — 1.770.000.000. Поземелниятъ данѣкъ е само 37,5 милиона, защото 40% отъ селяните сѣ освободени. Данѣкътъ върху дохода е 350 милиона.

Косвените данъци сѣ главно акцизи — 2.153.000.000, а митата сѣ само 370 милиона. Акцизите сѣ главно върху луксозни и вредни предмети, а най-главно върху алкохолъ — 1.400.000.000 или 65% отъ всички акцизи. Тютюнгъ дава 226 милиона, бирата — 65 милиона, парфюмите — 20 милиона или всичко отъ луксозни или вредни предмети — 1.711.000.000, т. е. 80%.

П. Анастасовъ (с. д): Отъ кѣде си взематъ тия цифри? — Отъ в „Ехо“!

Х. Калайджиевъ (раб): Отъ „Ехо“, г. Анастасовъ. Въ „Ехо“ бѣха напечатани. Вмѣсто да питашъ, слушай. Нефискални приходи. Отъ държавна индустрия и имоти — 4.271.000.000; отъ държавната търговия — 230 милиона; отъ банките — 78 милиона; отъ концесии — 5 милиона.

Но още по интересни сѣ разходите. За военни нужди — 995 милиона или 8,7%, когато нашите сѣ 50%.

П. Анастасовъ (с. д): Златни рубли ли?

Х. Калайджиевъ (раб): За администрация и полиция — 250 милиона, или 2,2%. Значи всичко за непроизводителни нужди отиватъ 11%. Останалите отиватъ: за индустрията — 3.880.000.000; за земедѣлието — 736.000.000; за търговията — 407.000.000; за електрификацията — 310 милиона, за нови жѣлѣзници — 265.000.000.

П. Анастасовъ (с. д): Лева или златни рубли?

Х. Калайджиевъ (раб): Рубли. Слушай кѣде отиватъ разходите.

За общински предприятия и жилищни строежи — 110.000.000; за транспорти, пощи и телефони — 3.035.000.000; за народна просвѣта — 740.000.000; за закрила на труда, обществени помощи — 97.000.000; за народно здраве — 79.000.000; на мѣстните съвети за културни и социални нужди — 1.370.000.000 рубли.

Разходите за стопанството сѣ растели и сѣ вземали следния процентъ отъ бюджета въ последните 3 години: 28%, 34%, 70%. Специално за селското стопанство е дадено презъ 1928/1929 г. — 480.000.000; презъ 1929/1930 г. — 736.000.000, а за 1931 г. се предвиждатъ 4.890.000.000. Резултатите отъ тоя начинъ на изграждане и разходване на бюджета сѣ все по-мощното въздигане на съветския съюзъ като стопанска единица, което обстоятелство накара мнозина обективни буржоазни мислители да признаятъ, че тамъ се строи а други открито да предупреждаватъ, че ако се позволи свободата на това развитие, ясно е, че въ най-близките години буржоазията ще бѣде стопански победена. Данни въ това отношение нѣма да ви дамъ, защото достатъчно такива изнесохъ въ речта си по отговора на тронното слово. Ще спомена само статията на г. Рисъ, печатана въ в. „Демократически сговоръ“, че презъ 1935 г. съветскиятъ съюзъ ще е въ състояние да храни половина Европа, и статията въ „Танъ“, печатана пакъ въ в. „Демократически сговоръ“, въ която се изтъква, че, споредъ впечатленията на г. Пармантис, делегатъ на Йжигъ да изучи положението въ съветския съюзъ, петилѣтката е реализирана въ 75—80%. А споредъ г. Лойдъ Джордж, реализирането на половината отъ петилѣтката значи съветскиятъ съюзъ да стане най-мощната стопанска единица въ свѣта. Но вие казвате: тоя прогресъ е върху глада на масите. Не, противното е истината. Тамъ — прогресъ и благоденствие на масите, а въ капиталистическия свѣтъ — регресъ и мизерия за масите. Затова азъ ви дадохъ данни въ речта си по отговора на тронното слово. Сега ще спомена само, че най-голѣмиятъ бичъ за капиталистическия свѣтъ — безработицата — тамъ е изчезнала поради нарастналата индустрия; че тамъ работниятъ день е 7 часа, че тамъ работна седмица е 5 дни, че за културни и социални нужди на работниците тамъ се изразходватъ, както ви споменахъ, близо милиардъ и половина.

Това обстоятелство вбъсява свѣта на експлоатацията, който, виждайки сигурното си поражение на стопанския фронтъ, точи мечи си, за да се спаси. Това се вижда ясно отъ увеличението на военните бюджети. Какво говори тая разлика, г-да, между съветския бюджетъ и бюджета на една капиталистическа страна? Тя значи, че бюджетътъ въ капиталистическите страни е частъ отъ експлоатацията на маситѣ. Това значи, въ стѣгане вѣжето отъ капиталистите да удушатъ маситѣ, нареждатъ да се дърпатъ и правителствата.

Болките, обаче, ставатъ все по-страшни, все по-непоносими и заедно съ това расте броженето и недоволството И не само това. Тоя гигантъ — масата — на която вие сте свикнали да гледате съ интелгентско презрение, отъ високо, все повече се изпълва съ воля за борба, все повече е въ подемъ. Това вие го чувствувате, това вие го виждате и не единъ пътъ сте го признавали тукъ. Това знае най-добре г. Ляпчевъ отъ докладитѣ на неговитѣ запитиета, които иматъ за главна задача да удушатъ тоя подемъ.

По отношение борбата на маситѣ противъ експлоатацията и подобрение на тѣхния животъ, политиката на правителството е ясна: който иска много да знае, наречете го болшевикъ, конспираторъ, чуждъ агентъ, предателъ и го пратете въ Кърджалий въ затвора или да се хвърли отъ пегия етажъ на стълбата, на "гълпитѣ" никакви събрании на открито и закрито, защото сѣ болни; ако болестъта се е усложнила и не искатъ да слушатъ, да имъ се даде силна доза отъ камшици; ако и това не помогне — да се прибѣгне до парабела. Това отношение е най-доброто доказателство отъ всички други, че вие на стопанския фронтъ сте фалирали. Това вие го разбирате, и оттукъ произлиза вашата политическа суматоха.

Опозицията, чувствувайки недоволството на маситѣ, иска да лови рѣба въ мѣтна вода и лѣга и става съ лозунга на нова властъ и приказки за политическа криза.

Г-да! Подъ "политическа криза" оппозицията разбира фактически промѣната на политическите декори. Не тамъ, обаче, е смисълътъ на политическата криза. Политическа криза има отъ момента, когато маситѣ не могатъ да търпятъ дадено положение и сѣ готови на борба до край за промѣна на това положение и когато управляващитѣ виждатъ, че положението е непоносимо, обаче не виждатъ срѣдствата, съ които да излѣзатъ отъ него. Такава криза фактически ние още нѣмаме, обаче има признаци за настѣпването ѝ. Тия признаци сѣ страшната стопанска криза, която все повече се задълбочава; това е все повече и повече нарастващиятъ тероръ противъ подема на маситѣ; това сѣ безрезультатнитѣ напѣни на оппозицията да се сплоти, безъ да може да опредѣли въ името на какво и какъ; това е дезориентация на управляващитѣ, които виждатъ, че положението имъ е тежко, че сѣ щикъ и парабелъ не може дълго да се върви, обаче не могатъ да видятъ изхода и поради това, както ви казахъ, е налице една политическа суматоха, която се изразява въ племена и племенни борби; и още — което е най-важното — въ стѣсняване социалната база на управляващитѣ и подготовката на антисъветската война.

По въпроса за новата властъ най-високо крещатъ, съ целъ да не ги забравятъ въ комбинациитѣ, националибералитѣ смисловици. Но идеолозите на тая нова властъ сѣ демократитѣ, чувствувайки се като неизбеженъ центъръ, въ лицето на г. Малиновъ. Относно партийния съставъ на проектираната бѣдеща властъ, последнитѣ смѣтатъ, че въ нея трѣбва да се сплотятъ всички здрави сили на реда, което значи и Сговорътъ да е вътрѣ или частъ отъ него. На това сговориститѣ отговарятъ: "Това е наша стара пѣсенъ". Земледѣлскитѣ водачи, чувствувайки, че това съвсемъ ще ги изложи предъ маситѣ; се дърпатъ назадъ. При това положение демократитѣ се колебаятъ между зестрата на земледѣлцитѣ и любовта къмъ Сговора. Това колебание още повече се засили и отъ факта, че земледѣлскитѣ маси, презъ окръжнитѣ избори, ритнаха водачитѣ заради комбинациитѣ съ деветоюнскитѣ герои, макаръ сега оппозиционери. Ето защо, комбинациитѣ за коалиция, въ името на тѣй наречената нова властъ, си оставатъ все проекти. Напоследъкъ даже и ги забравиха и предоставиха на короната да разреши тоя въпросъ. Работницитѣ, обаче, не си правятъ илюзия и знаятъ, че задълбочаващата се криза, увеличаващото се бедствие за маситѣ — и поради това и тѣхното недоволство и подемъ — неизбежно водятъ къмъ сплотяването на буржоазията и дребнобуржуазнитѣ водачи.

Но да допустнемъ това, което е най-малко вѣроятно и за което нѣма никакви изгледи: оппозицията успѣва вре-

менно да се сплоти вънъ отъ Сговора, извикватъ я на властъ и чрезъ едни избори съ сговористки методи се задържи на нея.

Г. Ефчевъ (з. в): Ами новата роля на социалдемократитѣ? За нея нищо не каза.

Х. Калайджиевъ (раб): Въ името на какво би дошла тая нова властъ? Нѣма никакво съмнение, че базата на тая властъ ще бѣде сѣщата, както на сегашната: борба противъ маситѣ.

Б. Павловъ (д): Значи, ти вадитъ заключение, Сговорътъ да седи още на властъ?!

Х. Калайджиевъ (раб): Защото при острата и задълбочаваща се криза на капитализма, не можешъ да защитаваши и цѣриши последния, безъ да си въ остра борба съ маситѣ. Че това ще бѣде поведението на тая нова властъ се вижда ясно отъ сегашното поведение на оппозицията. Каква борба тя води въ Камарата, напримѣръ? Каква борба води противъ з. з. д. — единъ законъ, създаденъ именно за потушаване борбата на маситѣ и въ защита на капиталиститѣ?

Н. Търкалановъ (д. сг): Тамъ е мазолътъ! Този законъ е необходимъ за премахването на разбойническитѣ банди които вие организирате съ болшевишки пари, за да убиватъ служители на държавата.

Х. Калайджиевъ (раб): Тя не само нищо не направи по своя инициатива, но отказва и да подпише нашия законопроектъ за неговата отмѣна. Какво направи въ защита на работницитѣ презъ голѣмата стачка за увеличение на мизернитѣ надници? Обади се само г. Сакъзовъ съ попки пожелания да се намѣси властъта, безъ да вижда нейното вмѣшательство въ полза на капиталиститѣ, като арестуваше и биеше работницитѣ, за да сломи борбата имъ. Какво направи по безработицата — единъ злободневенъ въпросъ, който души толкова хиляди хора? Тя не само нищо не направи, но и прекрасно мълчеше предъ вилненіята на полицията, когато безработнитѣ излизаха да предявяватъ своитѣ искания. Какво направи за амнистирането на толкова хора, тикнати въ затвора за борба въ защита на маситѣ? Тя не само не води ефикасна борба, но и доколото води, бѣ за условна и осакатена амнистия. Какво направи противъ полицейския тероръ надъ работницитѣ винаги, когато последнитѣ сѣ искали да водятъ и най-малката борба въ защита на своитѣ нахърнени икономически и политически права? Тя не само нищо не направи, но нѣма нито единъ случай, въ който да е подкрепила протеститѣ на нашата група въ това отношение. Даже когато тая полицейска диктатура е засѣгала депутатския имунитетъ, тя пакъ е намирала за нужно да мълчи. Каква законодателна инициатива е излѣзла отъ тѣхъ въ защита интереситѣ на маситѣ при днешното страшно икономическо бедствие за тѣхъ? Никаква отъ сѣщественно значение.

Какъ се очертахъ тѣхнитѣ гледища по стопанскитѣ въпроси при разискванията сега по бюджета? Сѣществената мисль на г. Мушановъ, следъ многото му приказки по изхода отъ тежкото положение, бѣ, да се намали бюджетътъ и, въ връзка съ това, чиновническитѣ заплати, понеже билъ поевтинялъ много животътъ.

Широкитъ социалистъ г. Януловъ се залови за вѣчния свой стопански съветъ, който, поредъ него, съ своята компетентностъ е въ състояние да преодолѣе днешнитѣ трудности, като се придържа сѣщевременно о правилата на Лойдъ Джорджъ: "Давайте по-малко, за да спасимъ системата".

Г. Кръстю Пастуховъ намѣри много случаи да развива и защити патриотарската външна политика, но азъ не помня случай, да е повдигалъ въпросъ за защита на работницитѣ.

Г. Георги Марковъ, забравя или не вижда, че кризата е общокапиталистическа. Забравяйки тая връзка на днешната наша криза съ общата капиталистическа, той смѣта, че изходътъ, единствениятъ изходъ отъ това положение е да се съкратятъ чиновницитѣ, да се увеличатъ пенсионнитѣ години, да се намали лихвениятъ процентъ на 8 или 7. Той посочи за образецъ Чехославия и Австрия. Като-че-ли той не знае какво е положението тамъ и като-че-ли е забравилъ статитѣ на г. Славчо Дръновски за Чехославия, където той установява, че хората тамъ отъ гладъ и безработица ядатъ корени.

Д. Апостоловъ (д. сг): Г. Марковъ не мисли като Васъ, но Гичевъ е напълно съгласенъ съ Васъ.

Х. Калайджиев (раб): Това какво значи? Това значи дребнобуржоазна мътилка плюс кариеризъм.

Ясно е, г-да, че опозиционните партии, буржоазни и дребнобуржоазни, нито искат, нито могат да дадат нова власт и ново съдържание на тая власт, и че по големите въпроси те са на едно с Говора. Заради това тяхната опозиция е безкръвна, бездушна, без импулс и котерийна. Заради това масите не могат да почувствуват опозицията въ Парламента и третират последната съ основание като една вариация на Говора.

Г. Драгнев (з. в): Истина е, че няма опозиция.

П. Анастасов (с. д): Утре „Слово“, тая част от речта ти ще я препечата. А може би и „Демократически говор“ (Смѣхъ)

Х. Калайджиев (раб): Съгласен съмъ.

Г. Драгнев (з. в): (Къмъ П. Анастасовъ) Защо провокираш? Истина е това, което казва, че опозицията не върши нищо.

П. Анастасов (с. д): (Къмъ Г. Драгневъ) И ти си тукъ (Сочи банките на лъвицата)

Г. Драгнев (з. в): Ами че азъ като Васъ дрѣмя. (Смѣхъ)

П. Анастасов (с. д): То е друго.

Г. Драгнев (з. в): Така е. Ние просто се гавримъ като стоимъ тукъ за смѣтка на българския народъ.

Х. Калайджиев (раб): Г-да! Никой не може да вложи днесъ ново съдържание въ думите „нова власт“, освенъ той, който приказва за работническо-селско правителство, което значи власт на масите надъ капиталистите, власт въ защита интересите на масите за смѣтка на капиталистите. Къмъ тая власт неутвържимо вървятъ трудящите се и никакви насилия на правителството, никаква демагогия за нова власт на опозицията няма да ги отклони отъ пътя къмъ тая власт. Това те доказва презъ окръжните избори, а още по-блестяще ще го докажатъ презъ предстоящите законодателни избори. Неправейки си, обаче, илюзия въ вашия демократизъмъ и парламентаризъмъ, отъ които винаги се отказвате, когато се очертае опасността, масите да взематъ властта въ ръцете си, те стѣгатъ своите организации по предприятия и ставатъ все по-опитни въ борбата, което е най-сигурната гаранция за близкото осъществяване на работническо-селското правителство.

Г. Драгнев (з. в): (Рѣжоплъска)

Отъ говористите: (Къмъ Г. Драгневъ) Ей!

Председателстващъ А. Христовъ: Има думата народниятъ представител г. Цено Табаковъ.

Ц. Табаковъ (зан): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! И тази година, която е последна на XXII-то обикновено Народно събрание, г. министърътъ на финансите въ своето експозе представи положението по-розово, отколкото миналата година. Отъ няколко години насамъ всеки път, при внасяне на бюджета, г. финансовиятъ министъръ подчертаваше, че положението е по-добро отъ миналогодишното, че миналата година положението е било по-добро, отколкото по-миналата и т. н. — всеки денъ. Всяка година положението на България става по-добро, финансовото и стопанско положение на държавата, на народа се подобрявало и той е увѣренъ въ добрия изходъ. Истината, обаче, е друга. Истината е, че не само всяка нова година, но всеки новъ денъ финансовото и стопанско положение все повече се затруднява, масите затъватъ, стопанските съсловия все повече се разстройватъ, положението става по-застрашително, както за самите те, така и за държавата.

Увѣреността на правителството за добрия изходъ отъ положението не престава. И не само тукъ, но и въ своя печатъ, и по мегдани, и навсякъде то твърди, че положението не е толкова лошо, не е така бедствено, че то въобще всеки денъ се подобрявало и, че сме се били доближавали до единъ добър изходъ, който ще зарадва не само правителството, но и всички, стига да имаме търпение да дочакаме тоя денъ.

Г. г. народни представители! Не само азъ, най-малкиятъ общественникъ тукъ въ тая Камара, но отъ това място и по-големи специалисти и финансиста изнесоха положи-

телни данни за грозната картина, която представлява нашиятъ стопански животъ, за страшните условия, при които се развива той, които дебнатъ постоянно съ изненади големата частъ отъ българския народъ, занятъ въ трудъ и стопански предприятия. Косвено, обаче, управлението, безъ да мотивира защо му са заеми, си послужа преди няколко години — преди две, преди три години — съ заеми и заяви, че то ще поведе изъ другъ пътъ живота на страната; ще улесни нашето стопанство, нашиятъ поминъкъ, нашето производство, ще закрепи държавата, ще осигури мира и т. н. Ние имаме случай да се изкажемъ по заемната политика на правителството. Ние казахме тогава, че тия заеми, които се сключватъ, не ще отидатъ за българското стопанство, не ще отидатъ за производителни цели, не ще повдигнатъ творческата мисълъ на нашия народъ, а по-големата частъ отъ тяхъ ще отидатъ за други цели — за заплати, и че големата частъ отъ тези заеми ще бжде изгълтана, ще бжде употребена за посрѣщане консомативни нужди — както и стана.

Веднага следъ първия заемъ дойде вториятъ заемъ, стабилизационниятъ, съ големи надежди, разтрѣбени отъ правителството, предъ народа.

Но, г. г. народни представители, както тия заеми, така и тая политика пропаднаха още въ своя зародишъ, още въ първите дни — когато бѣха реализирани и първиятъ, и вториятъ заеми. И още неизчерпанъ вториятъ заемъ, отъ който голѣми суми висятъ въ чуждите банки, заговаря се и за трети заемъ. Явно е, че правителството на Демократическия говоръ не може да управлява, не може да стои на властъ безъ заеми. Явно е, че Демократическиятъ говоръ не може да се върне надире отъ пътя, по който върви отъ 8 години насамъ. Демократическиятъ говоръ не може да приспособи своята политика къмъ положението на масите, къмъ техните податни сили, и съобразно съ тяхъ да върви напредъ, съобразно съ тяхъ да управлява държавата. Демократическиятъ говоръ се опира въ последните години главно на политиката на заемите. Но докато той дойде до нея, не мога да не отбележа, че благодарение неговата организирана политика, данъчна и финансовата, всички малки и сръдни стопанства, селски и градски, бидоха засегнати като отъ чума, като отъ холера. Всичките бѣха покосени въ няколко години и грамдната частъ пропаднаха. Ние виждаме, че селото не върве, че земледѣлецътъ не може да просперира, не може да крепне. И той, който бѣше главниятъ консоматоръ на занаятчийските произведения, днесъ е неспособенъ за никаква консомация. Днесъ земледѣлецътъ не мисли нито за своя инвентаръ, нито за по-добри жилищни удобства, нито за по-добъръ човѣшки животъ; днесъ той се е ограничилъ изключително да събира пари за данъци, за глоби, за берии и пр. Той е неспособенъ като консоматоръ на занаятчийското производство.

Сѣщо такава е положението и на градските маси, които са слаби икономически въ голѣмото си болшинство. Ние виждаме какъ те изнемогватъ, какъ голѣма частъ занаятчи, дребни търговци, работници и други слаби икономически слоеве са въ безработица. И когато има такава изобилие на произведения занаятчийски и индустриални, ние виждаме маса свѣтъ — здравъ, читавъ, готовъ да работи — да страда отъ безработица и да не може да се нахрани, въпреки че има толкова излишъци отъ зърнени храни, та дори и правителството е загрижено, къде и по какъвъ начинъ би могло да направи износъ на тия зърнени храни, защото иде вече новата реколта.

Г. г. народни представители! Не може да се отрече тая аномалия, която съществува въ стопанската и финансовата политика на днешното правителство — при тая наличностъ на хранителни продукти, при тия излишъци на зърнени храни, да има такъвъ голѣмъ процентъ гладувачи народни маси. Може ли при пълни складове съ дрехи, шапки, обувки и пр. предмети, необходими за облѣкло на гражданина, да виждаме да се движи изъ крайните на София такава голѣма народна маса отъ глота, да не сме да влѣзе въ центъра на София отъ голота? Сѣщо такава е положението на населението и въ всички голѣми и малки провинциални градове и това именно опровергава твърдението на правителството за липса на криза, и това именно изобличава стопанската и финансовата политика на Демократическия говоръ.

Г. г. народни представители! Като разглеждаме бюджета за 1931/1932 финансова година, виждаме, че правителството продължава да върви така, както е вървѣло досега — няма никаква поука отъ миналото, няма никаква корекция на досега водената политика.

Е. Начевъ (д. ст): Кажете, какъ да стане?

Ц. Табаковъ (зан): Отъ държавния бюджетъ се изключватъ бюджетитѣ на голѣмитѣ държавни автономни стопанства — мината „Перникъ“, Народната банка и желѣзницитѣ — и по такъв начинъ се прикрива истинското положение на държавния бюджетъ. Г. министърътъ на финанситѣ ни каза: ето, г-да, вие имате бюджета на държавата — 6 милиарда и 400 милиона лева. — Но като притуримъ и бюджетитѣ на голѣмитѣ държавни автономни стопанства, които по-рано влизаха въ държавния бюджетъ, ние пакъ ще дойдемъ до старитѣ цифри. Истината е една: че отъ нѣколко години насамъ масата все повече и повече обеднява, че данѣкоплатцитѣ отъ широкитѣ народни маси все повече и повече пропадатъ и ставатъ негодни да покрѣватъ тия данѣчни тежести на държавата. Между това бюджетътъ на правителството не се съобразява съ това положение, съ това обедняване на масата, не взема предвидъ тая олелия, тия протести и демонстрации, най-сетне тия молби на всички стопански слоеве, като почнете отъ работника и свършите съ търговеца, за да стигнете дори до най-заможнитѣ фирми: не можемъ да понасаме тия данѣчни тежести, не можемъ да платимъ това, което латиме лани и по-лани, искаме ревизия на данѣчната политика, не можемъ, въпреки нашето желание, да плащаме тия данѣчи.

Е добре, г. г. народни представители, данѣцитѣ досега вървятъ още по оная оценка, по ония облагания, които бѣха преди 6 години, а отъ 6 години досега коренно, основно се промѣни положението. Материалнитѣ сили на занаятчиата, на земледѣлца, на дребния търговецъ и на много още слоеве, които досега минаваха за заможни, бѣха сочени като думбазы и кождери, днесъ видимо чезнатъ; днесъ голѣма частъ отъ тѣхъ сѣ петимни да намѣрятъ помощъ, петимни сѣ да намѣрятъ подкрепа, дори нѣкои обръщатъ на просия, а други се самоубиватъ.

Г. г. народни представители! Това положение не може да не се признае, че е такова, и не може да се не подчертае, то, за да се вземе предвидъ отъ правителството, съ финансовия министъръ, когато той пакъ слага смѣнитѣ данѣци въ бюджета си, както миналата, по-миналата и още по-миналата години върху слабитѣ и огъващитѣ се плещи на широкитѣ народни данѣкоплатчески маси.

Но изглежда, че по традиция, тъй както се е вървѣло дълги години, много отдавна, познати бюрократи изъ разнитѣ министерства нареждатъ бюджета, докладватъ го на министра и той го приема съ задължението да го защитава, както предъ бюджетарната комисиия, така и предъ Народното събрание. Тия господа си нареждатъ явни и скрити заплати, както и скрити добавѣчни и не зная още какви възнаграждения. Това може да става само въ България, и това се призна и отъ Народното събрание, че въ никоя друга държава не могатъ да ставатъ такива злоупотребления съ опредѣлянето на явни и тайни или скрити заплати. Какво е това скрити заплати, г. г. народни представители? Не е ли то кражба? И ако не е кражба, защо ще ги криятъ? А тукъ има власт и полиция, които биха могли да накажатъ тия, които вършатъ кражба. Противъ тия скрити заплати роптаятъ и хора отъ вашитѣ срѣди, а нѣма власт, нѣма прокурори или, ако има такива, тѣ не смѣятъ да уловятъ тѣзи, които крадатъ, които обиратъ държавната кесия и държавния бюджетъ, и да ги турятъ на мѣстото имъ. (Рѣкопלטскания отъ земледѣлцитѣ) Скрити заплати! Това е официаленъ грабежъ, който се призна и тукъ въ Камарата, но не се взематъ мѣрки и не могатъ да се взематъ такива за тѣхното унищожение.

Министъръ В. Молловъ: Кое е официаленъ грабежъ?

Ц. Табаковъ (зан): Скрититѣ заплати.

С. Рясковъ (д. ср): Тѣ не сѣ скрити заплати, тѣ сѣ странични.

Ц. Табаковъ (зан): Не зная. — Ако не сѣ скрити, а сѣ странични, пишете ги въ бюджета открито.

Г. г. народни представители! Данѣцитѣ, които тежатъ на народа, сѣ много голѣми. Това не може да се отрече. Голѣма частъ отъ нашия народъ е закѣснѣлъ отъ голѣми данѣци. Той не може да смогне не да плати тия голѣми данѣци — а неплатени данѣци сѣ се набрали вече нѣколко години — но не може да смогне и да се изхрани. Моята задача и моето разбиране не е, че не бива да се плащатъ данѣци — не. Азъ не съмъ привърженикъ на такава идея, азъ искамъ да се плащатъ данѣци. Но при това положение на постоянно увеличаване на данѣчния бюджетъ отъ нѣколко години насамъ, на растенето на цифритѣ на данѣцитѣ все повече и повече, като не се съобразяваме, както казахъ, съ положението на данѣкоплатцитѣ, азъ казвамъ,

че данѣцитѣ сѣ непоносими. А отгоре на туй ние дотурихме на данѣкоплатеца и 20% за закѣснѣлото плащане. Азъ не мога да разбера тая мѣрка. Че каква помощъ, каква подкрепа и какво улеснение ще се направи по тая начинъ на ония данѣкоплатци, които не могатъ да си плащатъ данѣка навреме, когато вие имъ трупате глоба за закѣснѣлото плащане 20%?

С. Рясковъ (д. ср): Не е 20% бе, Цено, а 10% — по-прави се.

Ц. Табаковъ (зан): 10% да е, но съ желѣзнопѣтния данѣкъ и съ не зная още какви си други данѣци не ставатъ ли 20 и 30%?

С. Рясковъ (д. ср): Онѣзи, които Ви рѣкопלטскаха (Социално-земледѣлцитѣ) агитиратъ да не се плащатъ данѣцитѣ.

Ц. Табаковъ (зан): Вмѣсто да се направи една ревизия на тия закѣснѣли данѣци и да се опростятъ, вие туряте 20% глоба за тѣхното закѣснѣло изплащане. А и въ вашия градъ, г. Рясковъ, има такива данѣкоплатци, които и вие познавате, положението на които Ви е много добре известно, които не могатъ да се изхранятъ а камо ли да заплащатъ глоби отъ 20%. Е добре, какво ще се постигне съ това? Държавата ще вземе ли пари? Ами че тѣ пропадатъ преди всичко отъ частни задължения къмъ различнитѣ банки, които сѣ направили, за да заплатятъ данѣцитѣ си, и които частни задължения тѣ дори не могатъ да смогнатъ, не могатъ да успѣятъ да платятъ. Защо държавата не ревизира това положение, защо не избави отъ гибель тия добри, почтени, честни, трудолюбиви граждани, работата на които е отнета, въпреки тѣхното желание да работятъ, да творятъ, да произвеждатъ и съ трудъ да изкарватъ поминѣка си, за да бѣдатъ полезни на държава и на народъ?

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че такъвъ единъ теркъ по отношение закѣснѣването въ изплащането на данѣцитѣ никѣде въ свѣта не съществува. Азъ зная, че въ Франция съществува обратното: тамъ правятъ 20—25% отстъпка отъ данѣцитѣ на ония, които навреме си ги плащатъ, които преди срока сѣ си платили данѣка. На такива данѣкоплатци тамъ даватъ купони, съ които тѣ могатъ да си служатъ въ обмѣната, могатъ да ги продаватъ, могатъ да ги залагатъ, могатъ да правятъ каквото щатъ съ тѣхъ. Обаче да се глобяватъ и то тия, които сѣ закѣснѣли въ изплащането, защото и безъ туй не могатъ да изплатятъ навреме данѣка си, това значи да ги блъскате въ още по-голѣмъ батакъ, това значи да усилвате още повече апетита на данѣчнитѣ власти, които апетитъ е стигналъ до чудовищни размѣри. Не сѣ единъ и два случаятѣ, когато тѣ сами прѣчатъ на данѣкоплатеца да плати навреме данѣка си: ако данѣкоплатецътъ е малко по-простичъкъ, тѣ му казватъ: „Недей бърза, има време, иди си дѣло“, за да могатъ после да му събератъ глоба. Тѣ гледатъ тѣзи наивни данѣкоплатци да закѣснѣятъ 1—2 дена съ изплащането на данѣка си, за да имъ луннатъ после глобата. А защо става това? Това става затуй, защото данѣчниятъ чиновникъ не е само чиновникъ на държавата, но той е и ортакъ на държавната кесия поради процентитѣ, които взема отъ събранитѣ глоби. Г. г. народни представители! Защо се даватъ тия проценти на тия господа? Тѣ не сѣ ли държавни служители, тѣ не получаватъ ли заплати? Защо имъ даватъ тия проценти, защо ги правите ортаци на държавната кесия, защо ги развращавате? Защо? Ако чиновникътъ не гледа добросъвестно работата си, ще го уволните; ако той злоупотребѣи ще го накажете. Държавата не може да бѣде играна; тя не може да се моли, тя не може да се унижава, тя не може да блюдолизничѣ — не; държавата е всесилна, тя се налага и това, което е годно, ще ѣ служи; а това, което не е годно ще си върви. Защо сѣ тия проценти, защо е тоя ортаклъкъ, защо е тая корупция, която се насажда съ законъ?

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че е крайно време да се пристѣпни къмъ една ревизия на всички закѣснѣли данѣци и да се разчисти тоя данѣченъ батакъ както по отношение данѣкоплатцитѣ, така и по отношение на данѣчната администрация, защото батакътъ, аномалията е и у данѣкоплатеца, но тя е и у данѣчното чиновничество, у данѣчния персоналъ. По отношение на второто, нѣма нужда да ви изброявамъ факти азъ, защото вие, отъ бошинството, знаете много повече факти отъ насъ, а ние, отъ тая страна, (Сочи лѣвицата) само долавяме по нѣщо. Има маса голѣми предприятия, индустриални заведения въ България, които не сѣ редовни къмъ данѣчнитѣ власти. Има такива заведения, както захарната фабрика „Каяли“ и други, които иматъ да даватъ съ милиони. Но знаямъ е, г. г. народни представители, че на тѣхъ чергитѣ не се продаватъ за данѣкъ; тамъ червени листове отиватъ, но често

пъти отиватъ съ друга тенденция — за споразумение. Но насилие надъ най-слабитъ съществува — веднага съ червения листъ следватъ джандаринътъ и бирникътъ. Ние смѣтаме, че това различно третиране на българскитъ граждани и на индустриалнитъ заведения не бива да съществува и че ще трѣбва да се вникне по-добре, специално въ по-голѣмитъ градове, както напр. въ София, дали всички плащатъ данѣкъ. Въ София има маса предприятия съ различни състояния, които просто не плащатъ данѣкъ, които сѫ научили и расилни, и агенти и, като се явятъ последнитъ, даватъ имъ единъ бакшишъ и това е достатъчно да се каже: „Нѣма ги тукъ, изселили се“. Следъ 2—3 години ги намиратъ, но пакъ, разбира се, имъ даватъ единъ още по-тълстъ бакшишъ и пакъ казватъ: „Нѣма ги тукъ“. Ако се произведе анкета, това ще се констатира. Азъ не желая да посоча такива фирми.

Нѣкой отъ сговориститъ: Посочи нѣкои да ги чуемъ.

Ц. Табаковъ (зан): Мога да ви посоча цѣлъ поменикъ, съ стотици имена, но не желая да злоупотрѣбявамъ съ това. Азъ ще ви дамъ този списѣкъ, за да се свѣрши работата. Азъ ви казвамъ, че това е една система, това е една безобразна търговия отъ страна на съответния персоналъ и на почтени граждани въ държавата. Време е да се обърне сериозно внимание на данѣжния въпросъ и да се ревизиратъ данѣжитъ, за да се улеснятъ гражданитъ, а също така и данѣжната властъ, за да може да се постигне обща полза за държавата. Защото вие знаете какъ се отразява тази несправедливостъ върху беднитъ граждани. Вие знаете какъ се отразява тази несправедливостъ, както въ селата, така и въ малкиятъ градчета, кѣдето приставътъ отива навредъ, описва каквото намѣри, продава, но нѣма кой да купува. Г. г. народни представители! Тая система дава лоши последици. Тая дезинтересираностъ също така не дава добъръ примѣръ на народа. Трѣбва народътъ да има довѣрие къмъ официалната властъ на държавата, къмъ закона. Всѣки гражданинъ, беденъ и богатъ, трѣбва да знае, че предъ законитъ всички сѫ равни, че държавната властъ покровителствува всѣкого, тя държи смѣтка за материалното и обществено положение на всѣки гражданинъ, че всѣки еднакъ ще бѣде запазенъ въ държавата, безъ да се прави разлика, че единиятъ е беденъ, а другиятъ е богатъ.

Народното събрание гласува презъ 1928 г. закона за насърчение мѣстната индустрия. Г. г. народни представители! Ние още тогава бѣхме противъ този законъ. Този законъ дава на държавни предприятия, които съществуватъ десетки години, по 20—30—35 години, насърчения и то чувствителни насърчения. Въ последнитъ години повече отъ единъ милиардъ лева излизатъ отъ държавната кесия за около 850—1.000 индустриални предприятия въ България. Тия предприятия поощрени, покровителствувани за смѣтка на държавната кесия, респ. на българския данѣкоплатецъ и българския консоматоръ, отидоха въ голѣмата си частъ до крайностъ. Тия предприятия, покровителствувани съ целъ да ни дадатъ доброкачествени мѣстни произведения, по-евтини, които да задоволятъ мѣстнитъ нужди, защото тѣ благодарение на покровителството, иматъ и поевтинъ трудъ, и поевтини сурови материали и редъ обстоятелства, които тѣ използватъ, вършатъ тъкмо обратното.

Вземете текстилната индустрия. Ние имаме английски и чехски платове, които по качество не могатъ да се сравняватъ съ платоветъ на мѣстната индустрия, а ги имаме почти на равни цени съ нашитъ платове, тогава, когато английскитъ платъ плаща толкова мито, колкото е неговата стойностъ, и пакъ ценитъ се изравняватъ съ ценитъ на мѣстния пазаръ! Азъ не зная тогава защо е това покровителство на тая индустрия у насъ.

Вземете кожарската индустрия — и тя също така е съ тенденция не да понижи ценитъ на кожарскитъ произведения, както отдавна спадатъ ценитъ на кожата въ цѣлия свѣтъ, тъй като суровитъ кожи отъ 2—3 години насамъ нѣматъ пазаръ. Ценитъ на суровитъ кожи сѫ извънредно низки и сѫ станали за посмѣшище, обаче ценитъ на изработенитъ кожи не само че нѣматъ тенденция да спадатъ, но дори иматъ тенденция да се повишатъ.

Вземете макаронената индустрия, вземете маса индустрии, които се покровителствуватъ у насъ. Нито една не работи съ тенденция да спаднатъ ценитъ на произведенията ѝ отъ оная цена, която тѣ имаха миналата, поминалата и преди нѣколко години, когато суровитъ материали у насъ бѣха по-скѣпи.

Г. г. народни представители! Захарната индустрия, която трѣбваше да се съобрази съ общото положение въ страната, съ голѣмото спадане ценитъ на земеделскитъ произведения, съ общото спадане цената на труда, съ ма-

совото обедняване на народа и държавата, и да намали цената на захарта, какво направи? Какво видѣхме? Цѣли месеци трѣбваше да се разисква предложението на правителството за намаляване цената на захарта. Въпросътъ се остави да се разреши отъ захарния картелъ и, следъ като последниятъ се намѣждрува, каза: „Е добре, ние решихме да намалимъ цената на захарта съ 2 л. на килограмъ“. Не може да решава захарниятъ картелъ, а трѣбва да решава българската държава. Държавата не се моли, тя заповѣда. Тукъ волята на правителството се пречупи, гласътъ на правителството бѣ гласъ въ пустиня, бѣ молба, а не гласъ на една властъ, на една държава. Тия господа се подиграха и съ властѣта, и съ законитъ на държавата, и съ народа. Когато по доказани изчисления, въз основа на статистики и данни, дори отъ срѣдата на болшинството отъ това мѣсто (Сочи трибуната) се изнесе, че захарта може свободно да се продава съ печалба отъ захарния картелъ 15—16 л., — нека я даватъ 18 л., нека я даватъ 20 л., но да я даватъ 28—30 л., това е вече безобразие. И какъ може властѣта, държавата, която покровителствува тия индустрии, да трепери предъ тѣхнитъ картели? Отъ кое се бои тя — отъ силата на тия картели ли? Какво ги би заплашило, ако правителството издаде една наредба, една заповѣдъ и опредѣли цената на захарта? Трѣбва да има нѣщо, което спира волята на правителството, което спира правителството да изпълни своя дългъ, което спира респективнитъ г. г. министри да защитятъ интереситъ на държавата и на българския консоматоръ. Никѣде въ свѣта по-скѣпа захаръ, отколкото въ България, не се яде; ...

Министъръ В. Молловъ: А колко се яде въ Чехословакия, дето най-много се яде? 30 л. килограмътъ.

Ц. Табаковъ (зан): ... нито въ Германия, нито въ Чехия, нито въ Турция, никѣде, г. министъръ Молловъ. Въ България, кѣдето има 7—8 захарни фабрики, отъ които работятъ 4, а другитъ стоятъ, ...

Министъръ В. Молловъ: А най-евтина е захарта въ болшевишки рай, нали?

Ц. Табаковъ (зан): ... захарнитъ фабрики образуватъ единъ картелъ за спекула и грабежъ, като по неговия типъ сѫ образувани останалитъ картели. Ние трѣбва да поощримъ картелирането на индустриални предприятия, които биха се картелирали, за да подобрятъ своето производство, да го разширятъ, да го запазятъ като национално производство. Но да образуватъ картели като гнѣздо за грабежъ на българския консоматоръ, не само че не трѣбва да се поощряватъ, но ние протестираме и подканваме уважаемото правителство чакъ по-скоро да влѣзе въ ролята на господаръ на държавата и да застави индустриалнитъ предприятия, които сѫ се картелирали, да разтурятъ картелитъ, като имъ отнеме привилегиитъ, които имъ дава държавата. Не сѫ малцина господа фабрикантитъ, които повече отъ 30 години се ползватъ отъ привилегиитъ, които имъ дава държавата. Отъ две-три години тѣ закупватъ най-хубавитъ здания въ София, закупили сѫ почти всички жглови здания и тѣхнитъ банки прѣщятъ. И, въпрѣки това, тѣ продължаватъ и не знамъ докога ще продължаватъ да получаватъ привилегии за своята индустриална благотворителна целъ.

Н. Стамболиевъ (з. в): За насърчение на мѣстната индустрия.

Ц. Табаковъ (зан): По въпроса за привилегиитъ на индустриалцитъ и другъ пътъ сме си казвали своето становище. Тогава, когато държавата, защитникъ и закрилникъ на всички български граждани, на всички слоеве, толкова години се грижи и защитава фабричното производство, ние смѣтаме че е дългъ на същата тая държава да защити и дребнитъ заняти, които платиха своята данъ къмъ отечеството, къмъ неговитъ идеали. Презъ войнитъ, когато занаятчийскитъ работилници бѣха затворени, фабрикий работѣха и индустриалцитъ печелѣха милиони. Българскитъ занаятчия, който се върна отъ фронтоветъ съ разстроено здраве и завари разстроено своето стопанство, трѣбваше да понася до голѣма степенъ и финансовитъ, и морални послѣдствия отъ войнитъ. Когато той даде съ добра воля всичко свое на държавата, днесъ държавата е длѣжна да помисли за тия мирни, добродушни и честни ратници въ нашата държава — българскитъ занаятчи. Тя не може да завърне глава презъ десеткитъ и стотицитъ хиляди български занаятчи, които стоятъ съ скръстени ръце и сега, макаръ че сме въ предвеликденския сезонъ. Голѣма частъ отъ занаятчийтѣ едвамъ могатъ да изкаратъ сухия хлѣбъ, а маса отъ тѣхъ гладуватъ и попълватъ огромната армия на безработнитъ. Занаятчийтѣ отварятъ и затварятъ своитъ работилници съ

дни, съ седмици, безъ да видятъ петаче за своя трудъ отъ нѣкой клиентъ. Ето защо не може държавата да бѣде безразлична, да гледа спокойно къмъ тѣхната сѣдба. Вие сте длъжни, г. г. управници, които се грижите за поминѣка на чиновниците, на пенсионерите, на индустриалците, на bankerите, да се погрижите и за бедните, гладните и нуждаещи се отъ грижата и подкрепата на държавата занаятчи.

Г. г. народни представители! Това положение, което ви нарисовахъ, се допълва и отъ една друга организирана пакостъ отъ страна на правителството — общественитѣ работилници. При създаването на тия работилници навремето разправяше се предъ народа, че тѣ ще бѣдатъ поправителни училища на лошите граждани, на убийците, на развратниците и на всевъзможните вагабонти. Разправяше се, че тия страшни хора за обществото — не говоря за политическите престѣпници, които сѣ въ затворитѣ — следъ като стоятъ известно време въ затворитѣ, ще излѣзатъ кротки, мирни, съ сермия, съ капиталъ и ще се хванатъ на работа. Обаче откакъ съществуватъ тия работилници, азъ не съмъ видѣлъ, не съмъ забелязѣлъ — и това не е констатиралъ никой досега — нито единъ престѣпникъ, билъ въ затвора, научилъ занаятъ, излѣзѣлъ на свобода, да отвори работилница, за да работи като добъръ и почтенъ гражданинъ. Такъвъ нѣма и ако има, нека ми се посочи. Истината е, че тия работилници не даватъ тия резултати, които се очакваха, но точно обратни: тия, които излизатъ отъ затвора, излизатъ още по-опасни, още по-усѣвършенствувани като зло за държавата и за народа. Полза за обществото отъ всички тѣзи жертви, които сѣ правени за тѣхъ въ затворитѣ, нѣма.

Г. г. народни представители! Това не сѣ училища, които да учатъ на занаяти. Ама това не сѣ и занаятчийски работилници, каквито имаме вънъ отъ затворитѣ. Това сѣ фабрики, това сѣ заводи, това сѣ голѣми капиталистически предприятия, които — тая идея е дадена преди нѣколко години — бързо се усѣвършенствуватъ отъ г. г. бюрократитѣ при разнитѣ министерства, които намѣриха тамъ единъ соватъ, едно сръдство да набавятъ евтнини, ако не и съвсемъ безплатни, мебели и за себе си и за своитѣ близки, да си набавятъ обувки и дрехи и всевъзможни, и за нужди, и за луксъ, предмети, необходими на тия господа. И тѣ се хванаха о тая система, о тая формула като слѣпци съ двѣтѣ си рѣще. И, въпрѣки протеститѣ на десетки и стотици хиляди занаятчи отъ толкова години, тѣ не даватъ предъ министри, предъ народни представители и никѣде да се каже лоша дума за тия обществени работилници. Тѣ били само отъ полза, не бивало да се премахнатъ, давали добри резултати! Съгласенъ съмъ, че даватъ добри резултати за тия г. г. бюрократи и за престѣпниците, които намиратъ тамъ мѣсто за печалба. При положението, че наеми не се плащатъ, че данъкъ не се плаща, че освѣтление и отопление не се плаща, че евтнинъ трудъ има, вие ще видите, че тия занаятчийски предприятия, усѣвършенствувани съ най-новитѣ технически приспособления, които никога не може да сѣнува занаятчиата, пѣкъ дори и единъ дребенъ индустриалецъ, за да може да уреди своето частно производство, за смѣтка на българския данѣкоплатецъ, за смѣтка на българския селянинъ и занаятчи, тѣ сѣ поощрявани. И ние виждаме какъ тѣ полека, но сигурно завладяватъ голѣма частъ отъ нашия пазаръ, кѣдето измѣстватъ занаятчиитѣ и дребнитѣ индустриалци. Не само туй. Тѣ се явяватъ и на търгове. Вие ще видите, че на търгове се явяватъ и държавни учреждения. Софийскитѣ затворъ, напр., взема предприятия за 3 хиляди и толкова стотинъ чифта обуца, за хиляди сандали, за 1.900 мъжки и дамски пантофи, за ботуши и пр. И армията за своитѣ нужди е прибѣгнала до тия работилници, и тя прави своитѣ порѣчки въ затворитѣ, и тя дава тамъ порѣчки за куртки, за шинели, за ботуши, за представки, за поправки и т. н. Тютюневитѣ картели сѣщо така порѣчватъ тамъ да се правятъ десетки милиони кутии за цигари и пр. Нѣма държавно учреждение, което за своитѣ нужди да не се е обърнало къмъ тия работилници при затворитѣ.

Г. г. народни представители! Когато държавата се опира на 80% отъ българскитѣ производители, отъ българскитѣ творци; когато чака отъ тѣхъ данѣцитѣ, които и съ насилие прибира, защото фискътъ има нужда, тѣй като държавната машина трѣбва да се върти, държавниятъ апаратъ трѣбва да работи — ние виждаме какъ тая държава се е обърнала въ единъ страшенъ, единъ много опасенъ конкурентъ на дребнитѣ занаятчийски, пѣкъ азъ ще кажа, и на нѣкои индустриални предприятия. Ние виждаме, че търгъ не може да се вземе отъ занаятчи; не може да вземе отъ търговецъ, не може да се вземе отъ частно лице, а се взема отъ тия обществени работилници при затворитѣ, защото тамъ

има евтнинъ трудъ, защото тамъ има проценти на чиновниците при затворитѣ и по ведомството на Министерството на правосѣдието. Тия господа, върни на себе си, отъ уху на уху съобщаватъ, като чуватъ за нѣкоя порѣчка, за да не изпуснатъ плячката, да не би да отиде въ частно лице, да не би да отиде въ частно предприятие, да не би да отиде въ рѣцетѣ на занаятчиата, на търговеца, или на индустриалеца, а да остане изключително за тѣхъ. Когато насъ държавата ни конкурира по всички направления въ живота, когато на всѣка крачка съглеждате интереса на държавата и когато сръщате нейната желѣзна рѣчка — какво остава на насъ, които искаме да работимъ, които искаме да творимъ съ честенъ трудъ, които искаме да плащаме данѣцитѣ, за да издържаме тая държава, защото имаме съзнанието, че тя е наша, че тя трѣбва да живѣе, че тя трѣбва да се развива? Но, когато тя организирано отнема нашия хлѣбъ, нашия поминѣкъ и ни поставя въ пълна мизерия, кажете ни, г. г. народни представители, при този саботаждъ и това опропастване стопанско, какъ може производителниятъ народъ да се помири съ това положение, какъ може да понесе тая конкуренция на държавата? Държавата права ли е, когато всичко иска отъ бедния гражданинъ, а на всѣка крачка му препятствува? Години подъ редъ министритѣ, които се редѣха въ Министерството на правосѣдието, обещаваха, че като дойде идущата година бюджетътъ, ще видимъ, ще уредимъ, ще разрешимъ този въпросъ, най-сетне ще уеднаквимъ ценитѣ на свободния пазаръ съ тия на затворническитѣ произведения и конкуренция нѣма да има. Тия господа сѣ свободни, тѣ не сѣ загрижени, тѣ иматъ много начини, много пѣтица да се справятъ съ недоволството. И, действително, тѣхнитѣ пѣтица сѣ много, но българскитѣ народъ има само единъ пѣтъ — това е пѣтътъ на мира, пѣтътъ на законната борба въ държавата. Но предъ негодуванието на тия пропаднали, озлочествени и пропадаци всѣки день народни маси, които затварятъ работилници, които оставатъ безъ работа и образуватъ една голѣма гладуваща армия, правителството като-че-ли нищо друго не върши, а гледа както едно време гледаха комунистѣтѣ: „Колкото по-зле, толкова по-добре“. Г. г. народни представители! Такъвъ принципъ не може да съществува въ една правова страна, не може да се гледа съ спокойствие на бедственото положение на народнитѣ маси и трѣбва да се взематъ бързи и решителни мѣрки, които веднага да дадатъ благоприятни резултати, да събудятъ надежди у тѣзи, които ги очакватъ всѣки день. Ето защо, когато тѣзи обществени работилници като зараза сѣ обгърнали не само затворитѣ, но и общинитѣ и редъ други учреждения — рѣдко има министерство, при което да нѣма такава работилница — ние издигаме повика на организираното българско занаятчиство и волята на общественото мнение въ държавата, че тѣзи работилници се поддържатъ само отъ заинтересовани, които иматъ личенъ и прѣкъ интересъ отъ тѣхъ, а всички други сѣ противъ тѣзи работилници. При това положение, което преживява страната ни, което отъ день на день става все по-лошо и по-лошо, когато нѣма изгледи за близъкъ спокоенъ и по-добъръ день, правителството не може да стои съ скръстени рѣще и да казва: вие имате права, граждани, занаятчи, дребни производители, но вие имате и дългъ, когато нѣкои господа получаватъ съ десетки хиляди лева заплата, а нѣкои по стотици и повече хиляди лева на месецъ — тукъ се изнесоха данни за заплатитѣ въ нѣкои автономни учреждения, отъ които се вижда, че нѣкои господа получаватъ несмѣтни плати и печалби — но които не сѣ много, а нѣколко стотици, зарадъ тѣзи нѣколко стотици хора, вие, г. г. занаятчи, въ тази държава, която е селска въ своята грамадна частъ, имате дългъ да стоите гладни, да кротувате, да се молите, и, ако ние благоволимъ нѣкога, ако каменното ни сърдце се смилъ надъ васъ, можемъ да ви хвърлимъ нѣкоя трѣха; иначе, ето полицията, и васъ ще ви стигне това, което стигна комунистѣтѣ!

Г. г. народни представители! Тѣзи, които азъ представлявамъ и за които говоря, никога не могатъ да живѣятъ и да си служатъ съ идеитѣ на крайноститѣ — не. За тѣзи труженици, които сѣ една голѣма частъ отъ сайбиитѣ на държавата, които въ далечното минало сѣ се грижили за нейната свобода, за нейното съществуване, за нейното изграждане, по чиято вина не е дошла днешната криза, а по вина на управата, която се е редила съ десетки години и докара днесъ това тежко положение, за тѣхъ правителството е длъжно да вземе бързи мѣрки, така както се взематъ мѣрки за пострадали презъ време на земетресение. Г. г. народни представители! Сѣдбата на занаятчиата днесъ е точно такава, каквато бѣ тая на пострадалитѣ отъ земетресението въ южна България презъ 1928 г. Днесъ има пълно разстройство, пълно отчаяние въ дребнитѣ стопански маси. Нуждни сѣ мѣрки съ свѣтка-

вична бързина, за да може да се помогне на този слой, който е част от живота тѣло на българската държава, на българския организъм.

П. Палиевъ (д. сг): Много темпераментна реч!

С. Савовъ (д. сг): И други съставляват държавата, не само вие, занаятчиитѣ. Малко скромност.

Д. Жостовъ (мак): Не се сърди, бай Цено, че ще ти побѣлѣе брадата като на бай Стоименъ. (Веселостъ всрѣдъ сговориститѣ)

С. Савовъ (д. сг): Разбира се, и ще съжалява.

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Отъ нѣколко години насамъ, и при разглеждането на тронното слово, и при разглеждането на държавния бюджетъ, и при други случаи, единъ въпросъ не слеза отъ трибуната на Народното събрание, нито отъ колонитѣ на разнитѣ партийни и свободни вестници. Това е чиновническиятъ въпросъ. Много се е говорило, много се говори и сега по този въпросъ. Ще кажа и азъ нѣколко думи по него.

На чиновницитѣ не може и не бива да се гледа като на престъпници. Кѣмъ тѣхъ не трѣбва да се отнасяме враждебно, нито да създаваме враждебно настроение срещу тѣхъ, защото и тѣ сѣ наши братя и синове на нашето отечество, на общото българско семейство. Обаче при това положение, въ което е поставено днесъ чиновничеството, не може да не се констатира отдавна належащата нужда, че трѣбва да се внесе редъ въ него. Има една частъ отъ чиновническия персоналъ, не малка, която е излишна. Въ нѣкои ведомства ние поддържаме не по силитѣ и не по нуждитѣ си чиновнически персоналъ.

С. Савовъ (д. сг): Чиновницитѣ сѣ ваши консоматори.

Ц. Табаковъ (зан): Тоя излишенъ чиновнически персоналъ ще трѣбва да се съкрати. Ще трѣбва, отъ друга страна, да се създаде stabilitetъ въ чиновничеството, като се подобри неговото материално положение. Въ последно време се яви повикъ срещу голѣмитѣ заплати на частъ отъ чиновницитѣ, на така нареченитѣ бюрократи, които сѣ били фактическитѣ господари, фактическитѣ управници въ държавата, които сѣ не налагали на отдѣлни министри, па и на отдѣлни кабинети, и се повдигна въпросътъ за намаление на чиновническитѣ заплати. Това не можа да се отрече както отъ правителството на Демократическия сговоръ, така и отъ нѣкои опозиционни партии, които по свои съображения стоиха на позицията, че една частъ отъ чиновничеството не трѣбва да се бута, че то е добре, като се изтъкна, обаче, че друга една частъ отъ чиновничеството изнемогва и трѣбва да ѝ се помогне. Моето становище по тоя въпросъ е, че действително голѣмата частъ отъ българското чиновничество изнемогва. Още има чиновници, които получаватъ по 1.000—1.500 л. на месецъ. Тѣзи чиновници действително изнемогватъ. И тѣзи чиновници, обаче, преди два месеца бѣха засегнати отъ закона за намаление чиновническитѣ заплати съ 10%. Г. г. народни представители! Ние виждаме, че и въ сегашния бюджетъ не се прави пакъ нищо за малкитѣ, за дребнитѣ чиновници. Обаче голѣмитѣ, които не сѣ много, които едвамъ наброяватъ 800—1.000 души, които пакъ получаватъ отъ нѣколко мѣста заплати, не само че имъ се даватъ голѣми заплати, но и се повишаватъ.

Азъ смѣтамъ, че чиновническиятъ въпросъ ще трѣбва веднѣжъ завинаги да бѣде разрешенъ, като се стабилизира чиновничеството, като стане несмѣняемо. Българското чиновничество ще трѣбва да разбере, че не бива да служи на партии; то трѣбва да разбере, че не партията, която управлява, му плаща, а му плаща българската държава, българскиятъ народъ. Българското чиновничество трѣбва да разбере, че то не трѣбва да се интересува отъ управляващи и опозиционни партии, а трѣбва да се интересува отъ дълга си къмъ държавата и службата, която заема въ тая държава.

Трѣбва да престане тоя тормозъ върху чиновничеството, тия размѣствания, тия уволнявания партизански, лични и пр., за да може действително да се създаде едно стабилно, едно полезно държавно, а не партийно чиновничество, и по този начинъ и то да рахатяся и да се успокои, и народътъ да се успокои, и държавата единъ пътъ завинаги да разреши чиновническия въпросъ.

Г. г. народни представители! Не може и не бива чиновницитѣ при автономнитѣ учреждения да получаватъ заплати по специални щатове, различни отъ тия за държавнитѣ чиновници. Не може да се допускатъ специални щатове за автономнитѣ учреждения и да се позволява на чи-

новницитѣ при тия учреждения да получаватъ десетки хиляди лева месечно само затова, защото тѣ служатъ въ автономни учреждения. Г. г. народни представители! Чиновницитѣ въ автономнитѣ учреждения трѣбва да разбератъ, че и тѣ служатъ въ български учреждения, че тѣ не сѣ свѣрхчовѣци и че не може да се прави тая разлика между тѣхъ и чиновницитѣ въ различнитѣ държавни предприятия. Трѣбва да получаватъ заплати по единъ щатъ и държавнитѣ служители, и служителитѣ въ автономнитѣ учреждения.

Сѣщо така не бива да има разлика между заплатитѣ на служителитѣ на държавата, заемачи една и сѣща служба, но при различни ведомства. Сега ще видите въ едно министерство за една длъжностъ да се предвижда 6.000 л. месечна заплата, а въ друго ведомство за сѣщата длъжностъ да се предвижда 12.000 л. месечна заплата, въ трето ведомство — 8.000, въ четвърто — 10.000 л. Това неравенство не бива да съществува, то трѣбва да се премахне. Тая неправда, която е допусната въ бюджетопрокта, който ни е представенъ сега, ще трѣбва да се премахне, като се оеднаквятъ заплатитѣ за еднаквитѣ служби по различнитѣ държавни ведомства и при автономнитѣ учреждения.

Следъ тоя въпросъ идва и другъ единъ голѣмъ въпросъ, който не веднѣжъ е занимавалъ днешното правителство — въпросътъ за пенсиитѣ. Съ пенсиитѣ, г-да, не малцина партизанствуватъ, не малцина правятъ мили очи на пенсионеритѣ. А правителството, трѣбва да се признае, не може да разреши пансионния въпросъ. То не смѣ да внесе законопроекта за пенсиитѣ въ тая Камера и да разреши тоя общественъ въпросъ, по който и отдѣлни граждани, и политици, и общественици, и общественото мнение отдавна и на нѣколко пъти вече казватъ своето мнение.

Въ закона за пенсиитѣ има аномалии, които даватъ възможностъ на пенсионери да получаватъ по нѣколко пенсии, на заможни, богати хора, сѣ завидно материално положение, да получаватъ пенсии, помощи отъ държавата. Пенсионниятъ фондъ е легналъ върху държавния бюджетъ. Той е изгълтанъ отдавна отъ г. г. пенсионеритѣ, особено усилено отъ 9 юний насамъ, когато на пенсионери презъ месецъ, два, три се даваха дишъ-парасж, когато се даваха награди отъ по 20, 50, 100 хиляди лева, и по този начинъ пенсионниятъ фондъ бѣ докаранъ до фалитъ. Вдигнаха го и следъ това казаха: ние искаме пенсии, ние сме служили!

Е добре, вие сте служили, г. г. пенсионери, но българскиятъ селянинъ, българскиятъ работникъ, българскиятъ занаятчия, българскиятъ търговецъ, българскиятъ гражданинъ, който не е билъ чиновникъ на държавата, на кого е служилъ? Не е ли служилъ и той на държавата? Има пенсионери, които си иматъ частни доходи съ стотици хиляди лева. Тия пенсионери вие тѣпчите изотгоре съ пенсии, давате имъ по една и повече пенсии тогава, когато българското население въ лицето на занаятчи, работници и бедни граждани и селяни бедствува, изражда се въ своята сиромашия, и държавата не изважда нито единъ грошъ да помогне на тия стопани, на тия бащи и майки, които чуватъ синове за държавата, за армията. Грошъ не дава тя за тѣхъ!

Г. г. народни представители! Крайно време е и у тѣзи господа, служили толкова години на държавата, на отечеството, които се биятъ въ гърдитѣ и заявяватъ, че сѣ добри българи, че сѣ патриоти, любящи своята държава, своята земя, да заговори съзнанието имъ за дългъ къмъ отечеството и заможнитѣ отъ тѣхъ да се откажатъ отъ пенсията, която получаватъ, която се взема единствено отъ държавния бюджетъ, отъ българския данъкоплатецъ. Пенсионниятъ въпросъ трѣбва да се разреши частъ по-скоро, като по-голѣми пенсии отъ 3.000 л. месечно не се даватъ. Какви сѣ тия пенсии по 8.000, по 10.000 л.?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нѣма ни 8.000, ни 10.000 л.

Ц. Табаковъ (зан): Има ги, г. министре!

Ц. Стоячевъ (з. в): Ами надницитѣ? Има пенсионери, които получаватъ по 200 л. надници.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А, надница! Той говори за пенсии, Срамота е да се говорятъ такива работи. Максималната пенсия е 5.500 л.

Ц. Табаковъ (зан): Но има хора, които взематъ надъ 10.000 л. месечни пенсии.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нѣма по-голѣми пенсии отъ 5.500 л. Ако има по-голѣми, посочете ми ги.

Ц. Табаковъ (зан): Давате имъ по две и по три пенсии.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Какъ може да се получаватъ две пенсии?

Ц. Табаковъ (зан): Ще Ви кажа.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Действително имаше една аномалия относително инвалидитъ, но тя се премахна — знаете.

Ц. Табаковъ (зан): А наследственитъ пенсии?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: И наследственитъ пенсии не могатъ да бждатъ по-големъ отъ 5.500 л. А това, другото, за което говорите, то бѣше за инвалидитъ и то се премахна.

Ц. Табаковъ (зан): Дори и 5.500 л. да е максималната пенсия!

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Е, тогава?

Ц. Табаковъ (зан): Г. министре! Предполага се, че една пенсия ще я получава единъ старикъ или една баба. Тозъ, който е пенсионеръ, той е вече старъ, той не живѣе, за да прави капитали, за да трупя печалби, за да чува челядь. Той е отчувалъ своята челядь, неговата печалба вече е минала. Толкова народъ гладува, 2/3 отъ народа е въ мизерия, а вие на старцитъ, баба и дѣдо, ще дадете 5.500 л. приходъ на месецъ! Нуждно ли е това? Отъ такава пенсия 5.500 л., каквато вие казвате, че ще имъ дадете, двама старци могатъ и печалби, и капитали да натрупатъ, а за тѣхъ капиталъ не е нуженъ!

Г. г. народни представители! Вие сте длъжни да увеличите годинитъ, необходими за получаване право на пенсия. Срамно е да правите пенсионери тия момчетия по на 40—42 години, които сж още въ разцвѣта на своитъ сили, които именно въ тая си възраст сж най-годни и за физическа черна работа, и за умствена работа, и за всѣкаква работа, защото тогава тѣхнитъ умъ и тѣхнитъ сили сж най-зрѣли. Пенсионирани, тѣ следъ това ставатъ надничари, ставатъ спекуланти, ставатъ всевъзможни търгаши, а голѣма частъ отъ тѣхъ си теглятъ броеницитъ по разнитъ кафенета — спокойни, че има държава, която да дава пенсии! А между това народътъ ходи гладенъ, голъ и босъ!

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че належаще е да се разреши този въпросъ. И наистина, не единъ пътъ правителството на Демократическия сговоръ е поемало ангажментъ да го разреши, не единъ пътъ министъръ-председателътъ обещаваше отъ есенесъ, че ще внесе законъ за пенсинитъ, за да се разреши тоя въпросъ. При все това, обаче, ние виждаме, че съ него се дреме, и азъ съмъ сигуренъ, положителенъ съмъ, че правителството не смѣе да внесе този законопроектъ, защото нѣма кой тукъ да му го гласува. Отъ тия господа (Сочи болшинството) калабалькъ сж пенсионери и тѣ ще провалятъ закона.

При това положение, г. г. народни представители, отъ всички страни се говори за изходъ. Всички признаватъ, че положението не е добро, че трѣбва да се направи нѣщо че трѣбва да се предприеме нѣщо, че е време вече да се предприематъ реформи и смѣни. Всевъзможни теркове и всевъзможни юрнеци се предлагатъ за изходъ отъ това положение. Разбира се, заедно съ опозицията и уважаемото правителство предлага своитъ юрнеци. И то най-сетне, особено сега напоследъкъ, когато Камарата е къмъ своя край, когато се намираме предъ законодателни избори, когато се говори лошо за властвуването на Демократическия сговоръ, когато се говори, че е време той да си върви, и правителството, повтарямъ, най-сетне казва: върно е, ще трѣбва да се правятъ икономии, ще трѣбва да се правятъ реформи, ще трѣбва да се направи нѣщо, за да може да се почувствуватъ по-добре народнитъ маси, за да може да се облекчи положението на този народъ, за да може той да се обнадежди, и по тоя начинъ да се осигури положението на страната.

(Председателското мѣсто заема подпредседателътъ В. Димчевъ)

Това добре, но азъ не виждамъ досега да е сторено нѣщо въ това направление, да сж взети мѣрки за поправяне положението, да се проявяватъ грижи за бедствуващитъ, да се предприематъ реформи за повдигане производството и за подобрене участието на всички ония, които чакатъ всѣки день — та отъ днешната ли властъ ще бжде, га отъ утрешната ли властъ ще бжде — да имъ се гарантира поминъкътъ, да имъ се гарантира работата, да имъ се гарантиратъ пазаритъ, въобще да се предприематъ редъ мѣроприятия и да се пристѣпи къмъ една икономия, която

да отиде въ тѣхна полза, понеже нѣма откъде вече да се взема, понеже данъкоплатецътъ изнемогва и понеже всички слоеве се огъватъ и изнемогватъ. Трѣбва да се пристѣпи къмъ икономии.

Но, г. г. народни представители, азъ не видѣхъ въ никого желание за икономии. Нека констатирамъ тукъ единъ случай, който може да ни послужи за назидание. Недавна държавниятъ глава се задоми, за неговото задомиране правителството му отпусна 5 милиона лева. Държавниятъ глава получи тия пари, защото държавата е длъжна да ожени своя държавенъ глава, да ожени своя царъ. Той се задоми като не изразходва всички пари, а голѣма частъ отъ тѣхъ върна на правителството, върна ги въ държавната кесия: „Това ми артиса, не го приемамъ, заповѣдайте, г-да!“

Г. г. народни представители! Нѣкои министри отъ Сговора повечето отъ своето министерствуване прекарватъ въ Европа, като за това получаватъ командировачни десетки и стотици хиляди лева, дори и милиони, защото иматъ по 4—5 и повече хиляди лева дневни. Кой отъ тѣхъ, заминалъ отъ България въ командировка, прекаралъ нѣкъде си месеци, върналь се въ България, получилъ милиони за тая командировка, е казалъ: Ето, това ми артиса, г-да, връщамъ го на държавата? Кой? Има господа, които прекарватъ своето служене въ командировки и станаха собственици на много милиони — умътъ имъ изхвъркна, чивията имъ изхвъркна и днесъ сж въ лудостъ!

В. Даскаловъ (д. сг): Дръжъ се! Гледай и ти да не лудѣешъ!

Ц. Табаковъ (зан): Забогатѣха отъ командировки, отъ несмѣтни заплати, но нито единъ отъ тѣхъ не повърна нито грошъ въ държавната хазна, нито единъ отъ г. г. министритъ или нѣкой другъ общественикъ отъ Сговора не направи тоя жестъ, който направи държавниятъ глава; нито единъ отъ тѣхъ не биде смутенъ отъ неговия жестъ!

В. Даскаловъ (д. сг): Има, има, само че Вие не ги знаете. Г. Александъръ Цанковъ, като министъръ на просвѣтата, е вършилъ това, само че Вие не го знаете — той върна една голѣма сума на съкровището. Сжщо така и г. Петко Стайновъ, като министъръ на желѣзницитъ, върна 80.000 л. на съкровището.

Ц. Табаковъ (зан): Нищо не можа да ги накара да сторятъ това, а въ сжщото това време народътъ изнемогва, народнитъ маси гладуватъ, всичко се огъва и пропада. Никой не мисли за икономии, докато всички приказватъ за икономии.

Г. г. народни представители! Докато едни мислятъ само за пари и властъ, докато сърдцата и умоветъ имъ сж обладани само отъ тая мисль, за нещастния народъ никой не мисли. Никой не мисли нито за вътрешния редъ, нито за спокойствието на страната, нито за бедствуващитъ, нито за утрешния день. Никой не мисли да изгради, както позициитъ на държавата, на управата, така и позициитъ на Парламента. Всички живѣятъ отъ днесъ за утре: вземайте да вземаме, кой каквото може да вдигне, че утре нѣма, утре не се знае какво ще бжде, сега вземайте бѣли пари за черни дни!

И. Бомбовъ (д. сг): По себе си сждишъ. (Смѣхъ всрѣдъ сговориститъ).

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Тоя фактъ трѣбва да ви накара не да се смѣете, а да се червите, защото нито единъ отъ вашитъ министри, много отъ които сж милионери, не направи жестъ за икономия, когато бедствува държава и народъ.

П. Якимовъ (д. сг): Г. Табаковъ! Глупости приказвате.

Ц. Табаковъ (зан): И азъ смѣтамъ, г. министъръ-председателю, че трѣбва да се внуши на всички министри, които не сж тукъ, че трѣбва да правятъ икономии, че не трѣбва, като грабне нѣкой властъта, да седне на автомобилъ и да не слиза отъ него. Всички, като се почне отъ най-малкия чиновникъ, и се свърши съ слугинята на голѣмия партизанинъ и управникъ, се разхождатъ съ автомобили. И вчера срещнахъ една слугиня, която се разхождаше съ единъ министерски автомобилъ.

И. Бомбовъ (д. сг): Тия приказки сме ги слушали по кръчмитъ.

Ц. Табаковъ (зан): Тия приказки, г. Бомбовъ, и тукъ ще Ви ги кажа. И това става тогава, когато хората нѣматъ какво да ядатъ. Този господинъ, който иска да се вози на автомобилъ, файтонъ, кабриолетъ и пр., да извади отъ джоба да си плати и да се вози, ако иска, и на аеропланъ. Но сега, при това положение, когато всички сѣмъ загрижени, когато всички сѣмъ отчаяни, г. г. народни представители, какъ мислите, че ще се обнадее този народъ, по какъвъ начинъ мислите че се внесе довѣрие въ този народъ, какъ мислите, че този народъ ще бѣде спечеленъ за голѣмитѣ държавни нужди, за бѣдещето на държавата? Съ насилие ли? Не. Азъ смѣтамъ, че народътъ ще се спечели само съ реформи, само съ решителни съкращения, съ намаление на държавния бюджетъ, съ намаление на данѣцитѣ, съ намаление на всевъзможнитѣ берици, съ премахване на глобитѣ, и съ ефикасни грижи за повдигане поминѣка му.

С. Савовъ (д. ср): Ще вземемъ твоята речъ, ще я четемъ, и ще се оправяме!

Ц. Табаковъ (зан): Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че положението, както се схвана отъ всички страни, както се развиватъ събитията, нѣма изгледи скоро да се подобри. Така, както всички наблюдаваме, ние отиваме къмъ все по-голѣмо недоволство на работническитѣ срѣди. Нима смѣтате, че тия работнически срѣди трѣбва да се комунизиратъ, че тѣ трѣбва да вдигнатъ бунтове, че трѣбва да вдигнатъ оружје срещу държавата? Нима смѣтате, че дотамъ трѣбва да стигне държавата и че тя трѣбва да се бори съ оружје срещу тия оголѣли и опросѣли хора? Не.

Азъ смѣтамъ, че има още време, за да могатъ да се избѣгнатъ тия ексцеси; азъ смѣтамъ, че е врѣме да се успокое този народъ. Азъ смѣтамъ, че е дългъ на държавата да вземе мѣрки, за да подпомогне населението и да не го хвърля въ лапите на болшевизма. Защото цѣлниятъ свѣтъ, голѣмитѣ държави, великитѣ народи могатъ да говорятъ за болшевизмъ — но и тѣ не го правятъ — обаче ние, малка България, най-малко можемъ да говоримъ за болшевизмъ, най-малко можемъ да даваме на свѣта болшевишки или какъвто и да е другъ юрнекъ.

И азъ смѣтамъ, че правителството ще трѣбва да се притече съ своитѣ грижи на помощъ най-напредъ на слабитѣ икономически, най-напредъ на гладнитѣ, пѣкъ тогава да мисли за онзи, който е отворилъ каситѣ и иска да трупя печалби и капитали. Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че това настроение, което се поддържа отъ чужбина тукъ — скѣпо платено — не бива да се поощрява съ усмивки, съ едно спокойствие, а трѣбва всички съ загриженостъ да погледнемъ на него. Ние ще трѣбва да изведемъ този народъ отъ отчаянието и мизерията, ние ще трѣбва да го обнадеемъ, да го повдигнемъ на крака и да му кажемъ, че неговата държава се грижи за него, че тая държава е негова, че той трѣбва да мисли за нейната сигурностъ, за нейния миръ, че той трѣбва да знае всички злини, които го очакватъ отъ неговитѣ съседи, да знае международното положение, да не бѣде равнодушенъ при това положение и да не отива тамъ, където го тикатъ.

Г. г. народни представители! Като завършвамъ своята да се остави да го разрешаватъ гладнитѣ, болшевицитѣ, платенитѣ агенти; тоя въпросъ трѣбва да занимае васъ, правителството, и всички граждани, които искатъ да има България, които искатъ да иматъ отечество и които иматъ пълно съзнание и дългъ, че служатъ на това отечество. Съ този въпросъ трѣбва да се занимаятъ всички, които сѣмъ за вътрешния миръ въ тая държава, които искатъ да има спокойствие въ тая държава, които искатъ да нѣма гладни и отчаяни. Защото, г. г. народни представители, гладнитѣ хора, отчаянитѣ хора, не могатъ да мислятъ добре.

С. Савовъ (д. ср): Ти не си отчаянъ, но не мислишъ добре.

Ц. Табаковъ (зан): . . . тѣ не сѣмъ добри граждани. Хората днесъ казватъ: „Тая държава всичко ни взема, а ни държи гладни въ тая житница, каквато представлява България“. Г-да! Азъ смѣтамъ, че правителството не може да се оправдава съ това, че гладнитѣ бивали подбуждани по улицитѣ да вдигатъ трибуни. Това е единъ опасенъ белегъ, и този белегъ не може да не смуцава. Не бива да бѣдемъ спокойни, когато се явяватъ конници да разгонватъ тълпата. Не. Този въпросъ нѣма да го разрешатъ конницитѣ, камшицитѣ, парабелитѣ. Българската държава нѣма народъ за избиване, нѣма граждани, които да се гонятъ съ парабели и камшици. Но на тия, които излизатъ съ това отчаяние по улицитѣ, трѣбва да се даде

хлѣбъ, трѣбва да се даде работа; и вие сте длѣжни да сторите това. Не да давате хлѣбъ на убийци, на катели, а дайте на тия, които гладуватъ, но престѣпници не ставатъ.

Г. г. народни представители! Въ този моментъ има бедни хора — това г. министъръ-председателъ го знае — които приспиватъ децата си гладни. Вие знаете колко хора заспиватъ гладни, но престѣпници, хайдутѣ не ставатъ. Тия хора не сѣмъ ли спечелили вашето внимание, вашата грижа да имъ гарантирате хлѣба?

Азъ смѣтамъ, че тоя въпросъ ще го решатъ ония, които не гледатъ на народа като на стадо, ще го решатъ ония, които иматъ съзнанието, че народътъ трѣбва да участвува въ управата на своята държава, които иматъ съзнанието, че вървятъ по голѣмия пѣтъ, по който вървятъ голѣмитѣ народи: Германия, Англия, Франция, Чехия и др. — по пѣтя на сътрудничеството, по пѣтя на разбирателството, по пѣтя на вмѣкването въ управата на всички здрави, живи елементи, здрави обществени слоеве, които сѣмъ опората на държавата, които сѣмъ били и си оставатъ единственитѣ носители на демокрацията. И тѣ не бива да се гонятъ и преследватъ и да се отричатъ, че тѣ сѣмъ добри граждани на държавата, че сѣмъ годни да взематъ участие въ нейната управа.

Г. г. народни представители! Като завършвамъ своята речъ по държавния бюджетъ, азъ далечъ не смѣтамъ, че тия мѣрки, които правителството е вземало чрезъ своя бюджетъ, сѣмъ достатѣчни. — А бюджетътъ на държавата, който ни предлага правителството, това е огледалото въ което се вижда неговата политика, настояща и бѣдеща, въ което се вижда неговата действителност, неговитѣ мѣроприятия, неговитѣ реформи. Такива, обаче, азъ не виждамъ. Азъ виждамъ, че отъ днесъ за утре то е спокойно съ мѣрцитѣ, които се взематъ една следъ друга.

Азъ виждамъ, че въ момента то е готово да се справи съ всѣкиго, както му скимне.

Ето защо азъ смѣтамъ, че въпроситѣ за реформитѣ, за мира, за стабилизацията на чиновницитѣ, на пензионеритѣ, на стопани, на производители и всички ония граждани, които живѣятъ въ нашата държава, могатъ да се разрешаватъ въ единъ по-широкъ кръгъ държавници и общественици, въ едно по-широко правителство, каквото българскиятъ народъ може да даде. И азъ виждамъ, че тоя день наблюдава, тоя день нѣма да бѣде далечъ. (Ржкоплѣскания отъ занаятчинитѣ и земеделцитѣ).

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ п. Николовъ.

Д. п. Николовъ (трак.): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! При дебатитѣ по отговора на тронното слово на мене не се даде възможностъ да говоря. Поради това използвамъ сега случая да взема думата и да разгледамъ нѣкои въпроси предимно отъ външната политика на България и въ връзка съ настаняването на бѣжанцитѣ.

Уважаемиятъ министъръ на финанситѣ г. Молловъ въ своето експозе даде сведения за числото на бѣжанцитѣ, колко отъ тѣхъ сѣмъ настанени и оземлени до 1 мартъ т. г. Дължа да обърна вниманието на народното представителство, за да не бѣдатъ погрѣшно претълкувани нѣкои отъ даденитѣ отъ г. министра на финанситѣ цифри — че бѣжанцитѣ въ България надвишаватъ цифрата 44.576 семейства, или 222.300 души. Това е числото само на земеделскитѣ бѣжански семейства, които сѣмъ заявили, че искатъ да се възползватъ отъ заема за селско-стопанско настаняване на бѣжанцитѣ. Въ това число не се включватъ бѣжанцитѣ, които живѣятъ въ градоветѣ, и ония, макаръ и земеделски семейства, които не сѣмъ пожелали да се възползватъ отъ облагитѣ на заема за селско-стопанско настаняване.

Освенъ това не бива да се забравя, че въ това число влизатъ само бѣжанцитѣ, дошли въ България следъ 1912 г., следъ обявяването на балканската война, които по текста на закона само се наричатъ бѣжанци.

Споредъ сведенията, събрани отъ българския Червенъ кръстъ, навремето, бѣжанцитѣ се изчисляватъ на много по-голѣма цифра. А споредъ едно писмо на Върховния съветъ на труда при Министерството на търговията, промишлеността и труда до директора на Международното бюро на труда, № 13.615, отъ 4 декемврий 1925 г., числото на бѣжанцитѣ, които сѣмъ дошли отъ Тракия и Македония преди 1912 г., се равнява на повече отъ 250.000 души българи, на повече отъ 120.000, ония, които сѣмъ дошли между 1912 и 1915 г., и на повече отъ 180.000, ония, които сѣмъ дошли между 1918 и 1925 г. отъ сѣшитѣ области и отъ Цариградско, Босилеградско, Трънско и Кулско. Само земеделскитѣ бѣжански семейства, които сѣмъ подали ре-

довни документи за ползуване отъ заема, възлизатъ на 42.510.

По мѣсторождение тѣ се разпредѣлятъ така: отъ Мала-Азия 1.650 семейства, отъ Източна Тракия: — 14.880 семейства, отъ западна Тракия — 7.560 семейства, или всичко отъ Тракия — 22.440 земеделѣлски семейства; отъ Македония подъ грѣцка властъ — 11.600 семейства; отъ Македония подъ сръбска властъ — 1.230 семейства, или всичко отъ Македония — 12.830 семейства; отъ западнитѣ покрайнини — 1.870 семейства, и отъ Добруджа — 3.725 семейства.

Настаняването на бѣжанцитѣ, г. г. народни представители, е вече къмъ своя край. Както чухте отъ експозите на г. министра на финанситѣ, настанени сѣ досега окончателно 28.788 семейства, а временно сѣ настанени 1.147 семейства. Но на всички тѣзи семейства не сѣ построени къщи. Построени сѣ досега само 7.374 къщи и въ строежъ сѣ 2.291, или всичко 9.665 къщи. За всички семейства не ще могатъ да се построятъ къщи, защото сѣ разполагемия кредитъ едвамъ ще могатъ да се построятъ половината отъ предвиденото число къщи, поради покачане цената на къщитѣ. Въ началото къщитѣ бѣха предвидени да излѣзатъ по 32—35 хиляди лева, а тѣ излѣзоха по 68—70 хиляди лева. Ще трѣбва или допълнителенъ заемъ да се склучи за постройка на къщи, или въ бюджета на държавата ще трѣбва да се предвидятъ суми за построяване на такива.

Трѣбва да отбележа, че въ много отъ построенитѣ къщи сѣ явили голѣми дефекти, а има случаи даже и на падане на цѣли стени отъ къщитѣ. Това показва доколко нѣкои български предприемачи сѣ безсѣвѣстни и алчни.

П. Анастасовъ (с. д): Какъ сѣ ги приели тия къщи?

Д. п. Николовъ (трак): И азъ се чудя, какъ сѣ ги приели.

Дирекцията за настаняването на бѣжанцитѣ сега работи усилено, за да се привърши водоснабдяването на бѣжанскитѣ селища — което съставлява една отъ главнитѣ ѣ грижи. Ако тукъ има закъснение, то се дължи на немарливостта на известни органи на окръжнитѣ водоснабдителни бюра при окръжнитѣ постоянни комисии, които, въпрѣки подканитѣ на Дирекцията, си правѣха оглушки и не даваха исканитѣ сведения дори и следъ като Дирекцията ги наказва. Досега сѣ поискали водоснабдяване 220 селища. Отъ тѣхъ въ 100 селища се работи, а въ 120 селища се правятъ проучвания. За 100-тѣ селища, въ които сега се работи, сѣ ангажирани кредити 26 милиона лева. За останалитѣ 120 селища сѣ предвидени 16 милиона лева, или всичко за водоснабдяване ще се похарчатъ 42 милиона лева. Понеже има села още непотискали водоснабдяване, тоя кредитъ въ бѣдеще ще бѣде недостатъченъ и ще трѣбва да се намѣри начинъ и възможност, било чрезъ вписване на специаленъ кредитъ въ държавния бюджетъ или по другъ начинъ, да се увеличи тоя кредитъ, за да може да се осъществи напълно планътъ по водоснабдяването на бѣжанскитѣ селища.

Като вземемъ предъ видъ, г. г. народни представители, какви трудности срѣщаше Дирекцията за настаняването на бѣжанцитѣ, какви борби имаше да води тя съ голѣми и малки фактори, които по разни причини и съображения искаха да попрѣчатъ или да измѣнятъ нейния планъ, трѣбва да признаемъ, че главниятъ директоръ, г. Сарафовъ, рѣководи тая служба съ умение и тактъ, и сѣ една завидна самостоятелност, която му прави честъ. Считаю за свой дългъ да изтъкна това и да изразя почитта и признателността на тракийскитѣ бѣжанци къмъ него.

Заедно съ това трѣбва да изразя тѣхната благодарностъ и къмъ комисаря на Обществото на народитѣ, г. Шаронъ, който още преди създаването на закона за селско-стопанско настаняване разбра и влѣзе напълно въ тѣхното положение и отъ тогава насамъ не престава да дава пълното свое съдействие за тѣхното по-добро и по-пълно настаняване. На г. комисаря на Обществото на народитѣ ние възлагаме още надежди, че той ще съдействува да се намѣри начинъ и възможност, за да се построятъ училищни здания и обществени сгради въ чисто бѣжанскитѣ и крайно бедни села, да се направятъ пѣтища и се водоснабдятъ всички бѣжански селища.

Отъ всички бѣжанци, г. г. народни представители, особено тракийскитѣ бѣжанци имаха нужда отъ подкрепата на българската държава. Известно ви е, че тѣ бѣха изгонени съ огънь и мечъ презъ 1913 г. Тѣ се прѣснаха тогава главно изъ Бургаския и Варненския окръжи, където голѣма частъ отъ тѣхъ измрѣха отъ мизерия, лишения и болести.

Така, по сведенията, събрани отъ г. г. Тиксие и Прокторъ, делегати на Обществото на народитѣ, и отъ бюрото

за бѣжанцитѣ при Министерството на външнитѣ работи, отъ 11.392 домакинства сѣ 48.270 души отъ Източна Тракия, заседнали въ Бургаския окръгъ, сѣ умрѣли до 1 януарий 1926 г. 21.044 души, т. е. 31%. Въ Варненския окръгъ отъ 3.697 домакинства сѣ 14.321 души умрѣли 5.204, т. е. 27%. Следъ настаняването на бѣжанцитѣ тоя процентъ на смъртностъ, вѣрваме, ще се намали.

Не бива, обаче, г. г. народни представители, да си правимъ иллюзия, че съ това се разрешава окончателно бѣжанската проблема у насъ. Тепърва се слагатъ и ще се сложатъ нови въпроси, които ще чакатъ своето разрешение отъ българската държава.

На първо мѣсто тукъ спадатъ въпроситѣ, които сѣ свързани съ тѣхнитѣ финансови задължения.

До края на м. октомврий миналата година настаненитѣ бѣжанци сѣ задължени: за инвентаръ сѣ — 56.463.000 л.; за добитѣкъ сѣ — 147.084.000 л.; за семена сѣ — 65.441.000 л.; а всичко 278.500.000 л. Срѣдно на домакинство се пада по 5.500 л. за инвентаръ, за добитѣкъ 11.000 л., за семена 3.000 л.; за лихви до края на м. октомврий 950 л.; или всичко 20.450 л. Като прибавимъ и за къща 70.000 л., излиза, че задължението на всѣко домакинство възлиза на 90.000 л., безъ земята, която ще струва кръгло по 20.000 л. срѣдно, и то безъ лихвитѣ по 8.5% за къщата и инвентара. Значи, всѣко домакинство ще има едно задължение отъ 120.000 л.

Като се има предъ видъ голѣмата беднотия на българския гражданинъ, изтъкната тукъ отъ мнозина оратори и че при сегашния начинъ на стопанисване и обработване земята, българскиятъ земеделѣлецъ трѣбва да има срѣдно по 60 декара земя, за да може да прехранва семейството си отъ петъ члена, можете да сѣдните, г. г. народни представители, предъ какви затруднения ще бѣдатъ поставени бѣжанцитѣ отъ тая година нататѣкъ, когато ще трѣбва сѣ срѣдно 36 декара земя не само да хранятъ семейството си, но и да изплащатъ задълженията си отъ 120.000 л., върху които текатъ 8.5% лихви. Особено предъ голѣми затруднения ще бѣдатъ изправени бѣжанцитѣ отъ Източна Тракия.

Азъ ще си позволя да обърна вниманието ви, г. г. народни представители, по-специално върху сѣдбата на тия бѣжанци.

Докато бѣжанцитѣ отъ Западна Тракия и Източна Македония получиха известна стойностъ срещу ликвидирани тѣ имоти; докато бѣжанцитѣ отъ другитѣ покрайнини сѣ господари на имотитѣ си и могатъ по единъ или другъ начинъ да получатъ нѣщо срещу тѣхъ, българитѣ отъ Източна Тракия се лишиха отъ имотитѣ си, които, съгласно Ангорския договоръ за приятелство между България и Турция, останаха собственостъ на турската държава.

На каква сума възлизатъ тия имоти? Ще ме извините, г. г. народни представители, че пакъ се поврѣщамъ на тоя въпросъ, макаръ че съмъ го разглеждалъ предъ васъ и другъ пътъ. Презъ 1925 г., преди подписването на Ангорския договоръ, въ едно повѣрително писмо до Министерския съветъ, Тракийскиятъ комитетъ, който тогава имаше честта да председателствувамъ, съобщи оценката на имотитѣ на българскитѣ бѣжанци отъ Източна Тракия, която възлиза на около 6 милиарда лева, въ никой случай не по-малко отъ 4 милиарда, безъ да се прибави къмъ тая цифра обезщетението, което би следвало да се плати на тракийскитѣ българи за нанесенитѣ имъ вреди и загуби чрезъ заграбването на движимитѣ имъ имоти: храни, вино, добитѣкъ и пр. и използването на тѣхнитѣ имоти отъ 1913 г. насамъ.

Трѣбва да се съжалева, че не се даваше достатѣчна вѣра на сведенията, представени отъ насъ. Може би за това да носи известна отговорностъ тогавашниятъ български пълномощенъ министъръ въ Цариградъ г. Симеонъ Радевъ, който, навѣрно, не е давалъ вѣрни освѣтления — азъ сѣдя за това по разговоритѣ, които навремето имахъ съ главния секретаръ на Министерството на външнитѣ работи, покойниятъ Минковъ — за правособствеността на източно-тракийскитѣ българи.

Н. Пждаревъ (д. сг): Ималъ ли ги е той?

Д. п. Николовъ (трак): Ще Ви отговоря сега. — Ние намираме, че г. Симеонъ Радевъ не е гледалъ съ достатѣчна сериозностъ на работата си и не е съзнавалъ голѣмата отговорностъ, която се поема съ акта, който той подписа. За това вадимъ заключение отъ текста на протокола, приложенъ къмъ Ангорския договоръ, въ който се говори ту за отоманска империя, ту за турска република, ту за Турция — три различни термина — съ което се даде възможностъ на турцитѣ да тълкуватъ тия текстове както имъ е изгодно. Същото може да се каже и за термина

original (буква С към протокола), на който се позовава Турция, за да не изпълни своите минимални задължения, поети по договора.

Възкляванията си, направени въ печата през 1926 г., по въпроса за имотите на тракийските бължаници — в „Слово“ от 30 юни 1926 г. — г. Симеонъ Радевъ казва: „Лично азъ нѣмамъ възможностъ да изуча тоя въпросъ. Чухъ много мнения въ София, но моето убеждение е, че нито българските власти знаятъ цената на имотите на турските бължаници въ новите земи, нито водителите на Тракийската организация знаятъ цената на имотите на нашите бължаници въ Тракия“.

Н. Пждаревъ (д. сг): Въ София ли е събиралъ сведенията?

Д. п. Николовъ (трак): Г. г. народни представители! Може ли да говори така единъ български дипломатъ, който е водилъ преговорите и който е сложилъ подписа си подъ единъ такъвъ важенъ документъ, какъвто е Ангорскиятъ договоръ за приятелство? И щомъ като той не е проучилъ въпроса, щомъ като не върва на сведенията, давани отъ заинтересованите бължаници, щомъ като е убеденъ, че и българските власти не сж знаели стойността на имотите на турските бължаници въ новите земи, какъ тогава е могла да стане размѣната на имотите на източно-тракийските бължаници съ ония на изселените се турци отъ новите земи? Какъ е могло да се пожертвуватъ имотите на българите, безъ да се знае, какво ще получи българската държава срещу тяхъ?

Н. Пждаревъ (д. сг): Вие удряте самара, за да се съща...

Д. п. Николовъ (трак): Моля! — При подобни условия, договорътъ, споредъ насъ, г. г. народни представители, би могълъ да се подпише само въ единъ случай: когато държавата ни е въ невъзможностъ да упорствува, да брани интересите на българите, извънъ своите граници, когато е принудена да капитулира; съ други думи, когато се намира предъ едно насилие, което тя не може да отстрани по миренъ начинъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Както бѣ въ Ньойи.

Д. п. Николовъ (трак): Както бѣше въ Ньойи. — Тази бѣше тезата, която защитаваше и уважаемиятъ министъръ на външните работи, г. Буровъ, когато ми отговаряше по Ангорския договоръ за арбитражъ.

Предъ подобна необходимостъ, тракийските бължаници биха понесли по-леко тая болка, която ги измѣчва сега, защото не веднѣжъ тракийските бължаници сж дали доказателства, че тѣ сж готови да жертвуватъ своите интереси, ако това изискватъ интересите на отечеството, на България.

Но случаятъ не е такъвъ, г. г. народни представители! Г. Симеонъ Радевъ въ своите изклявания твърди тъкмо противното. Той казва: (Чете) „Спогодбата по бължанските имоти се счита отъ всички за неуспѣхъ, обаче тая спогодба не бѣ наложена отъ Турция, а доброволно приета отъ българското правителство, като най-желана за българските интереси“. А по-надолу казва: „Моята целъ е да поставя подъ върно освѣтление сключените конвенции и да покажа, че България не е била принудена въ Ангора да подпише каквото не желае“.

Тия изклявания, както виждате, сж тъй ясни и категорични, че не се нуждаятъ отъ никакви коментарии.

Ония, които сж се съгласили да стане тази размѣна на имоти, може да сж имали предъ видъ и оценителните таблици на комисиите, които работѣха по силата на одринското съглашение, сключено отъ Радославовъ на 15 ноември 1913 г. Този бѣше сжщо единъ мотивъ, който се поддържаше отъ министра на външните работи, г. Буровъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Г. Николовъ! На кого говорите всичките тия работи?

И. Януловъ (с. д): (Къмъ Н. Пждаревъ) На васъ, болшинството, само че не слушате.

Д. п. Николовъ (трак): Говоря ги на тѣзи, които искатъ да слушатъ.

Н. Пждаревъ (д. сг): Но трѣбва да иматъ уши.

К. Томовъ (з): Въ всѣки случай г. министърътъ на външните работи го нѣма.

Н. Пждаревъ (д. сг): Министрите не присѣствуватъ, когато бюджетътъ се дебатира! То не е тяхна работа!

Д. п. Николовъ (трак): Но и въ тайната архива на министерството има данни отъ самите членове на тия комисиции, които свидетелствуватъ — пѣкъ това е известно на всички лица, които сж следили работата на тия комисиции — че тѣ не бѣха допускани да посещаватъ българските селища, а оценките сж били поставяни отъ самите турски чиновници, безъ да отиватъ бължаници, членове на комисиите, по селищата и да провѣржаватъ, какъвъ е имотътъ на бължанина.

И. Януловъ (с. д): Всичко това сж загуби въ милиарди лева.

Д. п. Николовъ (трак): Ще Ви кажа колко сж, г. Януловъ, следъ малко.

Г. г. народни представители! Тия протоколи бѣха използвани отъ нашите неприятели, гърците, въ кампанията имъ противъ българската теза презъ 1922 г., когато дори и одринскиятъ грѣцки депутатъ, Александъръ Антониадеъ използва противъ насъ тия невѣрни турски таблици въ книгата си „Le developpement économique de la Thrace“.

За да се добере до по-положителни сведения, Министерството на външните работи предприе презъ времето на г. Калфовъ, една анкета за имотите на всички бължаници въ България, включително и на ония отъ Източна Тракия. Понеже тая анкета не се водѣ чрезъ органите на Дирекцията на статистиката, доста бължаници отъ Източна Тракия, заседнали въ отдалечени или затѣнтени селища, не сж дали сведения. Не дадохъ такива сведения и ония отъ тѣхъ, които се бѣха заселили вече въ Добруджа. Въпрѣки това анкетата даде следния резултатъ: (Чете)

„Имотното състояние само на бължанците отъ Източна Тракия възлиза на 193.738.818 златни лева изброено така: къщи и други покрити имоти — 77.260.422 златни лева; нива, ливади, лозя и др — 78.453.510 златни лева; гори и пасища — 16.007.461 златни лева; едъръ добитѣкъ — 10.365.805 и дребенъ добитѣкъ — 11.651.620 златни лева“. — На сегашенъ курсъ, г-да, това се равнява на около 5¼ милиарда лева, безъ да смѣтаме, както ви казахъ, обезщетението, което следва да се плати на тия бължаници за похитените имъ имоти: пълни хамбари съ жито, пълни изби съ вино, добитѣкъ, покъщнина и пр., както и за използване на имотите имъ отъ 1913 г. насамъ. Заедно съ това обезщетение имотите могатъ да се оценятъ на около 10 милиарда лева. А срещу това, турските имоти, които оставатъ въ новите предѣли на България, по сведения на Министерството на държавните имоти, не възлизатъ на повече отъ 600 милиона лева.

Н. Пждаревъ (д. сг): Днешни пари.

Д. п. Николовъ (трак): Днешни пари.

Н. Пждаревъ (д. сг): Кой дава тия сведения?

Д. п. Николовъ (трак): Министерството на земледелието и държавните имоти.

Н. Пждаревъ (д. сг): Нашето министерство?

Д. п. Николовъ (трак): Да. Тѣ сж ладени тогава, навремето. — Както виждате, цифрата 5¼ милиарда лева, добита при тази анкета, се приближава до оная цифра, или по-право е почти същата, която ние сме представили навремето въ Министерския съветъ. Уважаемиятъ министъръ г. Буровъ приема, обаче, цифрата 3—4 милиарда лева — както знаете това, когато говорихме по ангорския договоръ за арбитражъ — като изхожда отъ оценките на имотите на българите отъ Западна Тракия, извършени отъ грѣцко-българската смѣсена комисиия. Дори и да приемемъ тая цифра, 4 милиарда лева, видно е, г. г. народни представители, че стойността на имотите на тия бължаници възлиза на една чувствителна сума. Тѣ иматъ право надъ имотите си или на тяхната стойностъ. И дългъ бѣ и дѣлъ е и сега на българското правителство да заемае народното представителство съ мѣроприятия, за сѣгащи имотните права на тия бължаници, особено на ония, които живѣятъ въ градовете, за които досега не е направено абсолютно нищо. Докогато на онѣзи, които сж въ селата, се дава земя и се настаняватъ, като ще плащатъ само 50% отъ стойността на земята, за ония, които сж настанени въ градовете, не е направено нищо. Тѣ сжщо така иматъ право да получатъ подъ една или друга форма, известно обезщетение за пожертваните имъ имоти. И

азъ мисля, че въ бюджета на държавата ще тръбва да се предвидят вече суми за посрещане на този новъ дългъ, поетъ чрезъ Ангорския договоръ.

За съжаление, съ такива мѣроприятия не бѣ сезирано народното представителство, а и въ бюджета за идната финансова година не е предвидена нѣкаква сума за обезщетение или за парична помощ на бѣжанците отъ Източна Тракия чрезъ сумитѣ, които българската държава следва да получи отъ имотитѣ на изселнитѣ се отъ България турци следъ 1913 г.

Въ своитѣ изявления, за които споменахъ, г. Симеонъ Радевъ казва още следното: „Въ своята речъ г. Ляпчевъ тури рѣка въ най-болното мѣсто на въпроса за имотитѣ. Печалната истина е, че докато никой нашъ бѣжанецъ не можеше да се върне въ Тракия, турскитѣ бѣжанци, въпрѣки общитѣ разпорѣждания на българското правителство, успѣваха лично или чрезъ пълномощници да продаватъ имотитѣ си въ новитѣ земи. Тия тайни продажби, доколкото зная, продължиха и следъ като отъ хода на преговоритѣ стана ясно, че имотитѣ на турскитѣ бѣжанци ще станатъ собственост на българското правителство“.

Да, г. г. народни представители, това действително е печаленъ фактъ. И не само тогава ставаха тия тайни продажби, но тѣ продължиха и следъ подписването на договора. Забележката къмъ чл. 25 отъ закона за уреждане недвижимата собственост въ новитѣ земи отъ 27 юлий 1921 г. е прокарана по искане на Министерството на външнитѣ работи, за да се запазятъ интереситѣ на българскитѣ бѣжанци отъ Гърция и отъ Турция. То е дало и нареждания още тогава, да не се освобождаватъ отъ надзоръ никакви безстопанствени имоти, принадлежащи на грѣцки и турски бѣжанци, и да не се допуска възвръщането и прехвърлянето даже и на имоти, принадлежащи на такива бѣжанци, които, по една или друга причина, не сѣ били обявени за безстопанствени, дотогава, докато не се види, че има взаимностъ, отъ другата страна, Министерството на правосъдието, Министерството на вътрешнитѣ работи и Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти сѣ дали съответни нареждания въ този смисълъ. Но въпрѣки това, ставали сѣ заобикалията на закона, извършвали сѣ тайни продажби и прехвърляния на имоти, които продажби сега искатъ да ги оформятъ чрезъ измѣнение на закона за недвижимата собственост въ новитѣ земи! Дори днесъ, г. г. народни представители, въ с. Любимецъ, Свиленградско, и въ с. Бръгово, Харманлийско, се отнематъ имотитѣ, раздадени вече на бѣжанци, и се връщатъ на турцитѣ, които сега се явяватъ да претендиратъ за тѣхъ, или на тѣхни пълномощници.

Азъ нѣма да се спирамъ на въпроса за облигациитѣ на бѣжанцитѣ. По този въпросъ азъ се изказахъ, когато развихъ питането си по сѣщия въпросъ миналата година. Бихме желали поне да се прокара законопроектътъ, внесенъ по частенъ редъ, за погасяването на заема чрезъ тиражъ, както е въ Гърция, за да се подпомогне покачането курса на облигациитѣ и съ това да се подпомогне на бѣжанцитѣ отъ Западна Тракия и Източна Македония. Ние желаемъ, българското правителство да последва въ това отношение примѣра на грѣцкото правителство, което, както знаете, е прокарало законъ, въ смисълъ погасяването на 6% заемъ отъ 1923 г. за грѣцко-българското изселване да става чрезъ тиражъ. Този тѣхенъ законъ е предшествовалъ отъ следното изложение на мотивитѣ: (Чете). „Предвиденото въ спогодбата, сключена въ Женева на 9 декемврий 1927 г., погасяване на облигациитѣ, представляващи дълга на държавата къмъ грѣцкитѣ изселници изъ България, се е считало още отъ началото като вредно за заинтересованитѣ правоимащи.“

„Като се има предъ видъ, че настоящето правителство се намира въ невъзможностъ да повиши лихвата на 8%, както се поиска отъ правоимащитѣ, то реши да измѣни срока и начина на погасяването на заема, като намали на 15 години погасителния периодъ — вмѣсто 30 години чрезъ 60 еднакви 6-месечни вноски — и погасяването да става чрезъ тиражъ“.

По отношение на 6-тѣ хиляди бѣжански декларации, които Гърция не иска да признае, ние сме доволни отъ изявлението на министра на външнитѣ работи, г. Буровъ, направени неотдавна предъ печата, въ които той казва: „Нито азъ, нито който и да е отъ българското правителство, има правото да се отказва отъ права, които принадлежатъ на 30 хиляди нещастни бѣжански семейства. Гова право никой не е въ състояние да имъ отнеме“. Като одобряваме това държане, ние искаме да върваме, че правителството не ще отстъпи отъ него и ще съумѣе да зацѣпи интереситѣ на тия бѣжанци. Ако Гърция продължи да стои на становището на г. Михалакопулосъ, че за нея този въпросъ не съществува, тогава остава откритъ въпросътъ, че трѣбва да се позволи на тия бѣжанци да се вър-

натъ обратно въ родината си и да влѣзатъ въ владение на имотитѣ си.

Не мога тукъ да не отбележа, г. г. народни представители, че ако този възгледъ, твърдъ възгледъ, бѣ усвоенъ и по въпроса за имотнитѣ права на изгнаницитѣ отъ Източна Тракия, сигурно не би се взело решение да стане тази пакостна размѣна между имотитѣ на българитѣ отъ Източна Тракия и имотитѣ на турскитѣ изселници отъ България, за което говорихъ.

Г. г. народни представители! Азъ имахъ и другъ пѣтъ случая да развия мисълта, че националната проблема у насъ не се разглежда въ нейната цѣлостъ и пълнота, а тя трѣбва да се разгледа така, за да ѝ се даде едно правилно освѣтление. Отъ дебатитѣ, които станаха по отговора на тронното слово, обаче, тази година и миналитѣ години, както и отъ дебатитѣ, които станаха по бюджета на Министерството на външнитѣ работи въ миналитѣ години, се видѣ ясно, че ние още не можемъ да се простимъ съ оная едностранчивостъ въ разглеждането на тази проблема, която докара на България толкова много пакости. И това ме кара, г. г. народни представители, да излизамъ на тази трибуна и, като Катонъ въ Римския сенатъ, да напомнимъ на народното представителство, че има и други въпроси, други проблеми, които заслужаватъ да обърнатъ вниманието на българското народно представителство, които по важностъ трѣбва да се турятъ на пръвъ планъ въ грижитѣ на нашата държавна и национална политика.

На 8 юлий 1927 г. при дебатитѣ по отговора на тронното слово, азъ развихъ нѣкои мисли по нашата външна политика и тогава заключихъ съ следнитѣ думи: (Чете) „Балканскитѣ миръ може да бѣде основанъ само на равенството въ отношенията между балканскитѣ държави. Нека се надѣваме и нека подчертаемъ тази надежда въ отговора на тронното слово, че този миръ, който е еднакво цененъ, както за единъ, така и за другитѣ, ще почива за въ бѣдеще на по-сигурната база на справедливостта, на взаимното уважение, на взаимното зачитане правата, включително и ония на етническитѣ малцинства, на признаване и зачитане правата на българската нация, на пълното равенство, което единичко ще може да постави по-здрави устои на нетрайния още миръ на Балканитѣ“.

Оттогава, г. г. народни представители, изминаха 4 години. Оправдаха ли се нашитѣ надежди и нашитѣ очаквания? Третира ли се България отъ своитѣ съседи като равноправна? Признаватъ ли се и зачитатъ ли се правата на българската нация? Тогава ние искаме да се вмѣкне въ отговора на тронното слово единъ пасажъ за българскитѣ малцинства. Нашето искане не бѣ възприето. Сега, следъ 4 години, въ тронното слово се отбеляза стремѣжътъ на България за обезпечаване на външния миръ чрезъ възстановяване на равновесието между държавитѣ и чрезъ взаимно зачитане на народноститѣ. Това ми дава основание да считамъ, че България се намира вече въ по-благоприятно положение, отколкото е била досега, за да може да заговори за възстановяване равноправието между държавитѣ и за зачитане на българскитѣ малцинства. Въ това отношение тя е вече въ ролята си като пазителка на българщината.

Въпросътъ за признаване и зачитане правата на българскитѣ малцинства е въпросъ за признаване и зачитане правата на българската нация. Защото — както казваше Ренанъ въ своята прочуга конференция въ Сорбоната презъ 1881 г. — нацията е една душа, съставена отъ две части: едната се крие въ миналото, а другата въ настоящето. Еднаквитѣ радости, еднаквитѣ скѣрби, общитѣ борби и надежди, общиятъ исторически животъ създаватъ оная душа, която кара българитѣ, кждето и да сѣ тѣ, да се чувствуватъ като едно цѣло, като синове на едно голѣмо семейство. И тоя общъ вѣковенъ животъ, това емоционално единство на нацията създава правото на отдѣлни българинъ да очаква закрила отъ цѣлокупната нация, особено отъ политически организираната нейна частъ, както и дълга на българската държава да бди за културното единство на българитѣ и за зачитане на националнитѣ и други права на ония българи, които сѣ извънъ нейнитѣ предѣли.

Изпълни ли напълно и успѣшно българската държава дълга си въ това отношение? Не отричамъ, че България е въ тежко положение, че тя нѣма свободата и възможността да извърши всичко, което намира за необходимо за закрила правата на българскитѣ малцинства. Но все пакъ намирамъ, че тя можеше да прояви по-голѣмо упорство въ борбата за защита правата на българитѣ, особено на ония отъ Тракия.

Трѣбва да констатираме съ съжаление, че правата на българскитѣ малцинства въ съседнитѣ държави или не се признаватъ, или не се зачитатъ, когато България не изпуска случай да изпълни най-добросъвестно своитѣ задъл-

жения. За подкрепа на това си твърдение азъ привлечамъ вниманието на народното представителство върху положението на българитѣ въ сѣсѣднитѣ на България държави.

Българитѣ въ Добруджа се поставятъ въ положение да не могатъ да живѣятъ. Независимо отъ убийствата, като онова въ Богданово, Арабаджи и др., тамъ става една систематична колонизация съ куцовласи, която кара българитѣ отъ Добруджа да емигриратъ. Тамъ днесъ не се позволява да има български училища. Всички български училища, читалища и др. културно-просвѣтни учреждения сѣж закрити съ изключение на четири частни български училища въ четири града на Южна Добруджа. Въ нито едно българско село нѣма българско училище. Всички училищни сгради на бившитѣ български училища сѣж заети отъ държавата съ всички имъ инвентаръ. Въмѣсто тѣхъ сѣж открити ромѣнски училища. Освенъ това имотитѣ, съ които разполагаха българскитѣ църкви и училища и съ които доходи се издържаха, сѣж заграбени отъ държавата.

Трѣбва да отбележа освенъ това, че изключителното ромѣнско законодателство за реорганизиране на Добруджа е насочено къмъ единствената целъ — да се пропѣди българското население, а онова, което остане, да бѣде асимилирано. По силата на това законодателство $\frac{1}{3}$ отъ всичката земя на българитѣ въ Добруджа, която частъ се равнява на около 3 милиона декара и която сведущи лица оценяватъ на около 10 милиарда лева, е обявена за държавна.

Въ действителностъ, обаче, прилагането на закона става по единъ толкова пристрастенъ начинъ и самиятъ законъ съдържа толкова изключителни формалности, противни на общото право, че въ много случаи отнетото пространство не е 30%, а много повече. Професоръ Лапраделъ счита, че едно върху друго отнема се 70% отъ поземелната собственостъ на българското население.

Сърбия продължава да не признава българското малцинство въ Югославия. Тя не го признава дори въ откъснатитѣ отъ България западни покрайнини, макаръ че чл. 40 отъ Ньойския договоръ подчертава, че българскитѣ подданици, по-възрастни отъ 18 години, отъ териториитѣ, които се даватъ по договоръ на сѣрбо-хърватско-словенската държава, ще иматъ право да оптиратъ за бившето си подданство. Тукъ, естествено, се визиратъ българитѣ отъ Царибродско, Трънско, Босилеградско и Струмишко. Съ тоя текстъ тѣмъ бѣлово се признаватъ за български и имъ се дава като на такива правото да оптиратъ за българското си подданство.

Гърция, която наложи на България конвенцията за доброволно изселване, не изпълни нито едно отъ задълженията, които пое за закрила на българскитѣ малцинства въ нейната територия, макаръ че Севърскиятъ договоръ я задължава да стори това. Чл. 1 отъ този договоръ гласи: (Чете) „Гърция се задължава, щото постановленията, съдържани въ чл. чл. 2 до 8 на настоящата глава, да бѣдатъ признати като основни закони, и никой законъ, никой правилникъ, нито никое официално действие да не бѣде въ противоречие или опозиция съ тия постановления и никой законъ, никой правилникъ, и никое официално действие да не се поставятъ надъ тѣхъ“. А чл. 2 гласи: (Чете) „Гърция се задължава да даде на всички жители пълна и неограничена защита на живота имъ и на свободата имъ, безъ разлика на раждане, народностъ, говоръ, раса или вѣра. Всички жители на Гърция ще иматъ право на свободно упражненіе, както обществено, тъй и частно, на всѣко убеждение, религия или вѣрване, чиито упражнения не ще бѣде несъвѣстимо съ обществения редъ и добритѣ нрави“. Въпрѣки това, Гърция, както знаете, отхвърли конвенцията Калфовъ—Политисъ. Следъ отхвърлянето ѝ Венизелосъ се яви въ Обществото на народитѣ и въ заседанието на Съвета на Обществото на народитѣ на 24 мартъ 1925 г. заяви, че, въпрѣки отхвърлянето на протокола отъ 19 септември 1924 г., грѣцкото правителство ще изпълни всички задължения по договоритѣ за малцинствата.

По-късно грѣцкото правителство събщи въ Съвета на Обществото на народитѣ, че се задължава да проучи всѣко искане, което би му било отправено отъ славянското малцинство за откриване и функциониране на училища, въ които преподаването ще става на езика на това малцинство. Също така обещава да проучи всѣка молба, която се отнася до езика на малцинството въ църквитѣ. Споредъ заявленията на грѣцкия делегатъ Какламаносъ, направени въ Съвета на Обществото на народитѣ на 10 юни 1925 г., грѣцкото правителство взело и щѣло да вземе следнитѣ мѣрки за изпълнение на задълженията му по договора за малцинствата: първо, ще предвиди кредитъ въ държавния бюджетъ за поддържане училищата

на славянското малцинство; второ, ще се изработи специална програма за откриване, съгласно чл. 9 отъ договора, обществени училища за сѣщото малцинство; трето, ще се подготви необходимиятъ персоналъ и ще се издадатъ учебници за смѣтка на държавата; четвърто, ще се позволи на енорияшитѣ да избиратъ сами своитѣ свещеници.

Разбира се, че нито едно отъ горнитѣ обещания не бѣ изпълнено, освенъ издаването на „abecedeга“.

Въ Източна и Западна Тракия имаме въ 1910 г., преди балканската война, български училища 213; учители — 333; ученици — 11.887; черкви — 190; параклиси — 131; манастири — 11. Днесъ въ Западна Тракия нѣмаме нито една българска църква, нито едно българско училище, нито единъ български манастиръ. Нѣма вѣроятностъ и да се откриятъ такива, въпрѣки миналогодишнитѣ изявления на министъръ-председателя г. Венизелосъ, че е готовъ да открие училища за славяногласнитѣ, които биха пожелали, защото той знае, че Тракия и Източна Македония сѣж обезбългарени, а българитѣ отъ Югозападна Македония подъ грѣцка властъ нѣма да бѣдатъ допустнати да пожелаятъ да имъ се откриятъ български училища. Това той призна тая година, когато ходи въ Виена презъ време на своята обиколка изъ нѣкои европейски столици. Въ една телеграма на Корбюро отъ 4 януарий т. г. предадена отъ Българската телеграфна агенция, се съобщаватъ изявленията на Венизелосъ предъ представители на печата. Между другото той казалъ: (Чете) „Г. Венизелосъ отрече, че въ Гърция сѣществуватъ малцинственъ въпросъ, като забеляза, че Гърция има хомогенно население, и че днесъ още сѣществуватъ ромѣнски, еврейски и турски училища, а за албанското малцинство наскоро ще бѣдатъ открити специални училища, докато за славяногласнитѣ нѣма да бѣдатъ създадени специални училища, понеже тѣ не сѣж пожелали това“.

Грѣцката противобългарска политика систематично преследваше целта да изгони българитѣ преди всичко отъ Западна Тракия и Източна Македония — по цѣлото продължение на бѣломорския брѣгъ. Когато въ Лозанската конференция за миръ се повдигна въпросътъ за възвръщането на българитѣ отъ Тракия по роднитѣ имъ огнища, Венизелосъ, прѣвъ делегатъ на Гърция, заяви предъ териториалната комисия, председателствуванa отъ лордъ Кързонъ, английски министъръ на външнитѣ работи, че никакви прѣчки нѣма да се правятъ на българитѣ отъ Западна Тракия, да се върнатъ въ родината си. Но, въпрѣки тая негова тържествено дадена декларация, не се мина много време, той нареди да се изпълни по византийски конвенцията, за доброволното изселване на малцинствата, и още презъ сѣщата 1923 г. се започна изгонването на българитѣ отъ Тракия и Източна Македония. Изгонването имъ, както знаете, стана по единъ насилственъ начинъ, за което свидетелствуватъ докладитѣ на Корфъ и Рооверъ, както и на председателя на солунската подкомисия, Джонъ Сѣндерсъ, а сѣщо и документитѣ, които имамъ случай да ви прочета по-миналата година, отъ дедеагачкия окръженъ управителъ, който изпращаше българитѣ — дори 80-годишни старци и малолѣтни деца — на заточение въ островитѣ, за да ги принуди да дадатъ декларация, че искатъ да се изселятъ.

Тая политика на изгонване на българитѣ не се е спрѣла, тя продължава и сега. Солунскитѣ в. „Тахидромосъ“, отъ 15 февруарий т. г., пише следното: (Чете) „По решение на Министерството на вътрешнитѣ работи, отъ онзи день тукашната служба на обществената безопасностъ започна да изселва българитѣ, които сѣж подали декларация за изселване въ България, по силата на съответната конвенция за взаимно доброволно изселване на населението. Такива български се залавятъ и подъ стража се довеждатъ до границата и тамъ се предаватъ на българскитѣ погранични власти“. И това става, както виждате, сега, безъ огледъ на това, дали подаденитѣ декларации сѣж признати и имотитѣ ликвидирани или не. По наши сведения, нѣкои отъ тѣзи изселници сѣж подали декларации и тѣхнитѣ декларации сѣж въ числото на тѣзи 6.000 декларации, които Гърция отказва да признае. А въ това време, когато българитѣ се изгонватъ отъ Гърция, въ столицата и въ други градове на България продължаватъ да живѣятъ като грѣцки подданици много грѣци-търговци, които сѣж се изселили отъ България по силата на конвенцията за доброволното изселване, продължаватъ да търгуватъ и да се ползватъ съ богати печалби въ държавата ни.

Другото сръдство на грѣцката противобългарска политика е асимилацията, която тя ще иска да приложи къмъ българитѣ, които сѣж далечъ отъ егейския брѣгъ. За това сръдство г. Михалакопулосъ е говорилъ и предъ

Обществото на народитѣ. Тая геза гой разви въ Обществото на народитѣ презъ септемврийската сесия, разви и предъ гръцката камара на 10 февруарий т. г. въ отговоръ на едно запитване на Папанастасиу. Той намира, че доброволната асимилация на малцинствата е едно естествено явление, което никой не може да възпре. А тая тѣхна доброволна асимилация е все сѣщото, каквото бѣше доброволното изселване на българитѣ въ Тракия и Македония. То е насилствено асимилиране. Ето какво е казалъ той въ гръцката камара въ отговоръ на Папанастасиу: (Чете) „Текстоветѣ на договоритѣ за малцинствата не говорятъ въ никакъ своя наредба за национално съзнание на малцинствата. Говорятъ за малцинства по езикъ, вѣра и племе, но не говорятъ за запазване националното имъ съзнание“. Оттукъ логическото заключение е, че е позволено да промѣнятъ националното съзнание на малцинствата въ гръцка територия. Въ Гърция, прочее, нѣма зачитане и закрила на малцинствата.

Хубави, успокоителни думи слушае и отъ турска страна. Симпатиятъ къмъ българския народъ — само на думи, обаче — се подчертаха и отъ председателя на турската република. Азъ бихъ билъ много доволенъ, ако поне по отношение на тая наша съседка можехъ да кажа думи на успокоение и на задоволство. Съжалявамъ, обаче, че не мога да сторя това. Приятелството на Турция е единъ идолъ за каквито преди нѣколко вѣка говорѣше Францискъ Беконъ, който идолъ българското общество си създава, безъ да се съобразява съ действителността.

Трѣбва да напомня, г. г. народни представители, че българитѣ отъ Източна Тракия бѣха изгонени презъ 1913 г. съ огънь и мечъ и само въ 24 часа бѣха принудени да напустнатъ своитѣ родни огнища, като изоставиха пълни хамбари съ жито, пълни изби съ вино, кѣшигъ съ покѣшнината си, едъръ и дребенъ добитѣкъ, земледѣлския си инвентаръ и др. Всичкитѣ тия тѣхни имоти бѣха заграбени. И днешнитѣ управници на Турция, които се показватъ толкова любвеобилни спрямо българския народъ, вмѣсто да поправятъ тая жестока неправда спрямо мирното българско население отъ Тракия, вмѣсто да му позволятъ да се върне въ огнището си и да заработи отново запуснѣлитѣ днесъ тракийски полета, поискаха чрезъ ангорския договоръ за вѣчно приятелство да задържатъ конфискуванитѣ и заграбени отъ турцитѣ български имоти. Безъ да платятъ нѣщо, и да му отнематъ правото да се върне и заживѣе въ родината си, като го обричатъ на мизерно съществуване въ България и засилватъ въ него убеждението, че единственото му спасение и спасението на неговитѣ деца е само въ възвръщането и настаняването му въ неговитѣ вѣковни родни огнища.

Днешното турско правителство не само не поправи извършената отъ младотурцитѣ спрямо тѣзи българи неправда презъ 1913 г., но продължава политиката на изгонване на българитѣ, било като съмнителни, било като бѣгълци отъ армията, било по други причини. Въ това отношение най-акуратни се проявиха лозенградскитѣ административни власти, понеже въ тази областъ имаше сравнително най-компактна българска маса. Тамъ се взеха мѣрки за изселване на българитѣ по следнитѣ три мотива: първо, всички българи, напустнали страната, заедно съ въоръженитѣ български сили при реокупирването на Тракия отъ турскитѣ войски, се обявиха за бѣгълци и, като такива, не могатъ да бждатъ турски подданици и, следователно, да останатъ на постоянно мѣстожителство въ страната; второ, всички българи, родени въ селата на Тракия и отпосле заселени въ градоветѣ, като подлежащи на изселване, съгласно цариградския договоръ и одринското съглашение отъ 1913 г., подлежатъ на изселване; трето, българи, на които книгата сѣ нередовни или сѣ ги изгубили, считатъ се като нередовно установени на мѣстожителство въ градоветѣ и подлежатъ на изселване. Съ тия три вида мѣрки административната властъ въ Лозенградъ прогони презъ последнитѣ нѣколко години повече отъ 100 семейства българи, и днесъ въ Лозенградъ има само 27 български семейства.

Особено характерно е, г-да, поведението на турцитѣ къмъ българитѣ отъ Курфали, единственото българско село, което е останало въ предѣлитѣ на турската държава близо до Цариградъ и което има 65 кѣши. Въ единъ докладъ отъ 2 юлий 1924 г. до Светата екзархия отъ архимандритъ Антимъ Шивачевъ, натоваренъ да провѣри какво е положението на българитѣ въ това село, се казва, че, по нареждане на чатаджанския валия, на 27 юний 1924 г. въ 4 ч. презъ нощта били вдигнати всички българи отъ това село и въ нѣколко часа били заставени да събератъ каквото могатъ и да заминатъ за Чатаджа. Всичко, което оставили въ село, било разграбено

отъ мохаджиритѣ, които по-рано били вече настанени въ селото. Керванътъ билъ на пътъ за Чатаджа, когато се намѣсва гръцко-турската комисия по изселването и, по настояването на председателя ѝ, швейцарецъ, отново ги връщатъ въ селото, кждето българитѣ намиратъ всичко ограбено и опустошено.

По сѣщия начинъ постѣпиха турцитѣ и презъ 1913 г., когато изгониха всички българи отъ цѣла Тракия и Мала-Азия и заграбиха имотитѣ имъ. Това ограбване на курфалийци става въ 1924 г. Следъ това, на 18 октомврий 1925 г., се подписа договорътъ за вѣчно приятелство между България и Турция. Имахме основание да очакваме, че псе следъ тази дата ще почне по-добро отношение на турската властъ къмъ българитѣ, но това не станѣ. Турцитѣ продължаваха своята политика на изгонване на българитѣ. Българското училище въ Курфали се затвори, свещеникътъ и учителътъ бѣха изгонени. Българитѣ останаха безъ свещеникъ и нѣма кой да опѣва и да погребва мъртавецитѣ имъ и да кръщава новороденитѣ. Тѣ сѣ принудени да отиватъ при селския турски ходжа, за да регистриратъ ражданията. На одринския български владика не се позволява да служи въ църквата, не му се позволи да служи и на Великденъ, запретиено му е дори да раздава цвѣтя на своето паство и за единъ таквъ случай правено му е бележка отъ одринския валия. И понеже нему е отнето правото да бжде религиозенъ шефъ на българитѣ, понеже българитѣ нѣматъ защитникъ, турцитѣ въ Одринъ си позволяватъ да заграбятъ частъ отъ дърното мѣсто на бившата одринска българска мѣжка гимназия „Д-ръ Петъръ Беронъ“, безъ да обезщетятъ за това българската община. Това, г-да, не е ставало дори при царуването на султана Абдулъ Хамидъ.

Отъ дълги години Светата българска екзархия иска да се сткрие българско училище въ Кадж-кой, отгтатъкъ Босфора, но и до днесъ турското правителство не само че не е удовлетворио нейното искане, но дори не е счело за нужно да отговори на нейнитѣ постѣпки.

На българитѣ въ Лозенградъ и Одринъ, кждето има въ първия градъ, както ви казахъ, 27 български семейства, а въ втория 65, не имъ е позволено да излизатъ да обработватъ нивитѣ и лозята си безъ разрешение отъ Ангора. За всѣко излизане отъ града трѣбва да получатъ разрешение отъ ангорската властъ. И това става, г. г. народни представители, въ сѣщото време, когато повече отъ половинъ милионъ турци се ползватъ съ всички религиозни, национални, граждански и политически права въ България. Мога дори да твърдя, че много наши бѣжанци живѣятъ съ убеждението, че турцитѣ въ България живѣятъ при по-голяма свобода и зачитане, отколкото самитѣ тѣ — страдалцитѣ за българското име, за българския родъ и отечество.

Но не е само това. Турция не иска да изпълни и малкото задължения, които е поела по договора за приятелство. Въ едни изявления, които направи въ Ангора и Стамбулъ презъ м. юний миналата година бившиятъ турски пълномощенъ министъръ въ София Хюсефъ бей и които останаха незабелязани и, най-главно, непреценени отъ българския печатъ и отъ българското общество, се говори все за задължения, които България имала да изпълнява къмъ турското малцинство, безъ да се поменава и за задълженията на Турция къмъ българското такова. По въпроса за имотитѣ той казва: (Чете) „Действително, по въпроса за имотитѣ се забелязва известенъ застои. Причината за това трѣбва да се подири въ обстоятелството, че отъ българска страна се пожела да се разяснятъ нѣкои пунктове на съответния протоколъ, особено алинея С, като по този случай се предизвика размѣна на мисли, която още не е приключена. Ако българитѣ побързатъ да отговорятъ на последната наша постѣпка, която има предъ видъ правата и интереситѣ и на дветѣ страни, можемъ да се надѣваме, че скоро ще могатъ да се отстранятъ всички спѣнки за приложението на протокола. Нека прибавя, че всички правоимащи, които споредъ алинея Д сѣ успѣли да установятъ правата си по надлежния редъ, могатъ безпрепятствено да разполагатъ съ своитѣ имоти“.

Тая постѣпка, г. г. народни представители, за която говори Хюсефъ бей, доколкото можахъ да науча, съвсемъ нѣма предъ видъ правата и интереситѣ на дветѣ страни, а подчертава желанието на ангорското правителство да се освободи отъ малкото задължения, които е поело съ протокола, приложенъ къмъ ангорския договоръ за приятелство. Турция иска да присвои имотитѣ на изселитѣ се отъ Цариградъ и Мала-Азия българи, въ прѣки изричния текстъ на договора, като предлага за компенсация несъществуващи имоти, намиращи се въ Стара България и принадлежащи на мюсюлманитѣ, които сѣ

емигрирали отъ новоприсъединенитъ презъ 1913 г. къмъ България земи. Тя не признава имотнитъ права на българитъ, които насилствено изгони следъ 18 октомврий 1912 г., нито приема да се върне нѣкой отъ тѣхъ въ родното си огнище, а иска България да признае имотнитъ права на мюсюлманитъ отъ новоприсъединенитъ земи, които не бѣха изгонени, а доброволно се изселиха извънъ границитъ на България следъ 18 октомврий 1912 г. и следъ това пакъ се завърнаха. Както Турция завзе имотитъ на българитъ, така и България има право да стори същото съ имотитъ на тия мюсюлмани, ако се съблюдава принципътъ на взаимността.

Тая нова постѣпка, за която говори Хюсрефъ бей, цели да облагодетелствува само турцитъ и да ошети българитъ отъ Цариградъ и Мала-Азия и българитъ отъ Тракия, които бѣха се върнали следъ 1913 г. Тя иде да покаже още веднѣжъ, че ангорското правителство не е третирали и не желае да третира България като равнопоставена съ Турция. То е искало и продължава да иска само България да прави отстъпки, само тя да плаща за приятелството между дветъ страни.

Азъ нѣма да говоря, г. г. народни представители, за изявленията на Хюсрефъ бей, направени предъ в. „Миллиетъ“ и други вестници въ Стамбулъ на 14 юний миналата година по резолюциитъ на първия турски конгресъ въ България. За съжаление, тѣ издаватъ същото схващане, което характеризирахъ по-горе, и желание за вмѣшательство въ вътрешнитъ работи на България. Не мога, обаче, да премълча следния пасажъ отъ тия изявления: (Чете) „Турски учители, знаменосци на турската еволюция, иматъ отворени пѣтица навсѣкѣде въ България, за да увеличаватъ числото на грамотнитъ въ тая страна. Млади хора, въодушевени отъ свещения огънъ на образованието, даватъ конференци на своитъ стари чичовци, турски селяни. Турски вестници се печататъ на турски езикъ и съ новата турска азбука разпръсватъ свещенитъ еволюционни идеи за възвръщането на нашитъ едновѣрци въ България и поддържатъ етническитъ интереси на това голѣмо малцинство отъ 800.000 души“. Това е едно официално признание за пълната свобода, съ която се ползуватъ турцитъ въ България. Да, тѣ свободно кръстосватъ България и вършатъ пропаганда. Но кѣде е свободата на българитъ въ Турция? И защо тѣ не могатъ да отидатъ свободно, кѣдето искатъ, и то не за да вършатъ пропаганда, а за да работятъ имотитъ си и да си изкаратъ прехраната?

Трѣбва да ви припомнимъ, г. г. народни представители, че и до днесъ, ето вече повече отъ петъ години отъ подписването на договора за приятелство, Турция не позволява на българитъ, които иматъ право върху имотитъ си, да влѣзатъ въ тѣхно владение и да разполагатъ съ тѣхъ, нито пъкъ имъ ги изплаща. И ако има действительно приятелство между дветъ страни, защо Турция не позволява на българитъ да се върнатъ въ роднитъ си огнища, кѣдето да живѣятъ и работятъ имотитъ си, тъй както живѣятъ свободно въ България хилядитъ мюсюлмани? Ние, които сѣдимъ за политиката на Турция не по думитъ, а по дѣлата, които помнимъ, че тя не прояви приятелско държане къмъ България нито по маришкия въпросъ, нито по въпроса за Добруджа, нито по въпроса за Екзархията и то когато бѣше нейна съюзница, която и сега не изпълнява поетитъ по договора задължения, смѣтаме, че това нейно поведение не може да се нарече приятелско.

Прегледътъ, който направихъ, показва, че правата на българскитъ малцинства въ Югославия не се признаватъ, а въ другитъ съседни държави не се зачитатъ. Не бива да си правимъ илюзия, че тѣ доброволно ще ги признаатъ и зачитатъ отсега-нататъкъ, следъ като не сѣ сторили това въ продължение на 11 години.

Друга една констатация трѣбва още да направимъ: че едни отъ съседитъ изгониха българитъ, за да отнематъ основанието да се говори за българско малцинство, за тѣхното покровителство, както и за земитъ, които тѣ населяватъ, а други върватъ изъ сѣщия пѣтъ.

При това положение налага ни се въпросътъ: трѣбва ли да се задоволимъ съ една политика за покровителство на българскитъ малцинства при сегашното положение на нѣщата или на българската политика се налага вече да насочимъ усилията си въ друга посока? И какви сѣ задачитъ въ това отношение на националната ни политика?

Договоритъ за малцинствата почиватъ върху единъ етиченъ принципъ — да елиминиратъ отъ процеса за образуването на нациитъ насилието, натиска и то въ интереса на самитъ национални малцинства. Тоя етиченъ принципъ не се съблюдава отъ победителитъ, особено на Балканитъ. Вие чухте какъ постѣпи Турция, какъ мислятъ и постѣпватъ въ Гърция — азъ цитирахъ изявленията на Михало-

копулосъ. Така мисли и Живковичъ, така мислятъ и въ Ромъния. Този етиченъ принципъ се отрича дори отъ именити държавници на единъ великъ народъ, който е билъ борецъ за човѣшки права и който е далъ на свѣта „декларацията за правата на човѣка и гражданина“.

Самото Общество на народитъ, въпрѣки добре аргументираната речъ на нашия министъръ на външнитъ работи миналата година, както и оная на г. Калфовъ презъ 1925 г., не се решава да защити тоя принципъ и да вземе по-енергични мѣрки за запазване българскитъ малцинства било отъ асимилиране, било отъ изгонване.

Но щомъ като при сегашнитъ режими въ Тракия, Македония, Добруджа и Западнитъ покрайнини не могатъ да се гарантиратъ правата на нашитъ малцинства, а се правятъ систематични усилия за тѣхното асимилиране или за тѣхното изгонване, не остава друго, освенъ да се работи за премахването на тия режими и за замѣстването имъ съ други, при които да бѣде възможно възвръщането на българитъ и да имъ бѣдатъ осигурени всички права. А това налага ревизиране на договоритъ.

Ние имаме, г. г. народни представители, основание да искаме ревизията на Ньойския договоръ не само по горната причина, но още и по следнитъ съображения.

Съ Ньойския договоръ се отнеха отъ България нейни територии, които никой не е оспорвалъ, че сѣ български. Отнеха се Добруджа, Западна Тракия и Западнитъ покрайнини.

Съ откъсването на Западна Тракия отъ България се отне една площъ отъ 8.622 кв. км., която съставлява 7.6% отъ земята ни преди всесвѣтската война; отне се цѣлитъ бѣломорски брѣгъ и съ това тѣ губи най-свободната и най-независимата връзка съ презморскитъ страни и една голѣма частъ отъ най-естественитъ си политически граници; губи най-сгодно крайбрѣжие за развитие на търговска флота. Съ новата неестествена граница се намали скотовъдството въ Родопитъ, понеже стадата не могатъ да слизатъ въ Бѣломорската низина, а заедно съ това се намали и свързаната съ него домашна текстилна индустрия. Тя прѣчи на зидаритъ и абаджитъ отъ Родопитъ да се движатъ свободно въ Западна Тракия и да допълнятъ своя оскъденъ поминѣкъ.

Но съ загубата на Западна Тракия общото българско стопанство изгуби извънредно много, защото изгубихме доброкачественитъ тютюни, памука, сусамъ, анасона, коприненитъ пашкули, маслинитъ, смокинитъ, нароветъ, бадемитъ, паламуда и много други богатства.

Ако не бѣхме изгубили тия ценни територии, не щѣхме ли да понесемъ по-леко днешната тежка криза? Кои сѣ отговорницитъ за тия загуби? Кой създаде она мантилетъ, който ни заведе въ Букурещъ, а после въ Ньой, за който говоримъ при отговора на тронното слово уважаемиятъ подпредседателъ на Народното събрание? Тракийскитъ българи не сѣ имали и нѣматъ тоя мантилетъ. Тѣ сѣ били и оставатъ вѣрнитъ привърженици на една силна, мощна България, безъ която не може да има нито тракийски, нито македонски, нито добруджански въпросъ, нито въпросъ за Западнитъ покрайнини. Тѣ сѣ привърженици на едно мирно развитие на България и на българския народъ при добри отношения съ всички държави, при зачитане правата и интереситъ на българската държава и на българската нация.

И ако ние говоримъ, г. г. народни представители, за ревизия на договоритъ по миренъ начинъ, това правимъ въ интереса на всички, за организиране на единъ истински траенъ миръ на Балканитъ и въ Европа.

Заедно съ Западна Тракия България изгуби и своя естественъ излазъ на Бѣло море. Въпрѣки жестокостта си, победителитъ предвидиха въ чл. 48 на Ньойския договоръ да се даде излазъ на България на Бѣло море.

На 26 януарий 1923 г. българската делегация въ Лозанската конференция за мира се яви предъ подкомисията за проучване условията по прилагането на известни клаузи относно обезпечаването на икономическия излазъ на България на Егейско море и отново подчерта своето по-раншно становище по тоя въпросъ, което се изразява въ следното заключение на писменото и изложение: „Само чрезъ непосредственото владение на околната територия на желѣзнопѣтната линия и на пристанището или чрезъ поставянето на тая територия при режимъ на пълна автономия, бидейки икономически свързана съ България, посредствомъ специални спогодби, би могло да бѣде построено и експлоатирано пристанището въ Деде-Агачъ въ съгласие съ икономическитъ интереси на България“.

Следъ прочитане на българското изложение Венизелосъ заяви, че естествениятъ излазъ на България не бива да се търси на Бѣло море при Деде-Агачъ, а въ Солунъ и тамъ грѣцкото правителство е готово да направи всички улес-

нения на България. Тая пѣсенъ се пѣе, г. г. народни представители, и днесъ. Венизелостъ иска отново да насочи българския излазъ къмъ Солунъ. Въ единъ разговоръ съ кореспондента на в. „Танъ“ въ Римъ г. Венизелостъ заявилъ, както съобщава една телеграма на Българската телерафна агенция отъ 10 януарий т. г. отъ Парижъ, „че би искалъ да отстрани всички мъжнотии и да уреди разнитѣ въпроси отъ стопански характеръ между Гърция и България. По важния въпросъ за стопански излазъ на Егейско море Гърция предлагала излазъ въ свободната солунска зона съ сѣщитѣ предимства, които бѣха дадени на Югославия“. Това е едно желание, единъ престижъ на Гърция, на нейнитѣ рѣководни срѣди да се измѣсти, да се отклони въпросътъ за българския излазъ на Егея отъ пътя на неговото естествено разрешение, който не може да се търси другояче, освенъ въ Западна Тракия, и да му се даде едно разрешение неестествено, като се постави България срещу Югославия и като се постави Западна България, и дори София, столицата на България, подъ икономическата зависимость на Солунъ.

Много утѣшително е, г. г. народни представители, че и у насъ по подобие на други страни се създава вече и се канализира едно общо схващане по този въпросъ. Бѣломорската конференция, свикана въ 1929 г. отъ Народния морски съговоръ, на която участвуваха видни представители на науката, учрежденията и организациитѣ, взе следното решение: (Чете) „2. Всички интереси на страната изискватъ наложително бѣдещиятъ реаленъ изразъ на България на Бѣло море да бѣде непрѣменно южно отъ Родопитѣ“, на тракийския брѣгъ.

Но понеже и на тоя въпросъ до днесъ — ето вече 11 години — не може да се даде едно задоволително разрешение, следва да се заключи, че е наложително великитѣ съюзни сили, които сѣ предвидили този излазъ, да прибѣгнатъ до ревизия на сѣществувашата на югъ граница, за да може да се реализира това право на България. Ние смѣтаме, че ако въпроситѣ биха се градили по важностъ, то отъ държавно и национално гледище на първо мѣсто би следвало да се постави въпросътъ за бѣломорския излазъ на България, безъ постигането на който — трѣбва да го приемемъ — България не може да има икономическа независимостъ. И този въпросъ трѣбва да бѣде единъ отъ първитѣ обекти на нейната външна политика.

Г. г. народни представители! Много видни държавници се изказаха за ревизията на договоритѣ, за нея се изказаха и нѣкои отъ авторитѣ на мирнитѣ договори, като Лойдъ Джорджъ и Франческо Нити. Днесъ вече въ всички страни се говори за евентуалната ревизия на договоритѣ. Мисля, че и нашата външна политика ще трѣбва да се съобрази съ това общо течение.

Наложениятъ на България договоръ за миръ е непоносимъ за нея — той е гибеленъ, тя не може да го понася безъ рискъ за своето собствено сѣществуване. Още повече, че до днесъ той не е приложенъ въ малкото клаузи, благоприятни за нея.

Усилията на победителитѣ да организиратъ мира чрезъ запазване на сѣществувашитѣ договори не могатъ да иматъ успѣхъ, защото противоречатъ на самата идея за миръ.

Мирътъ, г. г. народни представители, не е и не може да бѣде дѣло на насилие, нито може да се сведе до едно материално задоволяване. Той е мораленъ редъ, въдворенъ чрезъ справедливостъ. Сѣществува ли тоя мораленъ редъ на Балканитѣ? Дадено ли е на България онова, което ѝ се пада и което ѝ бѣ признато въ редица международни конференции и договори? Дадена ли ѝ е справедливостъ? Не.

Ето защо, мирътъ на тия договори не може да бѣде траенъ, защото никѣде и никога насилието не е създадо и не създава права, никога и никѣде то не е създадо и не създава траенъ миръ.

Ние тукъ, въ Народното събрание, гласувахме всички единодушно пакта Келлогъ, съ което изключихме войната като срѣдство на национална политика. Но това сторихме при дълбокото съзнание и при вѣрата, че инициаторитѣ на тоя пактъ нѣма да искатъ да увѣковѣчатъ създаденитѣ съ мирнитѣ договори неправди, а ще пристѣпятъ къмъ прилагане чл. 19 отъ пакта на Обществото на народитѣ и ще наложатъ на своитѣ балкански съюзници да станатъ примирителни и отстъпчиви спрямо България. Безспорно е, че за това е необходима една психологическа подготовка, която нашата политика трѣбва систематично и упорито да преследва чрезъ една добре организирана и активна пропаганда въ чужбина.

Но нека въ заключение припомнимъ думитѣ на германския министъръ на вътрешнитѣ работи г. Курциусъ: „Една успѣшна външна политика е възможна, ако се гради само

върху основата на едно сигурно вътрешно положение, на единъ здравъ вътрешенъ държавенъ животъ“. Нека упо- трѣбимъ усилия, г. г. народни представители, да създадемъ тоя здравъ вътрешенъ животъ. Отъ всички се признава, че както другаде, така и у насъ, бушува страшна стопанска и финансова криза. Но трѣбва да се признае, че нашиятъ народъ преживява и морална криза. Той като-че губи вѣра въ своитѣ собствени сили, като-че губи вѣра въ идеалитѣ си, въ водачитѣ си, въ партиятѣ си, въ институциитѣ си. Като-че боледува българскиятъ духъ. А боленъ духъ не може нито да крепи държава, нито да създава ценности, нито да използва добре материалнитѣ блага. Той изпада въ крайности и покрай другитѣ може да погуби и себе си. Нуждни сѣ, необходими сѣ нравствени реформатори. Тѣхната роля е дори по-важна, отколкото она на стопанскитѣ реформатори. Ако народитѣ живѣеха само съ своитѣ материални интереси, тѣ биха загинали, тѣ биха се обърнали на пухъ и прахъ. Но тѣ продължаватъ да сѣществуватъ благодарение на духовнитѣ връзки, които свързватъ тѣхнитѣ членове, благодарение на идеалитѣ, които ги вдъхновяватъ. Тия духовни връзки, тия идеали трѣбва да се възкресятъ, трѣбва да се крепятъ, трѣбва да се поддържатъ, защото, както казва Гюставъ Льо Бонъ, никой народъ не може да преживѣе смъртта на своитѣ богове, никой народъ не може да преживѣе смъртта на своитѣ разбити идеали. Една демокрация не може да сѣществува безъ елитъ, но нравственъ елитъ. Добродетелта, безъ която тя е немислима — както казваше Монтескьо — трѣбва да краси и вдъхновява нейнитѣ водачи. Чрезъ своя примѣръ тѣ ще заразяватъ и другитѣ и ще сѣдействуватъ да се схваща, да се съзнава тя все повече и повече като едно сдружение на право, което си поставя за целъ да въдворява все по-голъмо равенство, все по-голъмо благосъстояние и справедливостъ между своитѣ членове. И въ тоя редъ на мисли явно е, че интереситѣ на обществото, на държавата, налагатъ повелително да се внесе възможната по-голъма справедливостъ въ разпредѣление на богатата, въ опредѣлянето заплатитѣ на разнитѣ категории чиновници, въ носене тежеститѣ, които създава днешното тежко положение.

Въ времена като тия, които преживяваме, държавниците, общественицитѣ иматъ единъ повелителенъ дългъ: да направятъ всичко възможно да се възвърне и укрепятъ вѣрата на народа въ неговитѣ собствени сили, за да може да превъзмогне затрудненията и лишенията. Величавиятъ български духъ на възраждането трѣбва да полѣха отново и да обхване, да възпламени всичкитѣ български срѣди, всички слоеве на българското общество. Нека направимъ усилия да се отърсимъ отъ това партизанство, което разяжда държавния и националенъ организъмъ. Нека се почувствуваме и заработимъ като примирени и възлюбени се братя на една голѣма българска челядь. Нека действително поставимъ отечеството и държавата надъ личнитѣ, партийнитѣ и съсловнитѣ интереси и нека засилимъ модернитѣ функции на държавата — икономическа, социална и възпитателна — и чрезъ тѣхъ главно да създадемъ вътрешенъ миръ. И въ една такава атмосфера на духъ на вътрешенъ миръ да сѣдействуваме на нашия народъ не само чрезъ училищата и чрезъ казармитѣ, но и чрезъ Парламента, чрезъ партиятѣ и чрезъ цѣлото държавно управление да се издигне той на едно по-високо стѣпало на национално съзнание, за да се създава съ побързъ темпъ като нация. И когато трѣгнемъ изъ тоя пътъ и когато изпълнимъ така своя дългъ, ние ще осигуримъ, ние ще ускоримъ постигането на вѣковния идеалъ на българското племе въ всички негови поколения — една обединена, могъща и добруваща България. (Рѣкоплѣскания отъ всички страни)

Председателствувашъ В. Димчевъ: Часътъ е 8.

Министъръ В. Молловъ: Азъ бихъ молилъ, понеже е 8 часътъ, да се реши, както се установихме, да продължи заседанието до 9 ч. вечерта. Сѣщо така моля да решимъ да имаме заседание и утре, и въ понедѣлникъ.

Председателствувашъ В. Димчевъ: Г. министърътъ на финанситѣ прави предложение да продължимъ заседанието до 9 ч. Сѣщо така прави предложение да имаме заседание и утре, и въ понедѣлникъ. Моля, които сѣ гласни, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Има думата народниятъ представител г. Константинъ Томовъ.

К. Томовъ (з): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Моментътъ, въ който разглеждаме законопроекта

за бюджета на държавата за 1931/1932 финансова година, се различава от досегашните моменти. Наистина, държавният бюджет всекога е представлявал един от най-важните въпроси на парламентарното управление, но днешният бюджетпроект, който е представен за разглеждане, заслужава, бих казал аз, едно по-голямо внимание и едно по-сериозно обсъждане не само поради това, че българският народ и българската държава изискват по-сериозни грижи, за да излезат от онова тежко положение, в което те са намират, но и заради това, че моментът, в който сме заставени да гласуваме настоящия бюджетпроект, е моментът пред законодателни избори, пред едно допитване до българския народ, пред който, след един или два месеца, ще се явят българските политически партии, за да начертаят пътищата, по които те смятат да се извади българската държава от тежкото положение, в което се намира. А държавният бюджет, независимо от това, че той е отгледал на състоянието и положението на държавата, сочи и чертае и пътищата, по които днешното правителство смята да се развие нашата държава. И затова, казвам, той заслужава по-сериозно внимание и по-обстойно обсъждане.

Безспорно е, че когато се разглежда законопроектът за бюджета на държавата, се обсъжда и цялата политика на правителството, в всичките нейни разклонения в областта на външната и вътрешната политика. И затова много от г. г. ораторите, които досега взеха думата, се занимаха с въпроси, които наистина заслужават сериозното внимание не само на българския Парламент, но и на българския народ, на българската общественост.

Речта, която произнесе предговорившият оратор, трябва да ни прикове вниманието не само с онова фактическо положение, което той изнесе, но да възбуди у нас известна загриженост, за да си отговорим, защо в областта на националните идеали на българския народ ние дойдохме именно в онова положение, което той рисува по отношение на тракийския въпрос, в онова положение, в което се намират нашите въпроси по отношение и на Македония, и на Добруджа, и на Западните покрайнини, или въобще по отношение на общонационалния ни идеал; защо именно сме дошли в едно положение трагично, едно положение, за което можем да кажем само едно — че Бог ни спаси от окончателно загиване. И ако аз обръщам внимание върху казаните думи от предговорившия, то е защото много леко и с една незаинтересованост сме се отнасяли както в миналото, така и в настоящето към големите въпроси, които денят ни поставя за разрешение. Ето, и днес от всички страни ние, вие — болшинството, опозицията — когато се съберем на улицата, когато пътуваме в влака, когато сме дори вън, по коридорите на Народното събрание, споделяме своите еднакви разбирания за общото положение, в което се намира държавата, и сме съгласни, че то е тежко. Дори г. министърът на финансите беше много откровен в своето експозе, за да изнесе цифри, с които да подчертае и той, че наистина днес България се намира в едно особено и недобро, неувъздушено положение. И когато там сме в това отношение съгласни, когато там между нас има единомислие, защо тук, в Парламента, да се не помъжим също да изградим това единомислие и с една сериозност, с една загриженост върху положението да се помъжим — кой колкото силите му позволяват — да намърим едни общи становища върху големите въпроси, които се поставят от законопроекта за бюджета на държавата и да намърим тяхното разрешение, та с общи сили да се подвижи нашата държава към един хоризонт на надежди, към едно бъдеще, което да ни озари с едно материално и културно развитие?

За голямо съжаление, г. г. народни представители, обстоятелството, че се намираме сега тук, в Парламента, пред празни банки в момента, когато обсъждаме държавния бюджет, показва колко е голяма нашата грижа. Или ако някой кажат: „Има грижа, тя е в комисията, тя е в министерския кабинет, който се е спръл върху изработването на държавния бюджет; защо други да се грижат?“ — тогава се поставя друг един въпрос, на който трябва да си отговорим: ако комисията с достатъчни, за да могат да се занимават с тези големи въпроси и да ги разрешават, ако само Министерският съвет трябва да ги разрешава, тогава наистина не се ли дава с това основание на ония, които искат да атакуват парламентаризма и най-вече съвременния парламент, да кажат, че той става ненужен?

И наистина, един от предговорившият оратори — не си спомням кой беше, струва ми се, от болшинството

— повдигна въпроса за Парламента. И аз като него, без да съм по принцип против парламентаризма и против самия Парламент, намирам, че не е зле да видим, дали не може тази голяма машина — Парламентът — да се намали, с оглед да постигнем по-голяма експедитивност и по-малки разходи и да изпълним съответното постановление на нашата конституция.

Но както и да е, макар и в 9 ч., аз, от името на нашата парламентарна група, ще кажа нашето разбиране по представения ни бюджетпроект.

Г. г. народни представители! Ние смятаме, че държавният бюджет е фундаментът, основава, върху която разващи приходи и разходи. Ние смятаме, че държавният бюджет и е фундаментът, основата, върху която се гради и развива нашата държава. Но той тогава ще бъде наистина едно правилно изражение на онова, което представлява страната ни, когато както в приходната, така и в разходната си част той е съобразен с условията на живота в момента, когато се разглежда и приема. Ако се върви по шаблонния път, когато се изработва държавният бюджет, да се гледат бюджетите на миналите години, техните цифри методът, по който те съставени, без оглед на реалните условия, при които сме поставени да живеем, ние няма да принесем никаква полза с бюджета и ще бъде невъзможно той да се реализира както в приходната му, така и в разходната му част, нямайки средства, с които да се покрият разходите.

Преглеждайки бюджета, тъй както ни е представен, аз ще си позволя да кажа, че той не е съобразен с податните сили на българския народ и с нуждите на държавата, които тя има да посреща в днешния момент. Наистина, има една разлика между сегашния и миналогодишния бюджет около 600 милиона лева по съобразно условията, при които е поставен днес българският данъкоплатец, аз смятам, че тя е все още незадоволителна и че тя е по-скоро резултат на аритметически пресметания, поради туй, че приходите по миналогодишния бюджет не са могли да поспят в този размер, в който са били предвидени. А за да бъде бюджетът реален, да може да отговори на действителните нужди и на държавата, и на народа, трябва да се намърят стабилните източници на приходи за държавното съкровище, да се извади заключение за податните сили на българския данъкоплатец и с оглед на това да се направят съответните съкращения в приходната му част.

Приходната част на представения ни бюджет на държавата, г. г. народни представители, както казах това и при гласуването на миналогодишния бюджет, не отговаря на податните сили на българския данъкоплатец. Известно ви е, че за изтеклото досега време от финансовата 1930/1931 г. има недоимък в приходите както от пръки и косвени данъци, така и от приходите от железниците и пристанищата, който недоимък до края на финансовата година може би ще достигне цифрата милиард, милиард и половина. И ако има такъв голям недоимък в приходите от миналата година, когато кризата не беше тъй дълбока, както сега, когато все още в нашите стопански съсловия имаше надежда за превъзможване, най-малко за задържане на своето положение, аз смятам, г. г. народни представители, че през тази година, когато положението е много по-лошо и по-безнадеждно, приходите по държавния бюджет ще бъдат по-малки от миналогодишните.

Ето защо, аз смятам, че приходите, които са предвидени в сегашния бюджет да поспят и които възлизат на 6.400.000.000 л., са предвидени повечето съответно, без да са взети в предвид приходите източници, податните сили на онези, от които ще поспят тези приходи.

Едно от важните начала, върху които трябва да се гради държавният бюджет, търсейки пътища за нашето стопанско и културно развитие, е да се търсят средства с оглед на податните сили на народа. А какви са податните сили днес на народа, за да извадим от това заключение какво е положението на самата държава днес или какво ще бъде то в утрешния ден? Смятам за излишно, г. г. народни представители, да повтарям всички ония цифри, които се изнесоха тук както от г. министра на финансите, така и от предговорившият оратори, за да илюстрирам положението днес на разните съсловия у нас. Аз, обаче, ще подчертая, че ако днес навсякъде у нас се говори за криза, за едно връхлетяло държавата и народа ни бедствие, то е, защото социалното равновесие се наруши вследствие на голямото обедняване на фундамента на нашата държава, на източ-

ника на най-големият сръдства за държавата, на най-големия консомативен елементъ въ вътрешния обмѣнъ, а именно поради обедняването на грамадното селско и градско дребно занаятчийско население, което по статистиката съставя 75—80% отъ цѣлия български народъ.

Когато всички признаваме, че ценитѣ на земеделскитѣ произведения сѣ спаднали, нека ми бѣде позволено да ви дамъ само една малка статистика, безъ по-нататкъ да ви обременявамъ съ цифри, за да подчертая тая своя мисль, че докато ценитѣ на продуктитѣ на селското стопанство днесъ сѣ съ 50% по-низки, отколкото бѣха миналата година, и ценитѣ на всички други предмети сѣ запазени почти сѣщитѣ, то задълженията на земеделското население къмъ държавата, къмъ частнитѣ кредитори и пр. сѣ останали въ сѣщия размѣръ — задължения, правени при положението, когато ценитѣ на тѣзи произведения бѣха доста високи.

Така, въ началото на миналата година 100-тѣ килограма пшеница струваха 651 л., а тази година — не вземамъ онази цифра, която се дава отъ Дирекцията за закупуване и износъ на храни, а вземамъ сръдната пазарна цена — споредъ статистиката, цената на 100-тѣ килограма пшеница е била 251 л.; ечемикътъ отъ 397 л. миналата година 100-тѣ килограма, сега е 165 л.; кукурузътъ отъ 371 л. на 182 л.; фасулътъ отъ 1411 л. на 597 л.; картофитѣ отъ 497 л. на 210 л.; вълната отъ 100 л. килограмътъ на 50 л.; мѣлото миналата година е вземано отъ мандражнитѣ по 9 л., днесъ се взема по 4 л.; говеждо месо отъ 24 л. килограмътъ е спаднало на 19 л.; свинско месо отъ 42 л. килограмътъ — на 28 л.; масло биволско отъ 90 л. килограмътъ — на 50 л. А всички знаете, че въ по-отдалеченитѣ отъ центъра села днесъ неопеното масло е къмъ 30, па и 25 л. Мась свинска отъ 65 л. — на 25 л. килограмътъ; сирене отъ 40 л. на 25 л. килограмътъ и т. н. Това сѣ статистически данни, вземени отъ Дирекцията на статистиката. Всички продукти, произходещи отъ селското стопанство, очевидно, сѣ намалили своята стойностъ съ 50%. Причинитѣ нѣма що да търсимъ, тѣ се знаятъ: причини външни, международни, причини вътрешни, вследствие ограничената консомация и пр. Но ако това спадане, г. г. народни представители, така външно вземано, се отразило само върху консомативната способностъ на българския селянинъ, на българския народъ, който 70—80% е селски, опасностъ отъ катастрофа за нашето стопанство нѣмаше да дръпне, защото българскиятъ народъ е изученъ на две и двеста. Когато той вижда, че ценитѣ на неговитѣ произведения намаляватъ, той ограничава своитѣ нужди, той намалява своята консомация, а, отъ друга страна, той се мѣчи да увеличи своето производство и чрезъ това увеличение да набави онази разлика, която има поради намаленитѣ цени. И днесъ ние виждаме, че износното перо на нашия търговски балансъ почти е запазено, както това е въ миналогодишния търговски балансъ, макаръ че производството отъ миналата година е удвоено. Та, казвамъ, бедата не би била голѣма, ако наистина се отразило само върху консомативната способностъ или върху невъзможността на българския селски производителъ да задоволи всестранно своитѣ стопански и житейски нужди. Той ще намали своитѣ разходи съ 50 или съ 55%, той ще живѣе съ това, което му е останало отъ миналата година, но той е трудолюбивъ, пестеливъ, ще намѣри начинъ и ще смогне да закрие своето стопанство. Но това ограничение на неговата консомативна способностъ иде и отъ друго едно обстоятелство; то е, че продуктитѣ, които сѣ необходими за неговитѣ стопански нужди, за неговото прожияване, бихъ казалъ, за негово облѣкло, за неговитѣ домашни нужди и пр., почти сѣ сѣ намалили своята миналогодишна стойностъ, благодарение на държавната политика на високитѣ мита, които съществуватъ и които държатъ тѣзи цени високи.

Ето, напр., нѣколко цифри. Ние се гордѣмъ, че България е богатъ източникъ на каменни въглища. Говоримъ, че имаме басени, кждето можемъ съ десетки, съ стотици, а нѣкои казватъ и съ хиляди години да копаемъ въглища за нуждитѣ на нашата държава, било за индустриални предприятия, било за отопление. Но когато доходитѣ на народа намаляватъ, ние виждаме, че това национално богатство запазва висотата на своитѣ цени поради задачитѣ, които мината „Перникъ“ си е сложила като едно автономно учреждение, отдѣлено вече отъ общитѣ грижи на самата държава. Каменнитѣ въглища първо качество миналата година бѣха 485 л., и тази година сѣ 485 л.; газта миналата година бѣше 8'68 л. и тази година е 8'68 л., а въ селата вие знаете, че тя е по-скѣпа, продава се къмъ 9—10 л. литърътъ. Солта миналата година бѣше 4 л. килограмътъ, и тази година си остава 4 л. Захарята отъ 30 л. килограмътъ, стана 28 л., намаление само съ 2 л.; вълната

прежда отъ 260 л. миналата година, сега е 210 л. килограмътъ; дървенъ материалъ отъ 2.000 л. миналата година сега е 1.600 л. кубикътъ; циментътъ отъ 1.485 л. миналата година на 1.475 л. тази година хилядата килограма; гонъ отъ 115 л. килограма миналата година на 114 л. тази година. Това сѣ намаления съвсемъ нечувствителни, съвсемъ незначителни, които не могатъ да се отразятъ върху покупателната мощъ на населението, за да може да ги консомира. И затова, ограничавайки своитѣ нужди, нѣмайки сръдства, за да задоволи всичко онова, отъ което има нужда неговото семейство, за да задоволи неговитѣ домашни нужди, ние виждаме не само да се обременява това селско население, но неговото положение да се отразява върху другитѣ социални категории на нашия социаленъ животъ. Щомъ като е ограничена консомативната способностъ на този голѣмъ слой отъ българското население, обмѣната е спрѣна, и ние виждаме въ едно друго съсловие да настава друга по-голѣма, по-страшна криза, която не толкова ни плаши съ това, че сѣ фалирали търговскитѣ фирми, даже фирми, които съществуватъ дори отъ преди нашето освобождение, или, ако не сѣ фалирали, тѣ сѣ въ мораториумъ. Както се признава почти отъ всички, дори и отъ васъ, ако днесъ се прегледатъ баланситѣ на всички търговски фирми, ще се види, че макаръ нѣкои да не сѣ поискали мораториумъ или да не сѣ обявили въ несъстоятелностъ, тѣ отдавна сѣ изпаднали въ тежко финансово положение и едва-едва съ отсрочки, съ лавиране крепятъ своето съществуване. Много право каза г. Мушановъ, че задъ фирмитѣ е вече праздно. И азъ имамъ случайността да попадна въ едно учреждение, кждето сѣ събрани повече отъ 270 български индустриални предприятия. Мога да ви увѣря, г. г. народни представители, че положението не е така, както си го представяваме ние, съ тѣзи малки цифри на мораториуми, на несъстоятелности или на протестираны полици. Положението е много по-страшно, положение, което вдѣхва по-голѣми грижи и една загриженостъ за бъдещето на това наше търговско и индустриално съсловие.

Намалената консомативна способностъ се отразява и върху обмѣна, върху търговското съсловие, отразява се и върху индустриалнитѣ предприятия, защото всички отрасли въ нашия стопански животъ представятъ една верига и каквото е положението на базата, такова ще бѣде положението и на върха на пирамидата, която сме изградили. И отъ тамъ другата беда — и ако не вземемъ мѣрки да бѣде отстранена, тя ще се превърне въ една опасностъ — на улицата ще се изхвърлятъ десетки хиляди безработни отъ фабричитѣ, които спрѣха да работятъ, и отъ канцеларитѣ на търговскитѣ фирми, които спуснаха своитѣ кепени и поискаха мораториумъ или се обявиха въ несъстоятелностъ, или съкратиха своята дейностъ до единъ минимумъ, само и само да могатъ да се задържатъ, да не компрометиратъ своето търговско име.

Г-да! Въпросътъ за безработицата не е така лекъ, както нѣкои искатъ да го представятъ, сочейки цифрата, че безработнитѣ у насъ сѣ само 20—30 хиляди души. Безработицата у насъ е единъ социаленъ белегъ за нашата земеделска България, който трѣбва да ни привлѣче вниманието и да ни накара овреме да се замислимъ и да потърсимъ и намѣримъ начини и сръдства, ако не всецѣло да я премахнемъ, то поне до минимумъ да я намалимъ, за да не създаваме условия за вирванетоъ на крайнитѣ внушения и на аспирации, на подбуди и помисли, идващи вѣнъ отъ предѣлитѣ на нашата държава.

Но, г. г. народни представители, моята мисль бѣше другаде, че положението е тежко. Казахъ, нѣма защо да се доказва, нѣма защо да се търсятъ доводитѣ за това. Туй никой не отрича. Но положението на обеднитѣ селски маси, на голѣмата частъ отъ българския народъ ще стане още по-тежко, когато тѣ поискатъ да изплатятъ задълженията си, които иматъ къмъ държавата и къмъ частни кредитни институти въ нашата страна.

Ако се съгласяваме, г. г. народни представители, съ общото разбиране, че приходитѣ на грамадната частъ отъ българскиятъ народъ сѣ намалѣли съ 50%, и то само за една година, не можемъ да не се съгласимъ, че това българско население, при тѣзи си намалени приходи не може да дава ония сръдства на държавата, които тя иска съ бюджетопрокта. Въ бюджетопрокта за приходитѣ на държавата за предстоящата финансова година се предвиждатъ да постѣпятъ отъ поземеленъ данѣкъ 350.000.000 л. Сѣщата сума е била предвидена да постѣпи и миналата година. Но, г. г. народни представители, ако миналата година тази сума е отговаряла на податнитѣ сили на земеделското население, днесъ, когато ценитѣ на земеделскитѣ произведения сѣ спаднали съ 50%, то тая сума, която е предвидена да постѣпи, макаръ и равна на пред-

видената от миналата година, се явява двойно по-голяма. Земледелското население ще трябва да продаде двойно повече продукти, стоки, за да може да събере необходимата сума, да покрие тая сума, която му е определена да плати като поземелен данък при положението, когато земледелските продукти бяха с 50% по-скъпи, отколкото са днес. Но ще кажат някои: „Нали се вземат мърки да се засили производството, да се удвои, или ако това не може, то поне да бъде по-голямо, отколкото е сега“. Върно е, вземат се мърки, но, г. г. народни представители, трябва да се прави разлика между индустриалното и земледелското производство. Ако при индустриалното производство при един и същи капитал с по-усъвършенствувани машини и при по-малък технически персонал, без да се увеличават производствените разходи, може да се увеличи производството и да се повиши рентабилността на предприятието и рентабилността на вложения капитал, в земледелското производство, което не зависи изключително от човешката воля, а зависи от природните стихии, от случайността и пр. и пр., не можем, владейки едни по-модерни начини на усъвършенстване и по-модерна техника, да разчитаме, че ще можем да удвоим производството или, най-малкото, да го увеличим с 25—30%. Следователно, не можем да смѣтаме, че тази тежест, която се налага на земледелското население, че този фактически удвоен поземелен данък от 350.000.000 л., при спадането в цените на земледелското производство, би могъл, да се посрещне, като се удвои производството. Това може да се каже, г-да, не само за този данък. То може да се каже и по отношение на всички други прѣки, а бих казвал и косвени данъци. Защото земледелското население, на което приходите днес са с 50% по-малко, за да може да плати косвените данъци, които държавата иска да събере през предстоящата финансова година и които тя определя на 2.460.000.000 л., от които поне 1 милиард и половина ще трябва да понесе селското население, ще трябва, задоволявайки своите нужди в същия размер, в който ги е задоволявало миналата година, да направи един търговски обмѣн с двойно повече произведения, стоки на пазара. Обаче това е невъзможно.

М. Мотевъ (д. сг): Производството не е намалѣло, цените са спаднали.

К. Томовъ (з): Та аз казвамъ тъкмо това: производството се е увеличило, а цените са спаднали.

М. Мотевъ (д. сг): Поземелният данък не е толкова чувствителен, защото сѣдно той е 8-30 л. на декаръ в България, а споредъ васъ, както го смѣтате, ще бъде 16—17 л. Не е толкова гибелен данък.

И. Недѣлковъ (з): Той не казва, че данъкът е гибелен, а казва, че съ това, което произвежда нашият земледѣлец, той не може да го плати.

К. Томовъ (з): При днешното тежко положение на земледѣлца за него поземелният данък, с който той е обложен, е тежък, тежки са и косвените данъци, които трябва да плаща, а още по-тежки са задълженията му къмъ частни банки, къмъ частни кредитори.

Нѣма да повтарямъ, че една отъ причините земледѣлското производство у насъ да е скѣпо и, поради това, мѣчно да можемъ да се явяваме на чуждия пазаръ и да конкурираме, е и голѣмият лихвен процентъ, който се плаща. Нека господата отъ тази маса (Сочи министерската маса) не се нервиратъ, когато се говори, че лихвеният процентъ е високъ. Ние знаемъ, че при условията, при които се намира България днесъ, при едно почти компрометирано българско стопанство, което предвещава голѣми рискове за онѣзи, които биха вложили своите капитали въ него, тѣзи капитали ще искатъ единъ голѣмъ лихвен процентъ. Но нека, когато ние повдигаме този въпросъ, и тѣ да се съгласятъ съ насъ, че ще трябва съ общи усилия да се намѣрятъ начини, да се намѣрятъ сѣдства, щото капиталътъ, който влагаме не само въ земледѣлското производство, но и въ търговията и индустрията, да можемъ да ги имаме съ по-малък лихвен процентъ. Г-да! Капиталътъ, вложенъ въ земледѣлското производство съ лихвен процентъ по-голямъ отъ 5—6%, не дава вече приходи, той забатачва, той обременява производството. Същото е и въ търговията. Капиталътъ, вложенъ въ търговията при лихва 8—10%, при днешната липса на сигуренъ пласментъ, също така е твърде голѣмъ, за да може този, който се е отдалъ на тая професия, да изкара известна печалба, за да може да възнагради своя трудъ, а така

също да изкара и рентата на капитала, който влага въ търговията. Същото нѣщо важи и за индустрията въобще. Следователно, въпросътъ за лихвения процентъ е единъ отъ голѣмите въпроси, които се поставя предъ всѣко едно правителство, което иска да чертае пѣтица за излизане на България отъ тежкото положение, въ което е поставена.

Но бедственото положение е много тягостно. Въпрѣки голѣмите надежди, които се възлагатъ отъ днесъ управляващите, че скоро ще минемъ върха и ще настане равнището, за да трѣгнемъ къмъ единъ по-нормаленъ животъ и къмъ едно по-голямо благоденствие, азъ виждамъ, че отъ денъ на денъ ние не само че не отиваме къмъ върха, къмъ равнището, но слизаемъ къмъ нанадолнището. Азъ разбирамъ политиката на предшествувалния министъръ на земледѣлието да подсили производството на нашето българско земледѣлие и да го усъвършенствува съ новъ машиненъ инвентаръ, да му даде сѣдства за модернизиране на неговите клонове, било въ областта на птицевѣдството, било въ областта на скотовѣдството, било въ областта на другите негови помощни клонове, но резултатите отъ онѣзи голѣми суми, които се вложиха въ това селско стопанство, ние не виждаме налице. Напротивъ, ние виждаме едно обременяване съ голѣми задължения, г. г. народни представители, които така съставляватъ единъ проблемъ. И когато се излиза тукъ, отъ трибуната, да се говори, не бива да казваме, че положението е розово, защото този въпросъ, какъ да се консолидиратъ задълженията на земледѣлския производител, за да може той да си отлѣкне отъ честите явявания предъ банкови гишета и да се отдаде на спокойно производство, на спокойно творчество, вече не е само български, а става международенъ. Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че покрай голѣмите въпроси, които днесъ занимаватъ международните конференции за търсенето пласментъ на земледѣлските произведения, не по-малъкъ въпросъ е и тоя за търсене начини, по които да се облекчи бремето отъ задължения, които тежатъ върху земледѣлското производство. Голѣмите задължения, които тежатъ надъ българското земледѣлко производство, които са близо къмъ 4—4½ милиарда лева, и то въ днешния моментъ, когато цените на произведенията на селското население са ниски, представляватъ единъ товаръ, който самъ по себе си, поради обезценяване на тѣзи продукти, почти се удвоява. Защото онзи, който е направилъ задължение, да кажемъ, 5—10 хиляди лева преди две години, когато килограмъ бѣше 6 л., когато килограмъ царевича бѣше 3-50 л., когато килограмъ ечемикъ бѣше 4-50 л. и пр., днесъ, за да посрещне и за да изплати тия задължения при 50% намаление горните цени, той ще трябва да продаде два пѣти повече продукти, а той не може да ги навакса: въ този размеръ отъ своето производство, а ще ги продаде като ограничи до минимумъ своите житейски нужди и дори стопанските си задачи, което пъкъ отъ своя страна вѣщае друга опасностъ, която виси надъ България. Та отъ кого? Та нали отъ едно стабилно земледѣлко стопанство ние искаме да градимъ бъдещето на България. Та нали онзи денъ въ една речъ довчерашиятъ министъръ-председателъ на Франция, ужъ представителъ, както го изтъкватъ, на буржоазията, г. Тардѣо, казва: „Центърътъ на нашата вътрешна държавна политика трябва да бъде земледѣлскиятъ въпросъ“. Та италианското правителство, за което като говоримъ, все бѣгаме отъ него като отъ прокажено, защото било диктаторско, та и самиятъ Мусолини казва — и въ това отношение той не само говори, но взема и съответни мѣрки и създава съответни мѣроприятия — че грѣбнакътъ на неговата вътрешна стопанска политика е земледѣлскиятъ въпросъ. Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че когато ще искаме да чертаемъ пѣтица, по които ще трябва да се развива нашата държава, и ние не можемъ да не поставимъ въ центъра на нашата вътрешна политика нашето селско земледѣлко стопанство.

М. Мотевъ (д. сг): Вие ще отречете ли, че правителството не е хвърлило 60% отъ своите грижи въ земледѣлието?

К. Томовъ (з): Когато дойдемъ до бюджета на Министерството на земледѣлието, г. Мотевъ, тогава ще видимъ какво става съ кредитите по това министерство и дали това министерство става центъръ на нашата стопанска политика или неговите кредити са по-малки отъ кредитите на другите министерства, които служатъ само за охранване на близки до властта.

Г. Пъчевъ (д. сг): Вие казвате, че българското село било задължѣно поради това, че е купувало вършачки.

Кой го е задължил да купува вършачки? Държавата не го е задължила. И аз съм от село. Защо говорите така?

К. Томовъ (з): Азъ съжалявамъ, че нѣмамъ тукъ статистика, за да си послужа съ нея. Но ако Вие снощи бѣхте тукъ и слушахте даянитѣ, които се изнесоха отъ единъ отъ ораторитѣ, Вие щѣхте да разберете, че голѣма частъ отъ задълженията на селянитѣ къмъ Земледѣлската банка произхождатъ отъ такива покупки. И ще ви кажа още, че макаръ Вие да сте земледѣлецъ, не познавате добре въпроса за вършачката.

Г. Пъчевъ (д. сг): Азъ съмъ собственикъ на вършачки и познавамъ тоя въпросъ.

К. Томовъ (з): Вѣрно е, че това е едно зло, но то е едно зло, което настѣпи не само по вината на онѣзи, които искаха да купятъ вършачки, а по вината на държавата, защото, както знаете, редъ години ние говорихме за модернизиране на земледѣлското производство, за улесняване на земледѣлскитѣ стопани и подсилвахме частната инициатива въ туй отношение, докато видѣхме, че много и много хора се нахвърляха да купуватъ вършачки. И азъ мога да кажа и друго нѣщо: че малко пари сѣ платени срещу тия вършачки. Въ настоящия моментъ ние имаме около 700 милиона лева задължения, ...

С. Савовъ (д. сг): Повече сѣ.

К. Томовъ (з): ... които не сѣ къмъ Земледѣлската банка, които не сѣ къмъ български банки, а сѣ къмъ чужди фирми, които внесоха тукъ тѣзи вършачки. И затова собственицитѣ на вършачкитѣ се събиратъ на конгресъ — и утре ще иматъ такъвъ въ Пловдивъ — за да намѣрятъ начинъ и да търсятъ съдействието на правителството за даване мораториумъ и известно улеснение въ плащането. Азъ не съмъ съгласенъ съ Васъ, че за създаването на тия голѣми задължения нѣма вина една погрѣшна държавна политика. Я ми кажете кой е виновникътъ за това: само частнитѣ ли стопани, които се отдадоха на тѣзи покупки?

Г. Пъчевъ (д. сг): Само тѣ.

К. Томовъ (з): Ами каква е ролята на Съюза на земледѣлскитѣ кооперации?

С. Дръновски (з): Съвмѣстно съ Земледѣлската банка и подъ нейна гаранция.

К. Томовъ (з): Отъ какво перо той можа да докара приходи, за да балансира онѣзи грамадни загуби отъ нѣколко десетки милиона лева, които фигуриратъ въ неговия бюджетъ отъ нѣколко години?

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Какви нѣколко десетки милиона? 13 милиона лева.

И. Недѣлковъ (з. в): Е, малко ли сѣ?

К. Томовъ (з): 18 милиона.

Д-ръ Н. Чирпанлиевъ (д. сг): Въ всѣки случай не сѣ нѣколко десетки милиона.

К. Томовъ (з): Отъ кое перо? Отъ голѣмата търговия, която направи именно съ вършачкитѣ. А председателъ на Съюза на българскитѣ кооперации е довчерашниятъ министъръ г. Рашко Маджаровъ.

Министъръ Г. Т. Данаиловъ: И ваши хора има вътре.

К. Томовъ (з): И наши хора има. Азъ не обвинявамъ никого. Само обяснявамъ на г. Пъчевъ, къде е вината за голѣмитѣ задължения на земледѣлскитѣ стопани, и искамъ да кажа, че въ това отношение имаше една погрѣшна политика на държавата.

Министъръ Г. Т. Данаиловъ: Въ цѣлия свѣтъ е така.

Ц. Пупешковъ (д. сг): Въ всѣко село, на всѣка улица докараха по една вършачка.

Министъръ Г. Т. Данаиловъ: Ако това не бѣше Народно събрание, азъ бихъ могълъ да ви говоря тукъ и да ви обясня, че кризата е вследствие на многото производство, че въ цѣлия свѣтъ производството е голѣмо, и да ви покажа, че въ това отношение играе роля единъ насѣщенъ

естественъ законъ на човѣчеството. Туй голѣмо производство, което се чувствува въ цѣлия свѣтъ, е резултатъ на размножението следъ войната и съответствува напълно на икономическитѣ закони, които сѣ управлявали свѣта досега. Разбира се, за онѣзи, които теглятъ отъ кризата, е мѣчно, но азъ ще кажа: отваря се новъ пътъ и новъ хоризонтъ за бъдещето поколение. И азъ не бихъ желалъ да виждамъ Васъ, по-младъ отъ мене, да бѣдете песимистъ. Вие трѣбва да искате, щото българскитѣ земледѣлци да се научи да произвежда повече.

Т. Константиновъ (нац. л): Поуката отъ това не казахте коя е.

Министъръ Г. Т. Данаиловъ: Поуката отъ това е да бѣдете политикъ, а не демагогъ. Като политикъ Вие трѣбва да мислите за бъдещитѣ поколения, а за тѣхъ се мисли, като се приготвятъ условия за живота на едно по-голѣмо население и за единъ по-културенъ животъ. Този е голѣмиятъ въпросъ.

Т. Константиновъ (нац. л): Реалнитѣ резултати какви ще бѣдатъ?

Министъръ Г. Т. Данаиловъ: Вие не ми разбрахте думитѣ. Ние вървимъ като коне и, понеже чувствуваме нещастие, което безспорно тежи, днесъ ние искаме да видимъ новитѣ хоризонти, които се отварятъ за човѣчеството, въ това число и България. Азъ се радвамъ, че нашето производство се увеличава и бихъ желалъ още да се увеличава. Ще има страдания, но това отваря мѣсто за бъдещитѣ поколения. Назън не ни пускатъ. Тамъ, дето сѣ нашитѣ съседи, ние не можемъ да отидемъ, не ни пускатъ. Тогава дайте възможностъ вътре въ страната да дадемъ условия на населението за животъ. Трѣбва да захвана малко по професорски, но тукъ ние законодателствуваме.

К. Томовъ (з): Азъ съмъ съгласенъ съ г. професора, собствено съ г. министра, понеже и той каза, че говори като министъръ, а не като професоръ, че не само България е въ тежко положение и че кризата въ България е единъ малкъ отзвукъ на общата свѣтвна криза и че се намираме предъ оная ера, която се отваря предъ човѣчеството, като нова ера съ нови задачи. Но азъ, присѣдинявайки се къмъ него, смѣтамъ, че нашето производство трѣбва да се разнообрази, да се внесе една промѣна въ него. Защото ако ние днесъ страдаме поради низкитѣ цени на нашето зърнено производство, то е, защото, г. министре, ние имаме увеличение на производството само въ областта на зърненитѣ храни. И когато днесъ международниятъ пазаръ, на който ние търсѣхме срѣдства за нашия търговски балансъ, или въобще набавяне на срѣдства отъ вънъ, нашиятъ износъ на зърненото производство се заприщи вследствие на онова голѣмо свръхпроизводство на държави, които преди войната не участваха съ износъ на зърнени храни на международния пазаръ, но които се приспособиха къмъ зърненото производство. Ние пъкъ, търсейки своето участие въ своята малка черупка, въ нашага малка страна, ще трѣбва да потърсимъ други методи, други насоки на нашето зърнено производство, да го трансформиране въ други видове, ...

Министъръ Г. Т. Данаиловъ: Азъ още въ 1923 г. похвърлахъ това, но вие всички тогава ме критикувахте.

К. Томовъ (з): ... за да можемъ, произвеждайки храни за нашето изхранване, въпрѣки увеличението на нашето население, да намѣримъ срѣдства чрезъ износъ на тия произведения на външния пазаръ.

С. Савовъ (д. сг): Тая година селянитѣ турятъ подъ лопата засѣтитѣ ниви и ги правятъ лозя, защото презъ Преславската гара и презъ гара Мадара е изнесено много грозде. Всѣки селянинъ доби отъ 70 до 250 хиляди лева и сега иди да видишъ всички селяни преобрѣщатъ цѣли ниви въ лозя.

Д. Ивановъ (з. в): Ще направятъ като ония въ Кюстендилско съ сливитѣ.

К. Томовъ (з): Дѣдо Стоимене! Животътъ е най-голѣмото училище. Ако за редъ години международниятъ пазаръ ще може да поглѣща произведенята на българското лозарство, тѣ ще се приспособятъ, безъ ние да ги караме и учимъ, къмъ всички ония сортове, дори биха обърнали не само половината, но всички ниви въ лозя, докато пазаритѣ поглѣщатъ тия произведения.

Министър Г. Т. Данаиловъ: Но ще спаднат ценитъ и после ще обръщатъ лозята въ ниви.

К. Томовъ (з): Има единъ стремежъ да се увеличава саденето на лозя, дори само за вътрешна консомация и правене на вино. Но когато се почувствува една криза въ лозарството, видѣхме сортови грозда да се продаватъ по 2—3 л. кгр. за вино, съ които не се плаща нито трудътъ, нито капиталътъ, вложенъ въ това производство, и докогато нѣмаше износъ, ние видѣхме, че лозаритъ вземаха балтитъ и почнаха да изкореняватъ лозята.

Г. Пъчевъ (д. сг): И добре правятъ тѣ — трѣбва да се нагаждатъ къмъ условията. Само че ние селянитъ сме много мудни въ това отношение. Това ни е най-голямата грѣшка.

С. Савовъ (д. сг): Ето дѣло Дойчинъ — за него нѣма криза. 32 души сж, но има 30 крави и 60 декара ниви. Данъкътъ му е малък; ако продаде една крава, той е добре.

Д. Ивановъ (з. в): Ама каква работа върши моето семейство!

С. Савовъ (д. сг): Работата е злато. Сърбитъ казватъ: орачътъ сѣе и жъни бѣли погачи.

Д. Ивановъ (з. в): Ама и днесъ и нощесъ потъ отъ челото тече. Цѣлъ день всички сж на кракъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Понеже часътъ наближава 9, ще вдигнемъ заседанието за утре въ 3 ч. следъ обѣдъ съ следния дневенъ редъ: (Чете)

„1. Първо четене законопроекта за бюджета на държавата за 1931/32 ф. г. (Продължение разискванията)

2 Второ четене законопроекта за измѣнение и допълнение на закона за акцизитъ и патентовия сборъ върху питиетата.

Първо четене законопроектитъ:

3. За сключване отъ Главната дирекция на б. д. ж. заемъ на сума 20 милиона лева отъ фонда „Обществени осигуровка“ и пр.

4. За прибавяне къмъ чл. 9 отъ закона за подобрене земледѣлското производство и пр. нова алинея 4-та.

5. За увеличение вноското мито на дървения материалъ.

Второ четене законопроектитъ:

6. За ревизиране договоритъ за наемъ на фондови земи — зеленчукови градини и пр.

7. За измѣнение и допълнение закона за лихвонистството.

8. Одобрение предложението за одобрение VIII-то постановление на Министерския съветъ отъ 28 августъ 1930 г.

9. Първо четене законопроекта за допълнение чл. 171 ал. 3 отъ закона за гражданското производство и пр.

10. Одобрение предложението за тълкувателно решение къмъ решението на Народното събрание за одобрение I-то постановление на Министерския съветъ за отнемане горската концесия въ Кричимъ и пр.

11. Докладъ на прошетарнага комисия по списъцитъ: III, VII, X, XII, XIII, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI и XXII.

Първо четене законопроектитъ:

12. За измѣнение и допълнение на закона за подпомагане пострадалитъ отъ обществени бедствия (Предложение на Н. Топаловъ).

13. За амнистия (Предложение на Ат. Малиновъ)

14. За отмѣнение на ал. ал II и III на чл. 72 отъ закона за администрацията и полицията.

15. За измѣнение и допълнение закона за издаване нотариални актове за собственост върху общински мѣста и прочие“.

Които приематъ този дневенъ редъ, моля, да влигнатъ рѣшка. Мнозинство, Събранието приема.

Заседанието се вдига за утре 3 ч. сл. пл.

(Влигнато въ 20 ч. и 53 м.)

Подпредседатели: | **А. ХРИСТОВЪ**
| **В. ДИМЧЕВЪ**

Секретаръ: **СТ. РЯСКОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.		Стр.
Отпускъ, разрешенъ на народнитъ представители: Димитъръ Икономовъ, Желю Тончевъ, Любомиръ Стоянчовъ, Проданъ Поповъ, Трифонъ Капитановъ, Вичо Петевъ и Левъ Кацковъ.	1085	2. за бюджета на държавата за 1931/1932 финансова година. (Първо четене — продължение разискванията)	1085
Законопроекти: 1. за признаване новозаселени мѣста за самостоятелни и преименуване на нѣкои отъ сжщитъ (Съобщение)	1085	Дневенъ редъ за следващото заседание	1108